สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย

รุ่งนภา เอี่ยมศรี

DPU

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
พ.ศ. 2558

Right of the AccusedtoLegal Assistance

Rungnapa Aiamsree

DPU

The Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

PridiBanomyong Faculty of Law,Dhurakij Pundit University

2015

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย
ชื่อผู้เขียน รุ่งนภา เอี่ยมศรี
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธานี วรภัทร์
สาขาวิชา นิติศาสตร์
ปีการศึกษา 2557

บทคัดย่อ

สิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญาถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องหาควรได้รับอันเป็นไปตามหลักนิติธรรม โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับที่ผ่านมา ได้ให้การรับรองสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายไว้ตลอดมา แต่ตราบใดที่ยังไม่สามารถที่จะแยกผู้บริสุทธิ์ออกจากผู้กระทำผิดได้ เนื่องจากขั้นตอนในกระบวนการพิจารณาคดีอาญามีลักษณะเป็นการกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหา ดังนั้นการมีทนายความช่วยเหลือกฎหมายก็จะทำให้ผู้ต้องหาได้รับการอำนวยความยุติธรรมได้อย่างเต็มที่มากขึ้นในในระดับหนึ่ง อีกทั้งเพื่อให้ผู้ต้องหาได้มีสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่อันเป็นไปตามหลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน

การที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาในการมีทนายความเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในชั้นสอบสวนจนกระทั่งเสร็จกระบวนการพิจารณาเพราะรัฐตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา โดยให้โอกาสผู้ต้องหาได้มีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และเท่าเทียมกันอันเป็นไปตามหลักความเสมอภาคและหลักฟังความทุกฝ่ายเพื่อให้ผู้ต้องหาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้อย่างเต็มที่ และเพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมของรัฐ โดยเป็นสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมี คำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิไว้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังปรากฏถึงความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะผู้ต้องหาที่เป็นผู้หย่อนความสามารถไม่ว่าจะเป็นเด็ก คนไร้ความสามารถ รวมถึงผู้ต้องหาที่มีฐานะยากจนหรืออ่อนด้อยทางความรู้ด้านกฎหมาย และเป็นผู้ที่ได้รับความไม่เสมอภาคทางโอกาสและถูกเลือกปฏิบัติจากสังคมทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจากรัฐ และยังไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยเฉพาะความช่วยเหลือด้านการจัดหาทนายความในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

ดังนั้น การให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ผู้ต้องหาไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือเป็นผู้ต้องหาที่หย่อนความสามารถในการต่อสู้คดี เช่น ผู้เยาว์ หรือเพราะความพิการก็ตาม ควรที่จะได้รับสิทธิเท่าเทียมกันตามกฎหมาย เพราะสิทธิดังกล่าวนี้ ถือได้ว่าเป็นให้หลักประกันสิทธิแก่ผู้ต้องหาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการมีทนายความเพื่อช่วยเหลือคดีอาญา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการสู้คดีและทำให้เกิดความยุติธรรมต่อกระบวนการยุติธรรมด้วย

DPU

Thesis Title Right of the Accused to Legal Assistance
Author Rungnapa Aiamsree
Thesis Advisor Associate Professor Dr.ThaneeVorapatr
Department Law
Academic Year 2014

ABSTRACT

The right of the accused to get legal aid in criminal cases is exercised. The basic accused should be fall under the rule of law. The Constitution of the Kingdom of Thailand several weeks ago. Have recognized the rights of the accused to get legal help them along. But as long as they are unable to separate the innocent from the guilty. Due process in criminal proceedings look into the rights of the accused. Thus, the legal aid lawyer will make justice the accused was fully up one level. The accused have the right to fully unsuccessful in defending the principles of equal weapons.

The law grants the accused to have a lawyer involved in both. Until the completion of the interrogation process because the state recognizes the importance of protecting the rights of the accused. The accused will have the opportunity to fully and equally unsuccessful defense of the principles of equality and listening to all the parties to the accused to prove their innocence to the full. and in order to get justice from the judicial system of the state. The right to be presumed that the accused or defendant not guilty before the Court to show that the person has committed an offense. Will treat that person as a convict.

However, despite the law already guarantees the right. But in practice it appears The disparities in the justice system, especially the accused, who is the incapability whether the children. incompetent person The accused, who are poor or vulnerable to legal knowledge. And who has been inequality of opportunity and discrimination from society. No access to justice from the state And has not received legal aid, especially aid to provide a lawyer to fight the case fully.

So providing legal assistance to the accused, whether an individual or a prisoner incompetence in defending such a minor disability or because they should be. Receive equal

rights under the law. This is because such rights It is guaranteeing the rights. The accused to be assisted by a lawyer to assist the state in criminal cases. To achieve equality in the defense of justice and fairness for it

DPU

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำเพื่อตรวจ แก้ไข ในการดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนเอาใจใส่ดูแลผู้เขียนในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตลอดมา ซึ่งพระคุณดังกล่าวยากจะหาใดเปรียบผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ที่ได้เมตตาและกรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า รับเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้และขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อุทัย อาทิเวช อาจารย์ ดร. สุภัชลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา ที่ได้เมตตาสละเวลารับเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนขอขอบคุณทุกท่านที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ ในการดำเนินการแก้ไขเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จไปได้ด้วยดี ผู้เขียนมีความซาบซึ้งและถือเป็นพระคุณอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณทั้งสามท่านเป็นอย่างสูง ณโอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ รวมทั้งคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุธรรมทางอาญาทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความรู้และให้คำแนะนำด้วยดี เสมอมาในหลายๆ ด้าน จนวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณพ่อดำรงศักดิ์ คุณแม่แจ่ม เอี่ยมศรีและครอบครัว ซึ่งเป็นที่รักและเคารพของผู้เขียน ขอขอบคุณที่ท่านได้ให้โอกาสทางการศึกษากับผู้เขียนตลอดมาและคอยเป็นกำลังใจ รวมทั้งเป็นแรงผลักดันที่สำคัญยิ่งของผู้เขียนมาโดยตลอด และขอขอบคุณนายมนต์ชัย เลอเลศวณิชย์ และครอบครัว ที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนและการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้เขียน

คุณงามความดีและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอมอบแด่อาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้เขียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และขอมอบให้แด่ บิดามารดา อันเป็นที่รักและเคารพยิ่ง ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน ถ้าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องประการใดแล้ว ผู้เขียน ขอรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

รุ่งนภา เอี่ยมศรี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ฆ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ

กิตติกรรมประกาศ..... ช

บทที่

1. บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา..... 6

1.3 สมมติฐานของการศึกษา..... 7

1.4 ขอบเขตของการศึกษา..... 7

1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา..... 8

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 8

2. แนวความคิดที่สำคัญเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย..... 9

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาตามหลักนิติธรรม..... 9

2.2 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในฐานะ “ประธานในคดี”..... 10

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการพิจารณาคดีอาญากับการมีทนายความช่วยเหลือคดี..... 14

2.4 สิทธิในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา..... 15

2.4.1 สิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญ..... 15

2.4.2 สิทธิตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน..... 20

2.4.3 สิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง
และสิทธิทางการเมือง..... 22

2.4.4 สิทธิของผู้ต้องหาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย..... 24

2.5 หลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย
แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน..... 28

2.5.1 หลักอาวุธเท่าเทียมกัน..... 30

2.5.2 หลักความจำเป็นในการมีทนายความ..... 32

2.5.3 หลักความเสมอภาค..... 34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

2.6 หลักการช่วยเหลือทางกฎหมายในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์..... 37
2.6.1 การค้นหาความจริงในระบบไต่สวน 37
2.6.2 การค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา..... 40
2.7 สิทธิของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในการต่อสู้คดีหรือคนพิการ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักสากล..... 43
2.8 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในการต่อสู้คดีหรือคนพิการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย..... 45
2.9 ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหากับการมีทนายความช่วยเหลือ ทางกฎหมาย..... 48
3. สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายด้านทนายความ ในต่างประเทศ..... 50
3.1 สหรัฐอเมริกา..... 50
3.1.1 สิทธิผู้ต้องหากับระบบการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีอาญา ของอเมริกา..... 50
3.1.2 บทบาทและหน้าที่ของทนายความในคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา..... 56
3.1.3 ระบบทนายความสาธารณะในอเมริกา..... 62
3.2 สาธารณรัฐฝรั่งเศส..... 65
3.2.1 สิทธิผู้ต้องหากับระบบการดำเนินคดีอาญาฝรั่งเศส..... 66
3.2.2 สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายในฝรั่งเศส..... 67
3.2.3 สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนคดี ในฝรั่งเศส..... 72
3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี..... 77
3.3.1 สิทธิผู้ต้องหากับระบบการดำเนินคดีอาญาของเยอรมนี..... 77
3.3.2 หลักการสอบสวนคดีอาญาในเยอรมนี..... 80
3.3.3 สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายในเยอรมนี..... 82

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ **หน้า**

4. ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย..... 89
4.1 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา..... 89
4.1.1 ปัญหาในชั้นควบคุมหรือจับกุม..... 90
4.1.2 ปัญหาในชั้นสอบสวน..... 92
4.1.3 ปัญหาในชั้นร้องขอฝากขังต่อศาล..... 94
4.2 ปัญหาสิทธิของผู้ต้องหาที่บกพร่องความสามารถหรือเป็นคนพิการในการได้รับความช่วยเหลือกฎหมายในคดีอาญา..... 95
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ..... 104
5.1 บทสรุป..... 104
5.2 ข้อเสนอแนะ..... 108
บรรณานุกรม..... 111
ประวัติผู้เขียน..... 116

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น แม้จะได้มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ รวมถึงวิธีการตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการและชั้นศาลไว้อย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาว่า เขาจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม แล้วก็ตาม แต่เรามักจะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม ที่ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่อหรือต้องได้รับโทษทางอาญาโดยที่ไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด บางคนนั้นต้องเสียชีวิตระหว่างถูกคุมขัง และระหว่างต่อสู้คดีต้องสูญเสียอิสรภาพ ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพ และต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งกว่าความจริงจะปรากฏว่าบุคคลที่ถูกดำเนินคดีนั้น มิได้เป็นผู้กระทำความผิดก็ทำให้ผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ต้องสูญเสียอิสรภาพ เสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นจำนวนมาก จึงทำให้เห็นได้ว่าความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมมีโอกาสเกิดขึ้นได้เสมอ แม้ว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้ใช้ความระมัดระวังแล้วก็ตาม

อย่างไรก็ตาม การอำนวยความยุติธรรมภายใต้ระบบการดำเนินคดีอาญานั้น ได้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา เพื่อให้ได้รับความเสมอภาคและความยุติธรรมตามกฎหมาย เช่น สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนจะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมรวมถึงสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ และการได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ

โดยบรรดาสิทธิต่างๆ ที่มีการรับรองโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากทนายความที่มีประสิทธิภาพ (right to counsel) ถือว่ามีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นสิทธิที่จะคุ้มครองไม่ให้มีการละเมิดสิทธิอื่นๆ ของผู้ต้องหาในคดีอาญา เช่น หากผู้ต้องหามีทนายความที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการต่างๆ ตั้งแต่ชั้นจับกุมหรือชั้นสอบสวนก็ จะดำเนินการ

ไปโดยชอบด้วยกฎหมาย เพราะหากมีการกระทำที่ละเมิดสิทธิทนายความก็จะเข้าไปช่วยดูแลให้[1] โดยที่ผ่านมา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยเฉพาะรัฐธรรมนูญปี 2550 ก็ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาในคดีอาญาไว้ชัดเจน หลายประการ อาทิ มาตรา 39 วรรคสอง "...ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้" สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์นี้ สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งกำหนดว่า บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย หลักการนี้เป็นการรับรองหลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญาของประเทศที่มีเจตนารมณ์เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาในคดีอาญา เนื่องจากขั้นตอนของกระบวนวิธีพิจารณาคดีอาญามีผลกระทบถึงสิทธิเสรีภาพด้านร่างกายของผู้ต้องหา และมาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(1) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดาเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(2) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(3) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจาเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความและการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

---

[1] *การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย : การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดาเนินคดีอาญาของไทย*, โดย พรเพชร วิชิตชลชัย, 2546, ความคิดเห็นของ ผู้เข้าร่วมสัมมนา ในการเสวนาทางวิชาการ จัดโดยเนติบัณฑิตยสภา ร่วมกับกระทรวงยุติธรรม และโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กรุงเทพมหานคร

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม เรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย จึงเป็นขั้นตอนและกระบวนการแรกที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากกฎหมายต้องการให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือบุคคลที่ตกเป็นจำเลยในการเข้าต่อสู้คดีเพื่อให้ได้รับความคุ้มครอง และเป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่าผู้ต้องหามีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยถือหลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน

เมื่อกล่าวถึงคำว่า "หลักอาวุธเท่าเทียมกัน"[2] ย่อมหมายถึงการที่รัฐจะต้องจัดหาทนายให้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาของศาล เพราะการดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นศาลเป็นการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อการนั้นทุกขั้นตอน ผู้ที่มีวิชาชีพในทางนี้ไม่ว่าจะเป็น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ หรือทนายความย่อมเป็นผู้มีคุณสมบัติและความรู้ทางวิชาชีพกฎหมายเพียงพอแล้ว[3] การที่ผู้ต้องหาจะเป็นผู้มีความรู้ทางด้านกฎหมายที่จะสามารถต่อสู้คดีได้เองอย่างมีประสิทธิภาพนั้นคงจะมีน้อยกรณี ฉะนั้น การที่ผู้ต้องหาจะต่อสู้คดีเองทั้งๆที่ไม่มีความรู้ด้านกฎหมายเลยย่อมทำให้ไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง จึงต้องมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมกันคือ ฝ่ายผู้เสียหายมีตำรวจหรือมีอัยการคอยช่วยดูแล ผู้ต้องหาก็ควรจะมีทนายความคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาตั้งแต่ในชั้นแรก เพราะสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหามีความสัมพันธ์กับความหนักเบาของโทษและความสามารถในการต่อสู้คดี[4] จึงต้องได้รับความช่วยเหลือในเรื่องอย่างเท่าเทียมกันเช่นกัน

หลักกฎหมายสากลที่ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นเป็นผู้กระทำผิดจริง ซึ่งทำให้เห็นว่าบุคคลทุกคนต่างต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายที่เท่าเทียมกัน และสิทธิในการมีทนายความนั้นก็เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่กฎหมายคุ้มครองไว้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมตั้งแต่เริ่มเข้าสู้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจนไปถึงชั้นพิจารณาคดีของศาล ดังนั้นการมีทนายความไว้ช่วยเหลือผู้ต้องหาถือเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งดังคำกล่าวที่ว่า

"Right to counsel is a sine qua non to right to defend, which in turn a foundation of criminal justice system, without which cannot justice be said to be done."

---

[2] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7) (น. 147), โดย คณิต ณ นคร, 2549 กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

[3] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*, โดย คนึง ฦาไชย, 2545, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

[4] *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 150). เล่มเดิม.

"สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความเป็นสิ่งที่จะขาดเสียมิได้สำหรับสิทธิที่จะต่อสู้คดีซึ่งถือเป็นรากฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญา หากปราศจากสิทธิดังกล่าวเสียแล้วความยุติธรรมจักเกิดขึ้นมิได้เลย"[5]

โดยกฎหมายไทยที่ผ่านมาได้ กำหนดหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายกำหนด ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว ซึ่งในปัจจุบัน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดถึงสิทธิของผู้ต้องหาไว้ ได้แก่

1. มาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติ หรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

(1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

(2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

(3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร

(4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

2. มาตรา 134 การแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้ กระทำผิด แล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบการแจ้งข้อหาตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำผิดตามข้อหานั้นผู้ต้องหามี สิทธิได้รับการสอบสวนด้วยความรวดเร็วต่อเนื่อง และเป็นธรรมพนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริง อันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

3. มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหามีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

---

[5] จาก *ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*, โดย จรัญ ภักดีธนากุล, (2546, 9 มกราคม), เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ

4. มาตรา 134/3 ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

5. มาตรา 134/4 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้ ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้[6]

ในเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาด้านการมีทนายความนั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยกฎหมายได้กำหนดเรื่องการให้ความช่วยเหลือจากรัฐในด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาไว้ในมาตรา 134/1 ซึ่งในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหามีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้ และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

ปัญหาประการแรก ที่ต้องพิจารณาคือ กฎหมายได้กำหนดให้ความช่วยเหลือในเรื่องทนายความแก่ผู้ต้องหา ซึ่งเป็นเด็กหรือผู้เยาว์ หรือในคดีที่มีโทษจำคุกหรือประหารชีวิต เท่านั้น โดยที่ไม่ได้กำหนดถึงผู้ต้องหาที่เป็นผู้มีความบกพร่องในเรื่องความสามรถ เช่น เป็นบุคคลไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนพิการ ซึ่งไม่สามารถอ่านหนังสือได้ หรือไม่เข้าใจข้อหาที่พนักงานสอบสวนได้แจ้งให้ทราบและหากบุคคลเหล่านี้ไม่มีทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจอยู่ด้วยในขณะนั้น พวกเขาจะไม่ได้รับความยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรมนี้

ปัญหาประการที่ 2 คือ กระบวนการในแจ้งข้อหารวมถึงการแจ้งสิทธิต่างๆ ที่มีอยู่ให้ผู้ต้องหาทราบนั้นหากไม่มีผู้เข้าไปตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการแจ้งข้อกล่าวหารวมถึงการแจ้งสิทธิดังกล่าว ผู้ต้องหาอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายเท่าที่ควรและสิทธิของผู้ต้องหาอาจถูกละเลยไปได้ เช่น การไปตรวจสอบว่าพนักงานตำรวจได้มีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหา

---

[6] ดูกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1, 134, 134/1, 134/3, 134/4.

ทราบแล้วจริงๆ ไม่ใช่เป็นเพียงแบบพิมพ์ ที่อยู่ในเครื่องคอมพิวเตอร์ของพนักงานสอบสวนซึ่งได้ทำไว้แล้วและบันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์ เพื่อใช้เป็นแบบอย่างในการพิมพ์ครั้งต่อไป แต่อาจแก้ไขข้อความบางส่วนเช่น ชื่อผู้ต้องหา ข้อหาที่ถูกกล่าวหา หรือพฤติการณ์แห่งคดี เป็นเรื่องๆไปได้ซึ่งเป็นความสะดวกในชั้นสอบสอนของตำรวจเอง เพราะที่ผ่านมาจากประสบการณ์ในการเป็นทนายในคดีอาญาขอแรงของผู้เขียนพบว่า ผู้ต้องหาในคดีอาญา ลงชื่อในบันทึกการสอบสวนโดยไม่ได้อ่านข้อความ บ้างเพราะความไม่รู้หนังสือ บ้างเพราะตำรวจบอกให้ลงชื่อ จะได้กลับบ้านเร็ว ซึ่งถ้อยคำในบันทึกการสอบสวนอาจเกิดขึ้นจากการปรุงแต่งของพนักงานสอบสวนเอง โดยอาศัยความเบาปัญญาและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของของผู้ต้องหาเพื่อให้งานของตนบรรลุผล โดยไม่คำนึงถึงผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมและประชาชนผู้บริสุทธิ์

ประการที่ 3 หากในอนาคตมีกฎหมายบัญญัติว่ารัฐต้องตั้งทนายความให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกควบคุมทันที ปัญหาคงต้องเกิดขึ้นว่ากรณีนี้ความสามารถของรัฐอาจไม่เพียงพอต่อการตั้งทนายความให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกควบคุมในชั้นสอบสวนได้ทุกคน เพราะด้วยข้อจำกัดที่อยู่ทั้งทางด้านงบประมาณ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการขาดติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว

และประการสุดท้าย เมื่อผู้ต้องหามีทนายความเข้าช่วยเหลือแล้ว ผู้ต้องหาจะได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในเรื่องใดได้บ้าง รวมถึงประสิทธิภาพและความตั้งใจของทนายความที่จะเข้ามาช่วยเหลือผู้ต้องหา เพราะทนายความที่เข้ามาช่วยเหลือผู้ต้องหาส่วนมากแล้วเป็นเพียงทนายความที่เพิ่งจบใหม่และเข้ามาหาประสบการณ์ ประกอบกับอัตราค่าจ้างที่รัฐจ้างทนายนี้เป็นอัตราที่ถูกมากเมื่อเทียบกับค่าจ้างว่าความในคดีทั่วไปที่เอกชนจ้างกันเอง จึงทำให้ทนายความที่รัฐเรียกเข้ามา ช่วยเหลือผู้ต้องหาได้ไม่เต็มที่ และส่งผลให้จำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงหลักเกณฑ์ และแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย ตลอดจนความจำเป็นและความเหมาะสมในการมีทนายความเข้าช่วยเหลือคดีตั้งเริ่มคดี

2. เพื่อศึกษารูปแบบของการช่วยเหลือทางกฎหมายรวมถึงการจัดหาทนายความช่วยเหลือให้แก่ผู้ต้องหา ในต่างประเทศ

3. เพื่อศึกษาและเสนอแนะ แนวทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้ต้องหาอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 สมมุติฐานของการศึกษา

เนื่องจากสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายถือเป็นเรื่องมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการช่วยเหลือทางกฎหมายในเรื่องการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา นับว่าเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งประเทศไทยได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนในประเทศภาคพื้นยุโรปนั้นถือว่าการมีทนายความเป็นส่วนหนึ่งของ “วิธีพิจารณาคดีที่เป็นธรรม” ในประเด็นเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความนั้นอาจจะสะท้อนผลให้เห็นว่า หากรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ หรือศาล ได้เคารพสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ก็จะเป็นผลดีทางด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างมาก ในกรณีการจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหานั้น มีบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ตามมาตรา 134/1 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้รัฐจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือคดีที่ผู้ต้องหามีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา และคดีที่มีอัตราโทษจำคุกที่ผู้ต้องหาไม่มีและต้องการทนายความเท่านั้น แต่อย่างก็ตามก็ไม่มีบทบัญญัติถึงผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีไว้อย่างชัดเจน เช่น คนพิการ หูหนวก ตาบอด ซึ่งบุคคลเหล่านี้หากต้องตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาแล้ว พวกเขาเหล่านี้จะต่อสู้คดีได้อย่างไร ใครจะเป็นผู้ช่วยเหลือเขาในคดีเพื่อให้เขามีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ทัดเทียมกับบุคคลปกติทั่วไป ดังนั้นกฎหมายควรกำหนดในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนด้วย ซึ่งการมีทนายความน่าจะทำให้การสอบสวนมีความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาทุกคนทุกประเภท มากยิ่งขึ้น บ่อยครั้งที่ผู้ต้องหาถูกจับ หรือเข้ามอบตัวกับพนักงานสอบสวนเป็นบุคคลธรรมดา เป็นชาวบ้านธรรมดาที่ไม่รู้กฎหมาย ไม่รู้วิธีการดำเนินคดีตามกฎหมาย อาจเป็นเพราะ อ่านหนังสือไม่ออก อ่านไม่เข้าใจหรือมีความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ จึงจำเป็นที่จะต้องมีบุคคลที่มีความรู้ทางกฎหมาย เช่น ทนายความ คอยช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกให้ อาจกล่าวได้ว่าการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในการสอบสวนคดีอาญาเป็นเรื่องสำคัญ ที่จะต้องดำเนินการ เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเต็มที่

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาถึงสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และนำเสนอแนวทางที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาการจัดหาทนายความเพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหา อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ในการดำเนินการศึกษาเรื่องนี้จะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ รวมถึงศึกษาค้นคว้าวิจัยทางด้านเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตัวบทกฎหมาย ตลอดจนคำพิพากษาฎีกา ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายของไทย และตามรูปแบบของต่างประเทศและศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายของรัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อนำมาเป็นข้อเสนอแนะและนำเสนอเป็นมาตรการทางกฎหมายต่อ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์และแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย รวมทั้งความจำเป็นและความเหมาะสมในการมีทนายความเข้าช่วยเหลือคดีตั้งแต่แรกเริ่มคดี

2. ทำให้ทราบถึงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา ในต่างประเทศ

3. ทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาระบบในการจัดหาทนายความช่วยเหลือคดีอาญาของรัฐในประเทศไทยอันจะสามารถนำไปพัฒนาระบบงานทนายความในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับความช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

บทที่ 2
แนวความคิดที่สำคัญเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย

ในบทนี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงแนวความคิดที่สำคัญเกี่ยวสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายเพื่อความเสมอภาคในการต่อสู้คดีอาญาทั้งผู้ต้องหาที่เป็นบุคคลธรรมดารวมถึงผู้ต้องหาที่บกพร่องในความสามารถหรือพิการให้ได้รับการช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้มีความสอดคล้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆและตามหลักการสากล และเพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นถึงการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาจึงขอกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาตามหลักนิติธรรม

การดำเนินคดีอาญานั้น การสอบสวนผู้ต้องหาถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการดำเนินคดี และเป็นต้นสายแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะเป็นการกระทำเพื่อที่จะทราบถึงข้อเท็จจริงในเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดและนำตัวผูกระทำความผิดมาลงโทษ แต่เนื่องจากการกระทำดังกล่าวได้กระทบสิทธิของผู้ต้องหา จึงต้องมีหลักประกันในการดำเนินการคุ้มครองผู้ต้องหาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการดำเนินคดีอาญาอย่างเสมอภาคกัน

คำว่า สิทธิ (Right) ย่อมหมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น หรือหมายถึงอำนาจหรือประโยชน์ที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย ส่วนเสรีภาพ (Liberty) ได้แก่ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของผู้อื่นซึ่งสิทธิกับเสรีภาพส่วนใหญ่จะมีการใช้ควบคู่กันไป

แนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ “หลักนิติธรรม”หรือ “หลักแห่งกฎหมาย” (The Rule of law) หลักนิติธรรมนี้ เป็นหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างหนึ่งซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญอันมีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. บุคคลทุกคนต้องภายใต้กฎหมายเดียวกันและศาลเดียวกัน เป็นผู้พิจารณาพิพากษา
2. ฝ่ายบริหารไม่มีอำเภอใจ ที่ละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้

3. ระบบการปกครองเป็นของเจริญงอกงามตามธรรมชาติซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน มิใช่มาจากอำนาจ

อาจกล่าวได้ว่าหลักนิติธรรมตามปรัชญากฎหมายธรรมชาตินั้นมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการก่อตั้งสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์โดยผลของปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้มีการนำเอาหลักนิติธรรมมารวบรวมเข้าไว้อย่างชัดเจน เช่น การรับรองสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง (Civil and Political Rights) อันถือได้ว่า เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับโดยรัฐว่าต้องให้ความเคารพในสิทธิของบุคคลทุกๆ คนซึ่งการให้ความเคารพในสิทธิของบุคคลนั้นอาจทำได้ด้วยการ จำกัดอำนาจรัฐมิให้กระทำการใดๆ แก่พลเมืองได้ตามอำเภอใจ และรวมทั้งสิทธิการมีทนายความซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดีของผู้ที่ต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาเป็นอย่างมากทั้งนี้ ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ปี ค.ศ. 1948 ข้อ 11(1) ได้ระบุไว้ชัดเจนว่า “ทุกคนถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาอย่างเปิดเผย ซึ่งตนจะได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี”

โดยในประเทศที่มีการที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น สิทธิที่มีทนายความเป็นสิทธิพื้นฐาน ที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ โดยในแต่ละรัฐก็จะมีแนวความคิดพื้นฐานไปในทางเดียวกันคือ “หลักนิติธรรม” หรือ “หลักกฎหมายเป็นใหญ่” (The Rule of Law) อันเป็นรากฐานของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป อันส่งเสริมให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ไม่ว่าเอกชนหรือรัฐต้องกระทำการหรืองดเว้นกระทำการตามบทบัญญัติของกฎหมายจะฝ่าฝืนละเมิดกฎหมาย ตามอำเภอใจไม่ได้

หลักนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Equality before the law ซึ่งมนุษย์มีความเสมอภาคในสิทธิในเสรีภาพขั้นพื้นฐานซึ่งรัฐจะต้องให้การรับรองคุ้มครองให้และมนุษย์มีสิทธิที่จะเดียวกันซึ่งโดยรวมก็คือการสร้างศาลชั้นต้นอันเป็นศาลหลักที่กำหนดข้อเท็จจริงคดีให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาในฐานะ “ประธานในคดี(Subject of Right/Prozess-Subjekt)”

ในการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน “ผู้ถูกกล่าวหา” ไม่เป็นวัตถุแห่งการซักฟอกหรือเป็น “กรรมในคดี” (Prozessobjekt/procedural object) อีกต่อไปแล้ว หากแต่เป็น “ประธานใน

(Prozesssubjekt/procedural object) การเป็น "ประธานในคดี" (Prozess-subjekt/procedural object) ก็คือ การเป็นผู้ที่มีสิทธิต่างๆ ในคดี[1]

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้อธิบายว่า การดำเนินคดีอาญาเดิมที่เดียวนั้นในนานาประเทศใช้ระบบไต่สวน ซึ่งผู้ไต่สวนดำเนินการทางคดีเองทั้งหมด ตั้งแต่เริ่มต้นคดีไปจนกระทั่งตัดสินคดีอาญานั้นในที่สุด ผู้ไต่สวนจึงโน้มเอียงไปในทางมุ่งการปราบปรามเพราะเป็นทั้งผู้ที่ทำการสอบสวนกล่าวหาฟ้องร้องและตัดสินเอง ผู้ต้องสงสัยที่ถูกไต่สวนจึงถูกกระทำเพื่อผลสำเร็จของการไต่สวนจนมีสภาพเหมือนวัตถุหรือกรรมในคดี (Object of Right) โดยมักจะใช้วิธีทรมานเพื่อให้รับสารภาพด้วย ในยุคต่อมาเมื่อความรุนแรงทวีถึงขีดสุดโดยมีล่าแม่มดเกิดขึ้นตามความเชื่อที่งมงายก็มีผลทำให้ระบบนี้ต้องสิ้นสุดลง จึงมีการแก้ไขจนเกิดระบบใหม่คือ ระบบกล่าวหา ซึ่งมีการแยกอำนาจสืบสวนฟ้องร้องออกจากผู้ไต่สวนเดิมมาไว้ที่องค์กรใหม่เรียกว่า “อัยการ” ส่วนผู้ไต่สวนเดิมคงทำหน้าที่เฉพาะพิจารณาพิพากษาคดีพร้อมกันนั้นก็ให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าว (ผู้ต้องหาและจำเลย) เพื่อให้โอกาสแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดีได้ด้วย เป็นเหตุให้ผู้กล่าวหาพ้นจากสภาพการเป็นวัตถุแห่งการซักฟอกและกลายเป็น “ประธานในคดี” หรือผู้ทรงสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองในคดีอันสอดคล้องกับหลักการในยุคปัจจุบันที่ว่าบุคคลทุกคนได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิด และหลักการที่ว่าในสังคมที่ยอมรับสิทธิมนุษย์ชนนั้น มนุษย์ต้องมีสิทธิที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี และต้องมีสิทธิที่จะกลับเข้าสู่สังคมใหม่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาจะเป็นการกระทำที่เป็นการทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ได้[2] ดังนี้ความเป็น “ประธานในคดี” ของผู้ถูกกล่าวหาจึงมีความหมายว่า แม้ผู้นั้นถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด แต่เขาก็เป็นมนุษย์ และมนุษย์ทุกคนก็มีศักดิ์ศรีเกียรติภูมิและสิทธิในความเป็นมนุษย์นั้น จึงควรได้รับการปฏิบัติในฐานะของการเป็นมนุษย์ด้วยซึ่งในทางตำรวจผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่สำคัญ คือ “สิทธิอย่างผู้ร่วมในคดีในทางอยู่เฉย” ได้แก่ สิทธิที่จะ

---

[1] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น. 134), โดย คณิต ณ นคร, 2555 กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

[2] จาก “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา” โดย คณิต ณ นคร, *นิติยาสารบทบัณฑิตย์*, 42 ตอน 2.
จาก “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ” โดย คณิต ณ นคร, *วารสารอัยการ*, 57(5).
จาก “อัยการกับการสืบสวนคดีอาญา” โดย คณิต ณ นคร ,*อัยการนิเทศ*, 38(4).
จาก *ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม* (น.77) โดย คณิต ณ นคร หนังสือที่ระลึกวันระพี 31.

ไม่ให้การเลยในเรื่องที่ถูกกล่าวหาและถ้อยคำของเขาที่จะใช้ยันเขาได้นั้นจะต้องเป็นถ้อยคำที่มิได้เกิดขึ้นจากการหลอกลวง ข่มขู่ ให้สัญญาหรือจากกระทำที่มิชอบทั้งหลาย[3]

อย่างไรก็ตามมาตรการบังคับของรัฐ เช่น การจับกุม ตรวจค้น นั้นก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาอยู่ แต่การใช้มาตรการบังคับดังกล่าวแก่ผู้ถูกกล่าวหานั้นจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อฐานะที่เขาเป็นประธานในคดี ซึ่งในรัฐที่เป็นนิติรัฐโดยแท้ ศาลเท่านั้นที่จะเป็นผู้ใช้มาตาการนี้ เจ้าพนักงานของรัฐจะใช้มาตรการบังคับได้ก็เฉพาะภายใต้เงื่อนไขหรือพฤติการณ์พิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีฉุกเฉินซึ่งหากเนิ่นเช้าไปจะเกิดความเสียหายเท่านั้น บทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องนี้จึงเป็นสิ่งสะท้อนความเป็นเสรีนิยม ซึ่งเป็นฐานทำให้เป็นบทกฎหมายที่มีมาตรฐานที่ดี ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นครเห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรฐานการบังคับของรัฐนั้น มีความเป็นเสรีนิยมน้อยมาก เพราะให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการจับ การค้น อย่างกว้างขวางมากเกินไป อีกทั้งในการปฏิบัติก็ขาดการคำนึงถึงว่าการจะนำตัวบุคคลใดมาไว้ในอำนาจรัฐนั้นจะต้องจำกัดเพียงกรณีที่มีความจำเป็นว่าผู้ถูกกล่าวหานั้นจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน แต่กลับมีการใช้อำนาจตามมาตรการบังคับดังกล่าวเพียงเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานและทางปฏิบัติที่จะพบในประเทศไทยก็คือ การที่ผู้ต้องหาถูกเอาป้ายชื่อแผ่นใหญ่แขวนคอและถูกนำออกแสดงตัวในการแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนอันเป็นการประจานมนุษย์ซึ่งการกระทำในลักษณะเช่นนี้จะไม่อาจพบได้เลยในนานาอารยประเทศ

ซึ่งประเด็นเกี่ยวเนื่องกับการเป็นประธานในคดีของผู้ถูกกล่าวหาอีก 2 ประเด็นที่ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นครให้ความสำคัญมาก ได้แก่

ประเด็นแรกคือประเด็นที่เกี่ยวกับแนวความคิดในเรื่องข้อหา ซึ่งอธิบายว่าการที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบว่าต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้แก้ข้อกล่าวหาหรือต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ อันเป็นไปตามหลักการฟังความทุกฝ่าย การที่ผู้ต้องหาจะแก้ข้อหาได้นั้นผู้ต้องหาจะต้องเข้าใจว่าเขาถูกกล่าวหาว่าอย่างไรด้วยมิใช่เพียงถูกหาว่าการกระทำผิดฐานใด ในหลักวิชาการข้อหาจึงมิใช่ฐานความผิดหากแต่เป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้ต้องหาได้ก่อขึ้น การแจ้งข้อหาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการจึงต้องหมายถึงการแจ้งเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่ผู้ต้องหาได้

---

[3] จาก ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา, โดย คณิต ณ นคร, *วารสารอัยการนิเทศ, 38(4) และนิตยาสารบทบัณฑิตย์, 42 ตอน 2* .

ก่อขึ้นและยืนยันให้ทราบโดยการกระทำของเขานั้นเข้าข่ายเป็นความผิดฐานใด แต่ในทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมมักเข้าใจกันไปว่าข้อหาหมายถึงฐานความผิดซึ่งไม่ถูกต้อง[4]

ส่วนประเด็นต่อมาเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับหลัก ne bis in idem ซึ่งมีหลักอยู่ในคดีอาญานั้น บุคคลจะเดือดร้อนหลายครั้งในเรื่องเดียวกันไม่ได้ ซึ่งมีบทบัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจาณาความอาญา มาตรา 39(4) และ 21 ดังนี้ หากมีการกลั่นแกล้งกันโดยมีการแจ้งความดำเนินคดีกับผู้ต้องหาในเรื่องเดียวกันในหลายท้องที่ พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนท้องที่ใดออกหมายเรียกผู้ต้องหานั้นแล้ว ท้องที่อื่นก็ต้องไม่ออกหมายเรียกผู้ต้องหาต้องเดือดร้อนซ้ำอีก และเมื่อคดีสู่การพิจารณาของอัยการหากมีคำสั่งฟ้องก็ต้องฟ้องที่ศาลที่เดียว เป็นต้น[5]

แนวคิดในทางที่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดีนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล มิให้ถูกกระทบจากการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานเกินความจำเป็นในการดำเนินคดี ซึ่งในหลายประเทศที่พัฒนาแล้วให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้อธิบายว่า มาจากความเคารพในการเป็นมนุษย์ ซึ่งจะเห็นได้จากแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นครที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในบทสรุปของบทความของท่านที่ลงพิมพ์ในนิตยสารบทบัณฑิตย์ เล่ม 52 ตอน 4 ธันวาคม 2539 เรื่อง “อัยการกับภารกิจในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล” มีใจความว่า “ความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมีพื้นฐานมากับความจริงที่ว่าบุคคลเกิดมาพร้อมกับศักดิ์และสิทธิในความเป็นมนุษย์ มิอาจถูกลิดรอนได้ และย่อมมีความชอบธรรมในสิทธิที่จะธำรงชีวิตและดำรงอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาค และมีศักดิ์ศรี ดังนั้นการปฏิบัติภารกิจของอัยการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมต้องกระทำด้วยความตระหนักในคุณค่าของศักดิ์และสิทธิในความเป็นมนุษย์ด้วยความเข้าใจอย่างชัดแจ้ง ว่าศักดิ์และสิทธิในความเป็นมนุษย์นี้เองเป็นรากฐานแห่งปรัชญาที่กำหนดเนื้อหาและทิศทางอันพึงประสงค์ของกระบวนการยุติธรรม”[6]

---

[4] จาก แนวความคิดในการคุ้มครองบุคคลของพนักงานอัยการ หนังสือ 100 ปี อัยการ(น.144-145), โดย คณิต ณ นคร และจาก กรมสอบสวน ทางแก้ความเดือดร้อนของประชานจริงหรือโดย คณิต ณ นคร, *วารสารอัยการนิเทศ*, 42(1) และ จาก อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา โดย คณิต ณ นคร, *วารสารอัยการนิเทศ, 38(4).*

[5] จาก การแจ้งข้อหา กับเสรีภาพของบุคคล (น.178-179), โดย คณิต ณ นคร, *วารสารอัยการ* 2, 13 หนังสือ 84 ปี อาจารย์สัญญาธรรมศักดิ์

[6] จาก อัยการกับภารกิจในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล, โดย คณิต ณ นคร, 2539, *บทบัณฑิตย์ เล่ม 52 ตอน 4.*

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการพิจารณาคดีอาญากับการมีทนายความช่วยเหลือคดี

โดยทั่วไป ในกฎหมายของประเทศที่มีการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา (accusatorial system) ศาลจะวางตัวเป็นกลางในการค้นหาความจริงแต่ให้คู่ความนำเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลหรือคณะลูกขุนเพื่อให้วินิจฉัยชี้ขาดว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่และเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยกระทำผิดก็จะมีกระบวนการลงโทษโดยศาลต่อไปการมีทนายความช่วยเหลือหรือเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีเป็นความจำเป็นอย่างสำคัญยิ่ง ที่จะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดีอย่างแท้จริงตั้งแต่เริ่มคดีเพราะทนายความจะมีบทบาทสำคัญในการช่วยแนะนำและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นแรกว่าเขามีสิทธิอย่างไรบ้าง และคอยให้ความช่วยเหลือในแง่ของข้อกฎหมายเพื่อไม่ให้ผู้ต้องหาถูกกลั่นแกล้ง หรือถูกเอาเปรียบและต้องเสียเปรียบในรูปคดี ทั้งยังมีบทบาทสำคัญที่จะนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อแก้ข้อกล่าวหาที่โจทก์ได้นำเสนอต่อศาล และนำเสนอข้อเท็จจริงอันนำไปสู่การยกเว้นความผิดหรือการลงโทษต่อไป แล้วแต่กรณีส่วนการดำเนินคดีในระบบไต่สวน (inquisitorial system) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริง พนักงานอัยการโจทก์หรือทนายความฝ่ายจำเลยเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลให้สามารถค้นหาความจริงได้ชัดเจนและถูกต้องยิ่งขึ้น[7]

ดังนั้น ความจำเป็นที่ผู้ต้องหาจะต้องมีทนายความช่วยเหลือคดี เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลจึงมีอยู่ในทุกระบบกฎหมาย บทบาทของทนายความในระบบไต่สวนจึงมีลักษณะช่วยนำเสนอข้อเท็จจริงที่ไม่ครบถ้วนหรือยังขาดไป และรักษาสิทธิบางประการของผู้ถูกกล่าวหาตามที่กฎหมายกำหนดในระหว่างที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา มิให้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานหรือศาล

การมีทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหานั้นก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี เพราะบทบาทของทนายความในกฎหมายทั้งสองระบบจะนำไปสู่การนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อให้ศาลวินิจฉัยได้รอบคอบและครอบคลุมในทุกประเด็นที่จำเลยถูกกล่าวหา สำหรับการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้น มีความคล้ายคลึงกันทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนกล่าวคือนอกจากคู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหาและข้อโต้เถียงแล้วศาลยังมีอำนาจค้นหาความจริงได้ด้วย[8]

เดิมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ผ่านมา ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งถือเป็นหลักพื้นฐานของความยุติธรรมที่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ได้ให้การรับรอง

---

[7] จาก *ประสิทธิภาพทนายความขอแรง* (น.3), โดย สุพจน์ จันทราอุปกฤษฎ์ การอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 11 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

[8] แหล่งเดิม

ไว้ว่า ประชาชนชาวไทยไม่ว่าแหล่งกำเนิด เพศหรือ ศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน บุคคลหรือพลเมืองทุกคนของประเทศจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอและเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญยังมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการใช้เป็นเครื่องมือควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจเกินขอบเขต หรือ เป็นไปตามอำเภอใจหลักพื้นฐานอีกประการหนึ่งที่ใช้เป็นหลักสนับสนุน ในการให้ความคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา คือการยึดหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งถือเป็นหลักสากลที่ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติทั้งโลกยึดถือและปฏิบัติตาม โดยประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2489 เท่ากับผูกพันตามกฎบัตรสหประชาชาติและพันธะที่จะเคารพต่อสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน[9]

2.4 สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ต้องหา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (2) นิยามคำว่า “ผู้ต้องหา” ว่า “ผู้ต้องหา” หมายความถึง บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมิได้ถูกฟ้องต่อศาล

จากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่บุคคลใดจะตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องหาตามกฎหมายนั้น จะต้องได้มีการกล่าวหาบุคคลนั้นว่าได้กระทำความผิดอาญาต่อเจ้าพนักงานหรือเจ้าพนักงานกล่าวหาเองการกล่าวหาต่อเจ้าพนักงานนั้น อาจเป็นไปในรูปแบบของ “คำร้องทุกข์” โดยผู้เสียหาย หรือ “คำกล่าวโทษ” โดยบุคคลอื่น[10]

การดำเนินคดีในชั้นสอบสวนนี้เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะมีผลสืบเนื่องถึงการดำเนินคดีในชั้นศาล ถ้าการสอบสวนกระทำโดยไม่เป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา ย่อมจะทำให้ผู้ต้องหาตกอยู่ในฐานการเสียเปรียบในการต่อสู้คดี ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรมซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ต้องหาจึงควรได้รับการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.4.1 สิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญ

บทบัญญัติในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญานั้น ได้มีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ มาโดยในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เป็นที่ยอมรับว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากฉบับหนึ่ง โดยบทบัญญัติในมาตรา 34

---

[9] จาก “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน” (น.35), โดย วิษณุ เครืองาม, 2522, *วารสารอัยการ*, 2, 13.

[10] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*.(พิมพ์ครั้งที่ 8) (น.1 47), โดย คณิต ณ นคร, 2555 กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นก็ไม่ได้มีการบัญญัติถึงในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในการจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาไว้อย่างเป็นชัดเจน มีเพียงการบัญญัติรับรองสิทธิให้เฉพาะจำเลยเท่านั้น โดยจะเห็นได้จากมาตรา 173 ซึ่งออกโดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในคดีอุกฉกรรจ์มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปและในคดีเด็กตามมาตรา 56,57 และ 58 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการให้ศาลตั้งทนายให้

ซึ่งต่อมาเมื่อได้มีการใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ก็ยังคงยืนยันหลักการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไว้ในมาตรา 29 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2525 ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) การดำเนินการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจึงเริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจัง[11]

ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าที่ผ่านมาจะได้มีความพยายามที่จะขยายสิทธิของผู้ต้องหาให้มากขึ้น คือ ในปี พ.ศ. 2527 ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) บัญญัติไว้ในมาตรา 7 ทวิ วรรค หนึ่ง (1) ว่า ผู้ต้องหามีสิทธิพบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความได้สองต่อสอง แต่ในสภาพความเป็นจริงมีเพียงผู้ต้องหาจำนวนน้อยคนนักที่จะมีความสามารถพอที่จะมีทนายความมาให้คำปรึกษาได้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติหลักการที่สำคัญไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 ทวิ ให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนอายุไม่เกินสิบแปดปีต้องมีทนายความเข้ามาช่วยเหลือแต่ก็มีข้อจำกัดสำหรับผู้ต้องหาที่มีอายุเกินสิบแปดปี ซึ่งตามประมวลกฎหมายวีพิจารณาความอาญาที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นก็ยังไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิการได้รับความช่วยเหลือด้านทนายความไว้[12]

---

[11] จาก ระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายในประเทศไทย,โดย พิพัฒน์ เจริญวัฒนา, 2537, *วารสารอัยการ, 17(194).*

[12] จาก *"โครงการศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ (Public Defender)"* (น.29) (รายงานผลการวิจัย) ฉบับสมบูรณ์โดยณรงค์ ใจหาญ และคณะคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, 2547, (อ้างถึงในข้อความที่กล่าวโดย จรัญ ภักดีธนากุล).

โดยการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิพิจารณาความอาญาในประเด็นเกี่ยวกับการจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนดังกล่าวนั้น เป็นการบัญญัติกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทำให้มีผลเป็นการคุ้มครองประชาชนมากขึ้น โดยมาตรา 242 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติไว้ว่า "ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว"

บทบัญญัติมาตรานี้มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ที่บัญญัติไว้แต่เพียงว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งมิได้กำหนดเป็นหน้าที่ของรัฐในการจัดหาทนายให้ แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดไว้ชัดว่า รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโยดจัดหาทนายความให้โดยเร็ว ซึ่งเป็นการกำหนดให้เป็น "หน้าที่" ของรัฐ ในการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย[13]

นอกจากนี้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 วรรคหนึ่งและวรรคสอง ยังบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ว่า "มาตรา 241 ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเองและเป็นธรรม ในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้"

สิทธิที่จะมีผู้อยู่ด้วยในชั้นสอบสวนนี้ เป็นหลักการตรวจสอบการสอบสวนของพนักงานสอบสวนว่า ได้ปฏิบัติตามหลักในประมวลกฎหมายวิพิจารณาความอาญาที่ให้หลักประกันในเรื่อง การให้การโดยความสมัครใจและจะไม่ถูกบังคับล่อลวงให้ให้การ และต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบด้วยนอกจากนี้ การให้มีผู้อยู่ด้วยในชั้นสอบสวนยังเป็นหลักประกันแก่พนักงานสอบสวน ด้วยว่าคำให้การที่ได้มานั้นมิใช่ได้มาโดยการข่มขู่ ล่อลวง หรือให้สัญญา[14]

ต่อมาได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 บัญญัติว่าบุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

---

[13]จาก *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540* (น.339),โดย มานิตย์ จุมปา, 2541 (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

[14]จาก "หลักประกันสิทธิของประชาชนในคดีอาญาใหม่ : ปัจจุบันและทศวรรษ" (น. 77), โดย ณรงค์ ใจหาญ, 2540, *บทบัณฑิตย์, 53 ตอน 2*

(1) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความและได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ แสดงชัดถึงความเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt/procedural objet) ของผู้ถูกกล่าวหาอย่างเห็นได้ชัด

สิทธิของผู้ต้องหาดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 40 (7) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 นั้น อาจจะจำแนกได้ดังนี้[15]

(1) สิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ซึ่งเป็นสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม" เป็นข้อเรียกร้องต่อรัฐหรือต่อองค์กรสอบสวนและองค์กรพิจารณาคดีของรัฐจักต้องกระทำอย่างมี “ความเป็นภาวะวิสัย”(Objektivität/objectivity) ที่สุด และการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีจักต้องกระทำโดยรวดเร็วและเป็นธรรมด้วย[16]

(2) สิทธิที่จะได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีที่เพียงพอ เป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจาก “สิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้าน” (RechtaufrecchtlichesGehör/righttofall hearing) อันสืบเนื่องมาจาก "หลักฟังความทุกฝ่าย" (Grundsatz"audiatur etaltera pars"/principleof "audialterampartem")

(3) สิทธิที่จะตรวจสอบหรือรับทราบพยานหลักฐานตามสมควร ซึ่งสิทธิที่จะตรวจสอบหรือรับทราบพยานหลักฐานตามสมควร” นั้น ก็เป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจาก “สิทธิที่จะได้รับโอกาสในการต่อสู้คดีที่เพียงพอ” อันสืบเนื่องมาจาก “หลักฟังความทุกฝ่าย” (Grundsatz "audiaturet alterapars"/principleof "audialterampartem") เช่นเดียวกัน

(4) สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ"นั้น ต้องเป็นสิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีได้ทั้งในชั้นการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานและชั้นการดำเนินคดีของศาล สิทธิดังกล่าวนี้สัมพันธ์กับ "สิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้าน"(Recht auf rechtlichesGehör/right to full hearing) อันสืบเนื่องมาจาก "หลักฟังความทุกฝ่าย" (Grundsatz "audiatur et altera pars"/principle of "audialterampartem")

(5) สิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวสิทธิที่จะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว" นั้น เป็นสิทธิที่สืบเนื่องมาจาก "หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย" (Grundsatz"indubioproreo"/principle of

---

[15] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น.135), โดย คณิต ณ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

[16] แหล่งเดิม.

presumption of innocence) เพราะในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด[17]

ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อผู้ต้องหาอย่างมาก เพราะเมื่อผู้ต้องหาอยู่ในขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน หรือในระหว่างการพิจารณาของศาลจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) ซึ่งบัญญัติว่าบุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา มีสิทธิที่ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมด ที่จำเป็นในการต่อสู้คดี แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาในข้อนี้เสมอ โดยเฉพาะในขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ที่ไม่ได้คำนึงถึงสิทธิข้อนี้ของผู้ต้องหาเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 จะถูกยกเลิกไปโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว 2557 แต่ความในรัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราว 2557 ก็ยังให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพของปวงชนชาวไทยอยู่ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว2557 ในมาตรา 4บัญญัติว่าภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคบรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคบรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้ต่อไป

ในเรื่องหลักการของสิทธิที่ได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นั้นปรากฏเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2492) โดยขณะประชุมยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2492) อยู่นั้น สหประชาชาติอยู่ระหว่างการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและจัดทำแล้วเสร็จจนประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 จึงได้มีการนำหลักการในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาบรรจุลงในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ทำให้อิทธิพลของแนวคิดเรื่องการสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาตามที่

[17]แหล่งเดิม.

กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้สืบทอดต่อกันมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจนถึงทุกวันนี้และถือว่ามีความสำคัญต่อผู้ต้องหาอย่างมาก เพราะเมื่อผู้ต้องหาอยู่ในขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน หรือในระหว่างการพิจารณาของศาลจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขององค์การสหประชาชาตินานาชาติจึงคาดหวังให้ประเทศไทยปฏิบัติตามปฏิญญาดังกล่าวโดยกระบวนการออกกฎหมายก็ดี กระบวนการยุติธรรมก็ดี การรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายก็ดี จะต้องมีการปฏิบัติตามปฏิญญาที่ว่าไว้ นอกเหนือจากนั้นประเทศไทยยังสัตยาบันเกี่ยวกับสิทธิทางสังคมและการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) อีกด้วย[18]

2.4.2 สิทธิตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง (Declaration Des Droits de I'Homme et du Citoyen หรือในภาษาอังกฤษคือ The Declaration of the right of Man and the Citizen) ค.ศ. 1789 ของฝรั่งเศส ส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในมาตรา 7 ซึ่งรับรองสิทธิในร่างกายของบุคคลที่ไม่อาจถูกกล่าวหาจับกุมหรือคุมขังได้หากไม่มีความผิดตามกฎหมาย ส่วนมาตรา 8 การกำหนดโทษทางอาญาต้องทำเฉพาะเท่าที่จำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น การบัญญัติกฎหมายย้อนหลังเป็นโทษนั้นทำไม่ได้ และในมาตรา 9 การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์[19]

ในปี ค.ศ. 1948 นานาประเทศได้ร่วมจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน โดยมีอิทธิพลตามคำสอนของ Locke โดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเพื่อให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ได้ด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน จึงได้จัดทำกฎบัตรสหประชาชาติเพื่อวางมาตรฐานสากลสำหรับสิทธิต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ หรือเรียกว่า สิทธิมนุษยชน และมีบทบัญญัติให้จัดทำเอกสารรับรองสิทธิของบุคคลขึ้นอย่างเป็นทางการ[20] โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Unitednations Commissionon HumanRights) ได้จัดทำร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right 1948) ขึ้นเป็น

---

[18] ลิขิต ธีรเวคิน. (2550). *สิทธิของจำเลยในคดีอาญา.* สืบค้น 3 กรกฎคม 2557, จาก http://thaiidea.tarad.com/webboard_490190_15879_th?lang=th

[19] จาก *หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ* (น.67), โดย เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2547, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

[20] จาก"วันสิทธิมนุษยชน." โดยกุลพล พลวัน, 2518, *บทบัณฑิตย์, 32,* น. 619.

หลักการใหญ่ที่ให้ความคุ้มครองแก่สิทธิมนุษยชน เพื่อให้มนุษย์ทั้งโลกไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ศาสนาใดเผ่าพันธุ์ใด หรือ แหล่งกำเนิดใดได้รับความคุ้มครองในการที่จะดำรงตนเป็นมนุษย์ด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน เสมอภาคเท่าเทียมกันในส่วนของการให้ความคุ้มครองบุคคลให้พ้นจากการใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าพนักงาน คือ การให้หลักประกันความมั่นคงพื้นฐานของสิทธิในชีวิตและร่างกายของบุคคล การที่จะจำกัดสิทธิหรือละเมิดสิทธิของบุคคลใดนั้นต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้แก่เจ้าพนักงานของรัฐ และหลักของสิทธิความเป็นส่วนตัว (Private Right) ที่จะไม่ถูกแทรกแซงจากบุคคลโดยไม่มีสิทธิและกำหนดสิทธิธรรมชาติในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ว่าควรมีสิทธิประการใดบ้าง และเพื่อเป็นแนวทางสำหรับประเทศสมาชิกที่จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรอง และคุ้มครองสิทธิของประชาชนในประเทศตนต่อไป

หลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 นี้ ได้กำหนดหลักการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ได้รับความเสมอภาคกันในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีมาตรฐานเดียวกันปรากฏในปฏิญญา ดังนี้

ข้อ 1 มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระ และเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และการปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใดๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุยงให้เกิดการเลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ 10 ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตน และการกระทำผิดอาญาใดๆ ที่ตนถูกกล่าวหา

ข้อ 11 (1) บุคคลทุกคนซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณา โดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี

(2) บุคคลใดจะถูกถือว่ามีความผิดอันมีโทษทางอาญาใดๆ ด้วยเหตุผลที่ตนได้กระทำหรือ และเว้นการกระทำการใดๆซึ่งกฎหมายของประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่มีการกระทำนั้นมิได้ระบุว่าเป็นความผิดทางอาญามิได้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่ใช้อยู่ในขณะที่การกระทำความผิดทางอาญานั้นเกิดขึ้นมิได้

แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 จะไม่ได้ระบุถึงหลักประกันในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างชัดเจน แต่จากบทบัญญัติที่ยกมา ย่อมสามารถระบุได้ถึง

เจตนารมณ์ที่จะสร้างหลักประกันแก่บุคคลทุกคนว่า หากเขาจะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าในที่ใดใดในโลก เขาต้องได้รับหลักประกันที่จะให้เขาสามารถต่อสู้คดีในเรื่องนั้นได้อย่างเต็มที่ และจะต้องได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ถูกต้องและเป็นธรรมตามข้อกล่าวหา ซึ่งเมื่อทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคกันและความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกันแล้ว เพื่อให้ประชาชนได้รับความคุ้มครองในการเข้าต่อสู้คดี

ดังนั้น เมื่อได้ศึกษาถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้วจะเห็นได้ว่า สิทธิการมีทนายความช่วยเหลือคดีของผู้ต้องหานั้น จะมีลักษณะเป็นข้อบังคับให้รัฐต้องกระทำการอันเป็นเรื่องในทางบวกหรือเรียกว่าในทางปฏิฐาน (Positive) สิทธิมนุษยชนประเภทนี้เป็นเรื่องที่ราษฎรไม่อาจใช้สิทธิได้เองแต่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ สิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาให้ในคดีอาญาจึงเป็นสิทธิที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไป[21]

2.4.3 สิทธิตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีของสนธิสัญญานี้โดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่27 ตุลาคม พ.ศ. 2539 และมีผลบังคับใช้กับไทยเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2540 โดยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนี้มีเนื้อหาที่มุ่งคุ้มครองถึงหลักการความเสมอภาคกันตามกฎหมาย และสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย(ข้อบท9 ข้อบท 14 ข้อบท 26) โดยมีใจความสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องดังนี้[22]

ข้อบทที่ 9

1. บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกลิดรอนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้นโดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

2. ในขณะจับกุม บุคคลใดที่ถกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน

3. บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา จะต้องถูกนำตัวโดยพลันไปยังศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการ และจะต้องมีสิทธิได้รับ

---

[21] จาก *สิทธิการมีที่ปรึกษาในคดีอาญา ศึกษาเฉพาะกรณีการตั้งที่ปรึกษากฎหมายในศาลเยาวชนและครอบครัว* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) (น.24-25), โดยสุชาติ แนวประเสริฐ, 2551, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

[22] จาก *หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป เกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)* (น.34) โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ: สหมิตรพริ้นติ้ง แอนด์พับลิสชิ่ง จำกัด

การพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควร หรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าจะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดีแต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี ในขั้นตอนอื่นของ
กระบวนการพิจารณา และจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษา เมื่อถึงวาระนั้น

4. บุคคลใดที่ถูกลิดรอนเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุม มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลตัดสินโดยไม่ชักช้าถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น และหากการควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวไป

5. บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือถูกควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน

ข้อบทที่ 14

1. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

2. ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลา และได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

(ค) สิทธิทีจะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จุต่อสู่คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใดๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน[23]

ข้อบทที่ 26

บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมายโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติ

---

[23] เรื่องเดิม หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป เกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) (น. 42,56), โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ: สหมิตรพริ้นติ้ง แอนด์พับลิสชิ่ง จำกัด

ใดๆ และต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจังจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สินกำเนิด หรือสถานะอื่น

2.4.4 สิทธิของผู้ต้องหาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

สิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยบัญญัติไว้นั้น มีทั้ง “สิทธิในทางกระทำ” (aktives Recht/activeright) และ “สิทธิในทางอยู่เฉย” (passives Recht/passive right)

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้นเดิม ในชั้นสอบสวน “สิทธิในทางกระทำ" (aktives Recht/activeright) ของผู้ต้องหายังมีค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องหาไม่มี “สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี (Anwesentheitsrecht/righttoappear)ในชั้นการสอบสวน อย่างไรก็ตาม ในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้มีการบัญญัติถึง "สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี"ในชั้นสอบสวนไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย[24]

อนึ่ง การให้หลักประกันสิทธิตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็เป็นหลักการที่สำคัญในการดำเนินคดี ซึ่งมีบัญญัติไว้ในขั้นตอนของการดำเนินคดี อำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ รวมถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือ จำเลยในคดีอาญา สิทธิการมีทนายก็ถือเป็นสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาประการหนึ่ง ปรากฏครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 โดยได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิพิจารณาความอาญามาตรา 173 ด้วยการให้ศาลจัดหาทนายความให้แก่จำเลยในคดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เรียกว่า คดีอุกฉกรรจ์ ถ้าจำเลยยากจนไม่มีทนายความของตัวเอง ศาลจะตั้งทนายความให้ บทบัญญัติในเรื่องนี้ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมา 3 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 ครั้งที่สอง พ.ศ. 2532 และครั้งที่สาม พ.ศ. 2539[25] และในมาตรา 134 ทวิ ก็ได้บัญญัติไว้ว่า “ในคดีที่ผู้ต้องหามีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่า มีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงและให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลตามระเบียบของกระทรวงยุติธรรม” ก็แสดงให้เห็นว่า ในกฎหมายไทยได้ให้คามสำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญา ทั้งในชั้นสอบสวนอย่างดีในระดับหนึ่ง

---

[24] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น.137), โดย คณิต ณ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

[25] รายงานการเสวนา “เรื่อง การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย : การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย (น. 15), (9 มกราคม 2546) .

แต่ในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมในส่วนของการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่ผู้ต้องหา ซึ่งได้ยกเลิกมาตรา 134 ทวิ เปลี่ยนเป็นมาตรา 134/1 แทน โดยมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติซึ่งเดิมกำหนดให้เฉพาะผู้ต้องหาที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ได้รับการช่วยเหลือด้านทนายความโดยรัฐจัดหาให้และในส่วนที่เพิ่มเติมได้กำหนดว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตและในคดีที่มีโทษจำคุกก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีรัฐจัดหาทนายความให้และนอกจากนั้นในกฎหมายยังได้กำหนดเรื่องสิทธิผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความขยายการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนโดยสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 วรรคสอง

ต่อมาเมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี พ.ศ. 2547 โดยมีการเพิ่มมาตรา 7/1 และมาตรา 134/4 (2) อันเป็นการเพิ่มสิทธิของผู้ต้องหา

มาตรา 7/1บัญญัติว่า

“มาตรา7/1ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุม และสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

(1) สิทธิที่จะให้ญาติหรือผู้ไว้วางใจทราบถึงการสูญเสียเสรีภาพ

(2) สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

(3) สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

(4) สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร

(5) สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง"

สิทธิตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 7/1 หรือ “สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว” นี้ก็จัดว่าเป็น “สิทธิในการกระทำ” (aktivesRecht/active right) ของผู้ต้องหาซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นทั้งสิทธิที่มีอยู่เดิมแล้วและสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ตามรัฐธรรมนูญนี้[26]

1. สิทธิที่จะให้ญาติหรือผู้ไว้วางใจทราบถึงการสูญเสียเสรีภาพ

ตามกฎหมายในเบื้องต้นผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังมี “สิทธิที่จะแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก”

---

[26] *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น.138). เล่มเดิม.

“ญาติ” หมายถึง ญาติในครอบครัวของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา

“ผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจ” เป็นเรื่องของบุคคลที่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาประสงค์จะพบ

สิทธิดังกล่าวมานี้ ในทางหนึ่งก็เพื่อให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีความอบอุ่นหรืออุ่นใจตามควร และในอีกทางหนึ่งก็เพื่อเป็นการตรวจสอบให้การปฏิบัติต่อผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาว่าสอดคล้องกับ “หลักสิทธิมนุษยชน” “หลักนิติรัฐ” (Rechtsstaatlichkeitsprinzip/principleoflegal state) หรือ "หลักนิติธรรม" (rule of law) หรือไม่

2. สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

การพบหรือปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวก็เพื่อให้ทนายความได้รับทราบข้อเท็จจริงในคดีของตนเพื่อให้คดีได้เป็นไปด้วยความเป็นธรรม

คำว่า “เป็นการเฉพาะตัว” แต่เดิมมักใช้คำว่า "สองต่อสอง" กล่าวคือ เป็นการพบโดยปราศจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปราศจากบุคคลฝ่ายรัฐ

3. สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำของตนในชั้นสอบสวน

การให้ทนายความหรือผู้ซึ่งไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำ ก็เพื่อการตรวจสอบการสอบสวนปากคำว่าได้กระทำไปโดยถูกต้องชอบด้วยกฎหมายและหลักการในการอำนวยความยุติธรรมที่รัฐต้องกระทำหรือไม่

4. สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติ

“การได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติ” แสดงชัดถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนในการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่[27]

5. สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

“การได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย” ก็แสดงชัดถึงเรื่องของสิทธิมนุษยชนในการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่เช่นเดียวกัน

สิทธิทั้งหลายดังกล่าวมาแล้วนั้น มีทั้งสิทธิที่มีอยู่เดิมแล้วและสิทธิที่เกิดขึ้นมาใหม่ กล่าวคือ “สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว” ตามอนุมาตรา (1) “สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร” ตามอนุมาตรา (3) และ “สิทธิที่จะ

---

[27] สิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติในขณะเดียวกันก็เป็นสิทธิตามกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ (Strafvollzugsrecht/penalty law หรือ prison law) ด้วยS. Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners, www.un.org และดูพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 (อ้างโดย คณิต ณ นคร)

ได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดการเจ็บป่วย" ตามอนุมาตรา (4) เป็นสิทธิที่มีอยู่เดิมแล้ว ส่วน "สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน" นั้น เป็นสิทธิที่ได้เพิ่มเติมเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2547

มาตรา 134/4 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

ถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่งหรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

ดังนี้ มาตรา 134/1(1) ได้บัญญัติยืนยันถึง "สิทธิในทางกระทำ" (aktives Recht/active right) กล่าวคือ "สิทธิที่จะให้การ" (Aussagenrecht/right to say) และยืนยันถึง "สิทธิในทางอยู่เฉย" (passives Recht/passive right) กล่าวคือ "สิทธิที่จะไม่ให้การ" (Nichtaussagenrecht/righttoremain silent) ไว้อย่างชัดแจ้ง ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ก็เป็นสิทธิที่ได้บัญญัติไว้เดิมนั่นเอง[28]

สำหรับสิทธิตามมาตรา 134/1 (2) นั้น เป็น "สิทธิในทางกระทำ" (aktives Recht/active right) ที่เกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องจากการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2540[29] และ "สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี" (Anwesentheitsrecht/right to appear) ของทนายความในชั้นสอบสวนด้วยนี้คงจำกัดอยู่เฉพาะในการสอบปากคำผู้ต้องหาเท่านั้น

นอกจากนั้น มาตรา 134/4 ยังได้บัญญัติถึง "สิทธิที่จะได้รับการแนะนำและตักเตือน" (Belehrungsrecht/warning right) และได้บัญญัติถึงผลของสิทธิที่จะได้รับการแนะนำและตักเตือน กล่าวคือ เมื่อได้แจ้งสิทธิโดยถูกต้องแล้วคำให้การนั้นฟังเป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาได้ แต่ในทางกลับกัน หากไม่แจ้งสิทธิก็จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหานั้นไม่ได้

---

[28] *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 140). เล่มเดิม.

[29] มาตรา 134 ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติความว่า

"เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้จดคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้"

ผลของการไม่แจ้ง “สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน” คือ จะใช้ถ้อยคำใดๆ เป็นพยานหลักฐานยันผู้ต้องหาไม่ได้

2.5 หลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหา (legle aid)

การให้ช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหานั้น ย่อมถือเป็นสิ่งสำคัญของกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งประเทศไทยได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ส่วนในประเทศภาคพื้นยุโรปนั้นถือว่าสิทธิการมีทนายความเป็นส่วนหนึ่งของ “วิธีพิจารณาคดีที่เป็นธรรม” (procèséquitable) ตามมาตรา 6 แห่ง Conventioneuropéennedesauvegardedesdroitsdel’hommeetdeslibertésfondamentales โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิการมีทนายความช่วยเหลือคดีนั้น อาจสะท้อน ผลทางด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน หากรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ หรือศาล ได้เคารพสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างเคร่งครัด ก็จะทำให้เกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมอยู่ไม่น้อย

ในการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายในการมีทนายความของผู้ต้องหาในคดีอาญานั้น มีทฤษฎีพื้นฐานทางอาญาคือหลักนิติธรรม(The Rule of Law)โดยมีกฎเกณฑ์ที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนคือบุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันและศาลเดียวกัน ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจตามอำเภอใจที่จะละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและระบบการปกครองเป็นสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมิใช่มาจากการใช้อำนาจ

ดังนั้น การที่กฎหมายต้องมีการให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมายนั้นมาจากการที่รัฐต้องการที่จะช่วยเหลือคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีตามหลักอาวุธที่เท่าเทียมกันเพราะผู้ต้องหาแต่ละคนมีสภาพร่างกาย จิตใจ วุฒิภาวะ การศึกษา ฐานะที่ไม่เท่าเทียมกัน อาจกล่าวได้ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความสามารถในการต่อสู้คดีไม่เท่ากัน จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ โดยการที่รัฐจะต้องหาคนกลางในการช่วยเหลือสื่อสารตลอดจนประสานงานในด้านกฎหมาย ให้คำปรึกษา ให้ความรู้รวมถึงให้ความช่วยเหลือแนะนำทางคดี ซึ่งบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลางในการช่วยเหลือทางกฎหมายก็คือทนายความนั่นเอง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ได้ให้หลักประกันสิทธิแก่ผู้ต้องหา ตั้งแต่ในขั้นตอนแรกของการดำเนินคดี กล่าวคือ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1[30] บัญญัติว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้

(1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

(2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

(3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร

(4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

อีกทั้ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหามีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงและให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปโดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนได้

จะเห็นได้ว่า“ทนายความ”เป็นองค์กรที่มีความสำคัญมากองค์กรหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา อันเป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่า ผู้ถูกกล่าวหามีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ โดยถือ“หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” (Waffengleicheit/eguality of arms) กล่าวคือ เมื่อฝ่ายรัฐมีเจ้าพนักงานซึ่ง

---

[30] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 แก้ไขเพิ่มเติม โดยยกเลิก มาตรา 7 ทวิ และให้ใช้ มาตรา 7/1 แทน โดย มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547.

เป็นผู้รู้ทางกฎหมาย ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาซึ่งตามปกติไม่รู้กฎหมายก็ชอบที่จะมีทนายความซึ่งเป็นผู้รู้ทางกฎหมายคอบช่วยเหลือแนะนำ เพื่อให้การดำเนินคดีนั้นเกิดความเป็นธรรมสูงสุด[31]

การที่กฎหมายให้ผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมี “สิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว” นั้น ก็เพื่อที่จะให้ทนายความได้ทราบข้อเท็จจริงทั้งที่เกี่ยวกับข้อกล่าวหา ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา ตลอดจนได้วินิจฉัยเกี่ยวกับความสามารถในการต่อสู้คดีของเขาด้วย ซึ่งจะได้เป็นข้อมูลในการที่จะดูแลให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาได้รับความเป็นธรรมมากที่สุดต่อไป[32]

2.5.1 หลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน

สืบเนื่องมาจาก สิทธิประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้ต้องหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ คือ สิทธิที่จะมีทนายความ (Right to Counsel) เนื่องจากกฎหมายต้องการให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในการเข้าต่อสู้คดีเพื่อให้ได้รับความคุ้มครอง และเป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่าตนมีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่โดยถือหลักอาวุธที่เท่าเทียมกัน

เนื่องจากอาชญากรรมในสังคมนั้น มีสาเหตุเนื่องด้วยปัจจัยหลายประการปัจจัยหนึ่งคือความไม่รู้กฎหมายและความยากจน ดังจะเห็นได้จาก เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น องค์กรในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ในการที่จะค้นหาความจริงเพื่อที่จะนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ และให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริสุทธิ์ แต่การค้นหาความจริงยังมีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่ประชาชนจะเข้าใจ และยากเกินกว่าที่ประชาชนทั่วไปจะเข้ามาดำเนินการเองได้ เพราะยิ่งขาดความรู้ความเข้าใจก็จะยิ่งลำบากมากขึ้นภายใต้ระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาคู่ความต้องใช้ความสามารถของตนเองในการพิสูจน์และปฏิเสธความผิด แต่การพิสูจน์ความจริงในการดำเนินคดีในระบบนี้จะประสบความสำเร็จได้ คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องมีความสามารถในการต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกัน เรียกว่า “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน”[33] เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด หมายความว่าการที่คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต่อสู้กันอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ดีโดยสภาพแล้ว ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะอยู่ในสถานะที่ด้วยกว่าฝ่ายโจทก์ คือ พนักงานอัยการ ซึ่งมีระบบงานและการสนับสนุนจากรัฐที่มีประสิทธิภาพกว่า ผู้ต้องหาที่เป็นเพียงชาวบ้านธรรมดา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนยากจน และไม่มีความรู้ การช่วยให้คู่ความสามารถต่อสู้กันได้โดยผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดตัดสิน รัฐจึงต้องเข้ามาดูแลให้ความรู้ การช่วยให้คู่ความสามารถต่อสู้กันได้โดยผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ขาดตัดสิน รัฐจึงต้องเข้ามาดูแลให้ผู้ต้องหาได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความเพื่อ

---

[31] *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น.150). เล่มเดิม.

[32] แหล่งเดิม.

[33] แหล่งเดิม

เสริมศักยภาพในการต่อสู้คดีให้ทัดเทียมกับฝ่ายโจทก์ แต่หากว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากจนไม่สามารถจ้างทนายความว่าต่างแก้ต่างได้ เขาจะตกอยู่ในสถานะที่ไม่อาจได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายไปทันที ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจนอกจากเป็นสาเหตุประการหนึ่งของอาชญากรรมแล้ว ยังซ้ำเติมบุคคลที่ตกเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมให้ถูกปิดกั้นความยุติธรรมอีกด้วย[34]

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินการของทุกองค์กรมีประสิทธิภาพ คือ ระบบคิด “เจตคดี” ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องปรับทัศนะต่างๆของบุคคลในหน่วยงานของตนให้สอดคล้องกับแนวคิดทางกฎหมาย เพราะตราบใดที่ผู้ปฏิบัติงานยังไม่เห็นความสำคัญของกฎหมายเรื่องนี้ การละเลยสิทธิของผู้ต้องหาย่อมมีแนวโน้มเกิดขึ้นได้ อีกปัจจัยหนึ่งก็คือมาจากตัวผู้ต้องหาเองได้แก่ การขาดความรู้และขาดทุนทรัพย์ รวมไปถึงขาดความสามารถในการต่อสู้คดี เช่น คนพิการ ซึ่งโอกาสที่บุคคลเหล่านี้จะปกป้องตนเองหรือต่อสู้คดีเพื่อความบริสุทธิ์ของตนเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ทนายความจึงเป็นกลไกที่สามารถเข้ามาช่วยเสริมส่วนที่ขาดตกบกพร่องนี้ได้และย่อมส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีศักยภาพที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมกับพนักงานอัยการซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐทั้งนี้ผู้ต้องหาแต่ละคนนั้นมีความสามารถในการเข้าสู้คดีไม่เท่าเทียมกันซึ่งอาจเป็นเพราะความเป็นผู้เยาว์ หรือมีความบกพร่องในความสามารถต่างๆ เช่น เป็นคนพิการเป็นต้น

กฎหมายจึงต้องปกป้องคุ้มครองผู้ที่เข้าต่อสู้คดีโดยการให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นทนายความจึงถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการให้ความช่วยเหลือ และเป็นหลักประกันเพิ่มเติมด้วยว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยอาศัย”หลักอาวุธเท่าเทียมกัน”[35] นั่นเอง ซึ่งในกฎหมายระบบ Common Law หรือระบบกล่าวหาที่มองว่าให้ผู้พิพากษาเป็นกรรมการกลางแล้วคู่ความต่อสู้คดีกันเองนั้นหลักอาวุธเท่าเทียมกันเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดซึ่งหมายความว่าการที่คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต่อสู้กันอย่างเป็นธรรม เพื่อให้ความจริงปรากฏออกมานั้น คู่ความทั้งสองฝ่ายต้องอยู่ในฐานะที่ใกล้เคียงกัน หากฝ่ายโจทก์เป็นรัฐ มีตำรวจและอัยการเป็นหลักแต่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นชาวบ้านธรรมดาซึ่งจำเลยในคดีอาญาส่วนใหญ่จะยากจนและไม่มีความรู้หรือมีแต่

---

[34] *การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย : การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย*, โดยพรเพชร วิชิตชลชัย, 2546, รายงานการเสวนาทางวิชาการจัดโดยเนติบัณฑิตยสภา ร่วมกับกระทรวงยุติธรรม และโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

[35] *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น. 147). เล่มเดิม.

ไม่ใช่ความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิตรงนี้จะเป็นส่วนช่วยให้เขาสามารถต่อสู้กันได้อย่างเต็มที่ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้าไปดูแลให้ผู้ต้องหาได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพจากทนายความ โดยที่รัฐต้องจัดหาทนายให้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาของศาล เพราะการดำเนินกระบวนพิจารณาในชั้นศาลเป็นการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อการนั้นทุกขั้นตอน ผู้ที่มีวิชาชีพในทางนี้ไม่ว่าจะเป็น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ หรือทนายความย่อมเป็นผู้มีคุณสมบัติและความรู้ทางวิชาชีพกฎหมายเพียงพอแล้วการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะเป็นผู้มีความรู้ทางด้านกฎหมายที่จะที่จะสามารถต่อสู้คดีได้เองอย่างมีประสิทธิภาพนั้นคงจะมีน้อยกรณี ฉะนั้น การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต่อสู้คดีเองทั้งๆ ที่ไม่มีความรู้ด้านกฎหมายเลยนั้นย่อมทำให้ไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างยิ่ง เพราะสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาย่อมมีความสัมพันธ์กับความหนักเบาของโทษและความสามารถในการต่อสู้คดี[36]

ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134/1 จึงกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องหา โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องจัดหาทนายความเพื่อช่วยแก้ต่างว่าคดีแทน ดังนี้

(1) กรณีที่รัฐหรือศาลต้องจัดหาทนายความให้ ถ้าไม่มี (เป็นกรณีที่ไม่อาจยกเว้นได้) ได้แก่ ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือ ในคดีที่ผู้ต้องหามีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา

(2) กรณีที่รัฐต้องจัดหาทนายความให้ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ (เป็นกรณีที่อาจยกเว้นได้) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก[37]

การที่กฎหมายกำหนดขั้นตอนบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัดเพราะเป็นกลไกสำคัญที่จะเป็นหลักประกันให้เชื่อถือได้ว่าถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ต่อพนักงานสอบสวนนั้นผู้ต้องหาเต็มใจให้การด้วยความสมัครใจ ดังนี้ หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าในชั้นสอบสวนพนักงานสอบสวนไม่สอบถามเรื่องทนายความก่อนเริ่มถามคำให้การ ตามมาตรา 134/1 นั้น เป็นผลให้ถ้อยคำใดๆของผู้ต้องหาที่ให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวน ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้น ตามมาตรา 134/4 วรรคท้าย

2.5.2 หลักความจำเป็นในการมีทนายความช่วยเหลือกฎหมาย

เนื่องด้วยสิทธิการมีทนายความเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามหลักในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งมีมาเป็นระยะเวลายาวนานตั้งแต่มี Bill of Rights และแมคนาคาร์ตา ซึ่งถือเป็น

---

[36] แหล่งเดิม.

[37] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย, มาตรา 134/1.

รัฐธรรมนูญฉบับแรกของโลก ซึ่งต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกาก็นำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติโดยเฉพาะใน Due Process of Law หรือสิทธิตามกระบวนการอันควรแห่งกฎหมาย โดยบุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน บุคคลผู้อยู่ในกระบวนพิจารณาทางคดีอาญาทั้งในชั้นสอบสวนและการพิจารณาในชั้นศาลนั้น จะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญในการต่อสู้คดี การที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความที่จะช่วยเหลือให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย ย่อมจะมีความเสียเปรียบในการต่อสู้คดีเป็นอย่างมาก อีกทั้งสิทธิในการมีทนายความความสัมพันธ์กับความหนักเบาของโทษและความสามารถในการต่อสู้คดี[38] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้กำหนดสิทธิการมีทนายความไว้ตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงที่มีต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้น กล่าวได้ว่าผู้ต้องหาและจำเลยต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายโจทก์มาโดยตลอด โดยที่ฝ่ายผู้ต้องหาและจำเลยแทบจะไม่มีโอกาสได้ใช้เครื่องมือหรือกลไกของรัฐมาช่วยให้อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้กับฝ่ายโจทก์ได้เลย อีกทั้งยังขาดองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งแตกต่างจากบางประเทศที่มีการพัฒนาเรื่องนี้เพราะมีการจัดตั้งองค์กรเฉพาะที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหน่วยงานโดยเฉพะ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มี Public Defender เป็นต้น

ในกฎหมายไทยปัจจุบันการให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาในคดีอาญายังมีข้อจำกัดอยู่โดยเฉพาะในการสอบปากคำผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนซึ่งที่ผ่านมา ผู้ต้องหาอาจไม่เคยได้รับการปรึกษาระหว่างทนายความเป็นการเฉพาะตัวในระหว่างสอบสวนเลยมีแต่การมีทนายช่วยเหลือในระหว่างการพิจารณาในศาลแล้วเท่านั้นน้อยคดีนักที่ผู้ต้องหาจะมีทนายเข้ามาช่วยเหลือในชั้นสอบสวนนี้ ซึ่งในหลายคดี ผู้ต้องหาต้องเสียเปรียบในการต่อสู้คดีไปอย่างน่าเสียดาย ทำให้คนเหล่านั้นต้องกลายเป็นผู้กระทำผิดไปโดยที่ไม่มีโอกาสแก้ตัวหรือแก้ข้อกล่าวหาและไม่สามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องในชั้นสอบสวนนั้นได้ทันท่วงที แม้จะมีฐานะเป็นผู้ต้องหาแต่ผู้ต้องหาก็มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวซึ่งในทางปฏิบัติก่อนที่จะขอพบจะต้องมีการแจ้งให้ทราบว่าผู้ต้องหามีทนายความหรือไม่ หรือต้องการจะพบทนายความท่านใดดังนั้นหากไม่มีทนายความประจำตัวก็อาจต้องร้องขอให้ทนายความอาสาจากสภาทนายความเพื่อมาให้คำปรึกษาได้

โดยในการสอบปากคำผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนนั้นซึ่งแต่เดิม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (7) ได้กำหนดให้ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดี

---

[38] *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น.150). เล่มเดิม.

อย่างเพียงพอการตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควรการได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ[39] ซึ่งเป็นมาตรการที่ดีในการให้หลักประกันสิทธิแก่ผู้ต้องหาที่จะได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมายในระหว่างสอบสวน แต่ก็มีปัญหาว่าตามรัฐธรรมนูญ มาตราดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นบทบังคับที่เด็ดขาดให้ต้องปฏิบัติตามเพียงแต่ กำหนดไว้ให้เป็นเพียงสิทธิเท่านั้นซึ่งอาจเป็นช่องว่าให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติหากผู้ต้องหาไม่ประสงค์จะให้มีทนายความหรือผู้ที่ตนเองไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำพนักงานสอบสวนก็สามารถดำเนินการสอบสวนไปได้โดยไม่มีทนายความอยู่ด้วยซึ่งกรณีตามทางปฏิบัตินี้มีอยู่มากส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้ต้องหาไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าวอีกกรณีหนึ่งคือไม่มีเงินจ้างทนายความเพื่อเข้ามาร่วมในการสอบปากคำหรือไม่ทราบว่ามีทนายความอาสาที่สภาทนายความจัดไว้เพื่อร่วมฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่แต่สำหรับการสอบปากคำผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีกฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องตั้งทนายความให้ทุกคดีที่ผู้ต้องหาผู้ถูกจับหรือผู้ถูกคุมขังไม่มีทนายความดังนี้เมื่อมีทนายความที่รัฐจัดหาให้แล้วในระหว่างสอบปากคำผู้ต้องหาที่เป็นเด็กได้รับการคุ้มครองสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมในการสอบปากคำผู้ต้องหาด้วย

โดยสรุปความจำเป็นในการมีทนายความเพื่อช่วยเหลือในระหว่างการสอบสวนนั้นหากจะให้ผู้ต้องหาได้รับการคุ้มครองสิทธิทั้งก่อนและหลังการสอบปากคำหรือก่อนเข้าสู้กระบวนพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้นควรจะต้องจัดหาทนายความให้ก่อนที่จะสอบปากคำหรือก่อนถามคำให้การทั้งนี้เพราะกระบวนการที่กฎหมายให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหานั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะการสอบปากคำหรือการสืบพยานในศาลเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงการดำเนินการใดที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเสรีภาพของบุคคลในระหว่างการดำเนินคดีและการได้รับคำปรึกษาคดีตลอดเวลาที่ยังตกเป็นผู้ต้องหาด้วยซึ่งการให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ถูกควบคุมควรได้รับการพิจารณาตั้งแต่เริ่มถูกดำเนินคดีคือเมื่อตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาโดยสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือเกี่ยวกับการมีทนายความนั้น เป็นสิทธิที่ไม่ได้เป็นที่รู้อยู่ทั่วไปดังนั้นการแจ้งเพื่อให้ทราบถึงสิทธิดังกล่าวจึงควรได้รับการบัญญัติรับรองไว้ด้วย ตั้งแต่ในชั้นต้นที่ตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหา

2.5.3 หลักความเสมอภาค

ก่อนการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกคลองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 นั้นประเทศไทยไม่มีการนำหลักความเสมอภาคมาใช้แต่ประการใด การมีส่วนร่วมทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจำกัดอยู่เฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น เมื่อคณะราษฎรทำการปฏิวัติ คณะราษฎรจึงได้ประกาศหลัก 6 ประการขึ้น หลักเสมอภาค

[39] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 40.

ถือเป็นหลักที่สำคัญหลักหนึ่ง นอกเหนือไปจากหลักอื่นๆ อีก 5 ประการ[40] หลังจากนั้นต่อมาวันที่ 11 ตุลาคม 2540 วันที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยที่ทำให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในสังคมไทย โดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวเนื่องกับประเด็นของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่มีบัญญัติมากถึง 60 มาตราด้วยกัน และต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2550 ก็ได้มีการคุ้มครองสิทธิของประชาชนเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะมาตรา 30[41] ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งมาตรานี้มีพื้นฐานมาจาก หลักความเสมอภาคความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติที่มีการยอมรับว่าสิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกชนนั้น เป็นสิทธิที่มีความเสมอภาคความเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่เกิดที่ทุกคนจะต้องมีอยู่อย่างเท่าเทียมกัน และมิให้มีการเลือกปฏิบัติอันทำให้ไม่เกิดความไม่เสมอภาคแก่บุคคลที่เรียกว่า การปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ซึ่งดังที่กล่าวมาแล้วว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนี้ได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นหน้าที่ของผู้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายของบ้านเมืองให้ดำเนินการให้เกิดผลไปอย่างแพร่หลายในหมู่ประชาชนทุกระดับชั้นให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันทั้งคนจนและคนรวยอย่างเสมอภาค แต่เนื่องด้วยภายใต้สังคมสมัยใหม่ยิ่งมีความสลับซับซ้อนท่ามกลางความขัดแย้งและการแข่งขันมากในสังคม ความไม่เสมอภาค ความไม่เท่าเทียมกัน หรือแม้แต่การเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมแก่บุคคล ก็ยิ่งมีให้เห็นกันอย่างมากเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีอีกประเด็นที่นับว่ามีผลกระทบอย่างมากต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยการปฏิบัติของภาครัฐโดยเฉพาะเรื่องความเสมอภาคในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลย กับอีกฝ่ายหนึ่งคือโจทก์ ซึ่งสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา นับเป็นสิทธิเสรีภาพที่มีความสำคัญอย่างสูง เพราะการที่บุคคลใดตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ย่อมถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในชั้นสอบสวน ฟ้องร้อง และในชั้นพิจารณาคดีของศาลซึ่งอาจเป็นเวลานานหลายปี ได้รับความทุกข์ทรมาน และทั้งร่างกายและจิตใจ ต้องเสียหายในสถานะทางสังคมอย่างร้ายแรง และสูญเสียสิทธิต่างๆ อันเคยได้รับตามปกติ บุคคลในครอบครัวก็ต้องขาดอุปการะ เนื่องจากผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ดังนั้น จึงเป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าว เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ และนี่ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จำเป็นต้องมีการพิจารณาจากกระบวนการยุติธรรมไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญ ประกอบกับเป็นช่วงสำคัญของการปฏิรูประบบ

---

[40] จาก “หลักความเสมอภาค.” (น.174),โดย สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2543, *วารสารนิติศาสตร์, 30(2).*

[41] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 30.

กระบวนการยุติธรรม นับเป็นช่วงเวลาที่มีความเหมาะสมในการทบทวนบริบทแห่งแนวความคิดและแนวทางในการดำเนินคดี ที่มีลักษณะเฉพาะดังกล่าว เพื่อสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีของไทยให้แก่ประชาชนมากยิ่งขึ้น

สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบันนั้น กล่าวได้ว่าผู้ต้องหาตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายโจทก์มาโดยตลอด ปัจจุบันก็ยังคงอยู่ในฐานะเช่นนั้น ทั้งนี้ เพราะรัฐได้จัดตั้งระบบตำรวจและอัยการที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยฝ่ายผู้ต้องหาแทบไม่มีโอกาสได้ใช้เครื่องมือ หรือกลไกของรัฐมาช่วยให้อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้กับฝ่ายโจทก์ได้เลย กลไกสำหรับผู้ต้องหาอย่างที่มีอยู่บางประเทศ เช่น ระบบงาน Public defenders ของบางมลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา จึงยังเป็นเรื่องที่ไกลเกินฝันในระบบงานยุติธรรมทางอาญาของไทย[42]

นอกจากความเสียเปรียบอย่างยิ่งในระบบดังกล่าวแล้ว ผู้ต้องหาในคดีส่วนใหญ่มักอยู่ในฐานะยากไร้ ขาดความรู้ และโดดเดี่ยวไร้ญาติขาดมิตร ที่ใช้คำว่า “ยากไร้” ก็เพราะบุคคลเหล่านี้ไม่เพียงแต่ยากจนทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังต่ำด้อยในทางสังคมอีกด้วย ส่วนคำว่า”ขาดความรู้”นั้น มีแต่ระดับที่ไม่รู้หนังสือ ไม่รู้สิทธิหน้าที่ของตน ไม่รู้กลไกโครงสร้างสังคม ไปจนถึงความสลับซับซ้อนของกฎหมาย สิทธิขั้นพื้นฐานของตนที่มีอยู่ในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา คนที่ยากไร้และไม่มีความรู้เหล่านี้ ยามปกติก็มีชีวิตโดดเดียวอยู่แล้ว เมื่อตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ก็จะไร้ญาติขาดมิตร ไม่มีโอกาสได้รับความช่วยเหลือจากทนายความ ไหนเลยจะมีโอกาสได้ต่อสู้คดีอย่างยุติธรรม ถ้าปล่อยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่ จน โง่ และโดดเดี่ยว จำนวนไม่น้อยกว่าแสนคนในแต่ละปี ต้องตกอยู่ในสภาพที่จนตรอกอย่างนี้แล้ว เรายังจะกล่าวได้อีกหรือว่ามีความเสมอภาคในกฎหมาย

ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักอาวุธเท่าเทียมกัน กับหลักความเสมอภาคนั้น มีลักษณะคล้ายกัน เนื่องจากเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา ทนายความจึงมีบทบาทสำคัญมากในการที่จะค้นหาความจริงเพื่อนำมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ซึ่งเมื่อประชาชนต้องตกเป็นผู้ต้องหา รัฐจะต้องดำเนินการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา เพื่อช่วยเหลือในทางคดีซึ่งเป็นหลักประกันให้ผู้ต้องหามีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในการค้นหาความจริงในการนำมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาโดยถือหลักอาวุธเท่าเทียมกัน หรือหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี

---

[42]*การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย : การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย* (น.9), โดย จรัญภักดีธนากุล, 2546, กรุงเทพมหานคร.

2.6 การช่วยเหลือทางกฎหมายในระบบกฎหมายซีวิลลอว์และระบบกฎหมายคอมมอนลอว์

เนื่องจากว่าระบบกฎหมายการดำเนินคดีอาญาที่สำคัญที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 2 ระบบคือ

ระบบประมวลกฎหมายหรือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ระบบนี้มีลักษณะของการค้นหาความจริงที่แตกต่างกัน สำหรับระบบกฎหมายซีวิลลอว์มีลักษณะของการค้นหาความจริงที่เรียกว่า “ระบบไต่สวน” (Inquisitorial System) ซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญาระบบเก่าส่วนระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีลักษณะของการค้นหาความจริงที่เรียกว่า “ระบบกล่าวหา” (Adversary System) ซึ่งเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงวิธีดำเนินคดีอาญาของทั้งสองระบบกฎหมายเปรียบเทียบกันเพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ของทนายความในการดำเนินคดีอาญาของทั้งสองระบบดังกล่าว

2.6.1 การค้นหาความจริงในระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

เป็นระบบที่ใช้กันอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอร์ (Civil Law) เป็นระบบที่รัฐรับหน้าที่ในการค้นหาความจริงอันสืบเนื่องมาจากแนวคิดในระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ระบบนี้ไม่เน้นการต่อสู้ระบบคู่ความ วิธีการค้นหาตัวผู้กระทำความผิดจึงไม่มีหลักเกณฑ์ในการไต่สวนหรือวิธีพิจารณาที่เคร่งครัด[43] อาจกล่าวได้ว่า ตามหลักการค้นหาความจริง (Truth Theory) ที่ใช้แนวทางในการดำเนินคดีอาญาของระบบนี้มีลักษณะเป็นการให้ความสำคัญแก่ผู้พิพากษาเข้ามามีบทบาทในการพิจารณาอย่างมาก เริ่มด้วยผู้พิพากษาค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดในฐานะเจ้าพนักงานผู้เป็นตัวแทนของรัฐซึ่งจะต้องดำเนินการไต่สวนด้วยความระมัดระวัง ในสมัยก่อนผู้ไต่สวนมีอำนาจอย่างกว้างขวาง กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษาคดีมิได้มีการแบ่งแยกออกจากกัน ผู้ไต่สวนมีอำนาจดำเนินคดีเองทั้งสิ้น ตั้งแต่ทราบว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจนกระทั่งตัดสินคดี ลักษณะของการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนจึงไม่มีโจทก์และจำเลย มีแต่เพียงผู้ไต่สวนและผู้ถูกไต่สวนเท่านั้น

ในแถบประเทศภาคพื้นยุโรปวิธีการค้นหาความจริงระบบไต่สวนได้เลวร้ายถึงขีดสุดเมื่อมีการทรมานร่างกายตามวิธีการล่าแม่มด (Hexerei) เกิดขึ้น[44]เพราะลักษณะของการค้นหาความจริงตามระบบไต่สวนเป็นการเอื้ออำนวยให้เกิดวิธีการทรมานเพื่อให้รับสารภาพ และมุ่งที่จะค้นหา

---

[43] จาก *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 7) (น.1-2), โดย เข็มชัย ชุติวงศ์, 2543 กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ

[44] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 5) (น.11), โดยคณิต ณ นคร, 2542 กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ตัวผู้กระทำความผิดมากเกินไป จนไม่คำนึงผู้ถูกไต่สวนว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีหรือไม่ ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเดียวกับวัตถุชิ้นหนึ่งหรือเป็น “กรรมคดี” (Prozess-Objekt) เท่านั้น

ผู้ถูกไต่สวนไม่มีสิทธิใดๆในการต่อสู้คดี ไม่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือในการค้นหาความจริงและการค้นหาพยานหลักฐาน ผู้ไต่สวนเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีเองโดยตลอดเริ่มตั้งแต่การสอบสวนและการฟ้องร้องคดีโดยไม่มีการจำกัดอำนาจในการลงโทษโดยไม่มีหลักเกณฑ์ในการต่อสู้คดี และไม่มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ไม่มีการพิจารณาเรื่องสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรม ระยะหลังหลายประเทศจึงเลิกใช้วิธีการค้นหาความจริงระบบไต่สวนแบบเก่าเพราะเห็นว่าวิธีการเช่นนี้ไม่ถูกต้อง ที่รวมอำนาจการสอบสวนฟ้องร้องคดีและอำนาจการพิจารณาพิพากษาไว้ในองค์กรเดียวกัน ผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป มักมีอคติลำเอียง และมักรู้สึกตนว่าเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม ฉะนั้น เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาและเพื่อขจัดข้อผิดหลงดังกล่าวจึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนฟ้องร้องออกไปให้องค์กรอีกองค์กรหนึ่ง คือ “อัยการ” หรือ “พนักงานอัยการ” เป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลก็คงเหลือแต่อำนาจพิจารณาพิพากษา

วิธีการค้นหาความจริงระบบไต่สวนระยะต่อมา คู่ความเพียงแต่เสนอข้อเท็จจริงที่ตรงกับประเด็นแห่งคดีเท่านั้น ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ โดยจะเรียกพยานหรือเรียกผู้เชี่ยวชาญมาซักถาม แล้วดำเนินการไต่สวนต่อไปเท่าที่เห็นว่ามีความจำเป็น การค้นหาความจริงในระบบไต่สวนมีผลดี คือ ผู้พิพากษามีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ตามหลักการค้นหาความจริงโดยศาล (Principle of Judicial Investigation)[45]จึงพิพากษาตัดสินลงโทษจำเลยเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นผลดีในด้านการปราบปรามผู้กระทำความผิด การค้นหาความจริงในระบบไต่สวนมีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดในการพิจารณาพิพากษา ดังนั้น จำเลยจะหลุดพ้นจากความผิด เช่น ฟ้องเคลือบคลุม ฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงแตกต่างจากฟ้องนั้นไม่มี จำเลยจะหลุดพ้นจากความผิดต่อเมื่อมีพยานหลักฐานชัดเจนว่ามิได้เป็นผู้กระทำความผิด มิใช่ยกฟ้องเพราะปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา[46]อีกทั้งผู้พิพากษาไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการค้นหาความจริงที่เป็นผลร้ายกับจำเลยเท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่ค้นหาพฤติการณ์ต่างๆ ที่เป็นผลดีต่อจำเลยด้วย เพราะสิ่งที่อยู่ภายใต้ทฤษฎีของการค้นหาความจริงระบบไต่สวน คือ ความเชื่อถือและความไว้วางใจในความบริสุทธิ์ยุติธรรมของผู้พิพากษานั่นเอง

---

[45] จาก *กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ* (น.39), โดย ชวเสิศ โสพณวัต, 2524, *ดุลพาห, 28*

[46]จาก *การชะลอฟ้อง* (น.20),โดยพีรศักดิ์ ศรีสุพล, 2546, งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระทรวงยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม

บทบาทของทนายความในการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอร์ (Civil Law) มีวิธีการค้นหาความจริงตามระบบไต่สวน (Inquistorial System) ผู้พิพากษามีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงโดยวิธีการไต่สวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี พิพากษาจึงเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดี และควบคุมการดำเนินคดีในทุกขั้นตอน ทนายความจะถามคู่ความฝ่ายตรงข้ามหรือพยานโดยตรงไม่ได้ ต้องถามผ่านศาลและถามได้เฉพาะที่ศาลอนุมัติเท่านั้น อันเป็นการจำกัดบทบาทการซักถาม ซักค้านพยานหลักฐานของทนายความในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีในชั้นศาล ทนายความจึงไม่มีบทบาทในการดำเนินคดีในเรื่องการซักถาม ซักค้านพยานหลักฐาน แต่จะมีบทบาทในการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับคดีและรักษาผลประโยชน์ของจำเลยทนายความในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์จึงอยู่ในฐานะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญา (Passive Role) เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลยเพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันมิชอบตามกระบวนการยุติธรรม และหากปรากฏว่ามีการกระทำอันมิชอบดังกล่าว ทนายความมีสิทธิคัดค้านการกระทำเช่นนั้นได้ อันเป็นการให้ความช่วยเหลือจำเลยที่ศาลเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาค้นหาความจริงด้วยตนเอง ทนายความสามารถตรวจสอบพยานหลักฐานที่ได้จากการพิจารณาเพื่อกลั่นกรองความถูกต้องและคุ้มครองสิทธิของจำเลยระหว่างการพิจารณา ทำให้ทนายความมีบทบาทเป็นผู้ควบคุมการดำเนินคดีตามขั้นตอนของกฎหมายอีกชั้นหนึ่ง ด้วยการรียกร้องให้การพิจารณาคดีดำเนินไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และสามารถโต้แย้งความไม่ถูกต้องของพยานหลักฐานต่างๆ ที่โจทก์นำเสนอต่อศาลและค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย ทนายความจึงเป็นองค์กรสำคัญมีหน้าที่รักษาความยุติธรรมในการดำเนินคดี ในฐานะผู้ควบคุมการพิจารณาคดีของศาล หากมีการดำเนินคดีโดยไม่ชอบ ทนายความมีสิทธิขอให้ยกเลิกกระบวนการพิจารณานั้นได้

ดังนั้น ในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) ทนายความจึงไม่มีบทบาทซักค้านพยานในการดำเนินคดี แต่มีบทบาทเพียงคอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญา (Passive Role) เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันมิชอบตามกระบวนการยุติธรรม หากปรากฏว่ามีการกระทำดังกล่าว ทนายความก็มีสิทธิคัดค้านการกระทำเช่นนั้นได้ อันเป็นการคอยสังเกตให้ความช่วยเหลือจำเลยในลักษณะที่ศาลเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาค้นหาความจริงด้วยตนเอง[47]สรุปได้ว่าระบบไต่สวนมีสาระสำคัญตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

---

[47] จาก *สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาเมื่อถูกดำเนินคดีอาญา* (น.29), โดยพิเชฐ คูหาทอง, 2555 เอกสารวิชาการ การอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่16 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม

1. ในระบบไต่สวนศาลไม่ได้ทำหน้าที่วางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดเหมือนระบบกล่าวหาแต่จะทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเอง ดังนั้นในระบบไต่สวนเองคนอื่นจะซักถามพยานต้องได้รับอนุมัติจากศาลเสียก่อนการพิจารณาคดี ในระบบไต่สวนมิใช่การต่อสู้กันระหว่างคู่ความแต่เป็นการต่อสู้ระหว่างจำเลยกับรัฐปกติการพิจารณาคดีมิได้กระทำโดยการเปิดเผยและใช้การพิจารณาจากเอกสารมากกว่าการเบิกความของพยาน

2. ในระบบไต่สวนศาลจะมีบทบาทในการดำเนินคดีอย่างสูงผิดกับในระบบกล่าวหาที่ศาลมีบทบาทน้อยมากเพราะต้องวางตัวเป็นกลางโดยศาลจะทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเองตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล การฟ้อง การต่อสู้และการให้การปกติกระทำโดยศาลซึ่งจะให้พยานเล่าจนจบเรื่องแล้วศาลจะซักถามเพิ่มเติมในภายหลัง ทนายความจะซักถามพยานได้ก็ต่อเมื่อศาลอนุมัติเท่านั้น

3. ในระบบไต่สวนเน้นในเรื่องการค้นหาความจริงเป็นหลัก ดังนั้นกฎเกณฑ์ในการดำเนินคดี เช่นการสืบพยาน การดำเนินพิจารณาต่างๆ ในศาลจึงยืดหยุ่นกล่าวระบบกล่าวหา และไม่ได้ให้ความสำคัญในหลักการเท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลยในศาลเพราะเป็นการต่อสู้ระหว่างจำเลยกับรัฐ

4. ในระบบไต่สวนถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐในการแสวงหาความจริงและให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยอยู่แล้ว ดังนั้นการพิจารณาคดีจึงอาจทำลับหลังจำเลยได้และคู่ความคือทนายความจำเลยและอัยการมีบทบาทในคดีอาญาน้อยมาก เพราะบทบาทจะตกอยู่กับผู้พิพากษาเป็นส่วนใหญ่ดังนั้นทนายความจึงมีบทบาทจำกัดยิ่งในการซักถามพยาน[48]

2.6.2 การค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา

2.6.1.1 หลักการค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา

การค้นหาความจริงในระบบกล่าวหา (Adversary System) เป็นระบบที่นิยมใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ (Common Law) เช่น ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา มีแนวความคิดมาจากระบบการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนวิธีการค้นหาความจริงจึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างคู่ความในคดี (Competition Doctrine) โดยศาลวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมกฎเกณฑ์การต่อสู้เพื่อมิให้คู่ต่อสู้ทั้งสองฝ่ายได้เปรียบหรือเสียเปรียบแก่กันระบบกล่าวหาจึงเน้นเป็นพิเศษว่าจำเลยในคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจึงเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจึงเป็นการดำเนินคดีอาญา

[48] แหล่งเดิม.

สมันใหม่ซึ่งมีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาคดีพิพากษาคดี” ออกจากกัน ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาที่ต่างจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้นและยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาหรือจำเลย) ซึ่งเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-Objekt) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-Subject)

การที่กล่าวหาผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” นั้น ก็เพราะว่าการดำเนินคดี “ระบบกล่าวหา” กฎหมายผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” นั้นก็เพราะว่าการดำเนินคดี “ระบบกล่าวหา” กฎหมายไม่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นวัตถุแห่งการซักฟอกหรือเป็น “กรรมในคดี” แต่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “คน” และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญากฎหมายจึงใช้สิทธิต่าง แก่ผู้ถูกกล่าวหาเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบ

การค้นหาความจริงในระบบนี้ ศาลไม่ค่อยมีบทบาทในการสืบพยานหลักฐานเพื่อวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีและไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่โต้แย้งกัน เพราะเป็นหน้าที่ของคู่ความ คืออัยการที่เป็นโจทก์ในการฟ้องคดีและทนายความจำเลยซึ่งเป็นคู่ความเท่านั้นที่จะเป็นผู้นำพยานหลักฐานมาเสนอเพื่อพิสูจน์ความจริงในศาล โดยผู้พิพากษามีบทบาทในการวางตัวเป็นกลางคอยควบคุมให้ดำเนินคดีเป็นไปโดยถูกต้องตามกระบวนการของกฎหมาย (Due Process of Law) และทำหน้าที่พิพากษาคดี ซึ่งการดำเนินคดี “ระบบกล่าวหา” ศาลจะดำเนินคดีได้ต่อเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องขึ้นมาและศาลจะตัดสินนอกฟ้องไม่ได้ นอกจากนี้ศาลจะขยายไปลงโทษผู้ที่พนักงานอัยการไม่ได้ยื่นฟ้องขึ้นมาก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน

การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” แยกการดำเนินคดีอาญาออกเป็นสองชั้น คือ การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานชั้นหนึ่ง กับการดำเนินคดีอาญาชั้นศาลอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งการดำเนินคดีอาญาทั้งสองชั้นศาลแยกออกต่างหากกัน กล่าวคือ เจ้าพนักงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานอัยการมีความเป็นอิสระจากศาล ดังนั้น พนักงานอัยการจึงมีความเป็นอิสระในการดำเนินคดีหรือในการสั่งคดี ไม่ผูกมัดกับคำพิพากษาของศาลสรุปได้ว่า ระบบกล่าวหาให้ความสำคัญกับหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1. หลักการสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริง

2. จำเลยมีสิทธินำพยานหลักฐานหักล้างพยานโจทก์เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน

3. ถือหลักสำคัญว่าโจทก์และจำเลยมีฐานะในศาลเท่าเทียมกันแม้โจทก์จะเป็นพนักงานอัยการซึ่งทำหน้าที่ในนามของรัฐก็จะมีฐานะเท่าเทียมกับจำเลยซึ่งเป็นราษฎร

4. ศาลหรือลูกขุน (Jury) จะวางตนเป็นกลางโดยเคร่งครัดทำหน้าที่เหมือนเป็นกรรมการตัดสินกีฬาคอยควบคุมให้ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกฎหมายลักษณะพยานโดยเคร่งครัด การ

ปฏิบัติผิดหลักเกณฑ์อาจถูกพิพากษายกฟ้องได้ระบบนี้ศาลจะวางตนอย่างเป็นกลาง โดยเปิดโอกาสให้คู่ความต่อสู้คดีอย่างเท่าเทียมกัน ศาลจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความ ถ้ามองเผินๆ จะเห็นได้ว่าระบบนี้เป็นการให้คู่ความต่อสู้คดีอย่างเสมอภาคกัน แต่ในความจริงที่ว่าคู่ความมีความต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องฐานะ ความรู้ การวางตนเป็นกลางของศาลอาจก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในการต่อสู้คดีได้ เนื่องจากข้อเท็จจริงบางประการคู่ความที่มีความรู้น้อยกว่า หรือฐานะยากจน ไม่สามารถที่นำพยานหลักฐานที่สำคัญชิ้นนั้นมาเสนอต่อศาลได้ การวางตนเป็นกลางของศาลจึงอาจทำให้คู่ความที่ด้อยกว่าในเรื่องความรู้ และฐานะทางการเงินไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง[49]

5. มีหลักคุ้มครองสิทธิของจำเลยอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าจำเลย การใช้สิทธิการซักค้านพยานโจทก์และการใช้สิทธิจำเลยที่จะมีทนายความคอยช่วยเหลือในการดำเนินคดี

6. ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงน้อยมาก เพราะเป็นหน้าที่ของคู่กรณีจะต้องแสวงหาพยานมาแสดงต่อศาลด้วยตนเอง ศาลจะเข้าไปช่วยหาความจริงบ้างในกรณีที่จำเป็นเท่านั้น เช่นการซักถามพยานเท่าที่จำเป็นเพื่อความเป็นธรรมแก่จำเลยเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงชัดเจนยิ่งขึ้นเท่านั้น ศาลจะวางตัวเป็นกลาง

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายด้านทนายความตามระบบคอมมอลลอว์มีความจำเป็นอย่างมากในการต่อสู้คดีเพราะการดำเนินคดีอาญาขึ้นอยู่กับการต่อสู้คดีของคู่ความ โดยอาศัยหลักเกณฑ์และขั้นตอนของกระบวนการดำเนินคดีควบคุมให้ดำเนินคดีเป็นไปอย่างยุติธรรม ทนายความจึงมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้แทนในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างถูกต้อง ระบบซีวิลลอว์กับระบบคอมมอลลอว์พอสรุปได้ว่า การดำเนินคดีอาญาในระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เป็นการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน ซึ่งเป็นการค้นหาความจริงโดยศาล ทนายความจึงไม่มีบทบาทในการดำเนินคดีแต่อย่างใดโดยไม่มีบทบาทในการซักค้านพยานมีบทบาทเพียงคอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหา ในฐานะเป็นผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญา เพื่อคอยป้องกันมิให้เกิดการกระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมายตามกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น จึงแตกต่างจากระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งเป็นการค้นหาความจริงในระบบกล่าวอย่างมาก เนื่องจากระบบนี้ทนายความจำเป็นอย่างมากในการต่อสู้คดี เพราะการดำเนินคดีอาญาขึ้นอยู่กับการต่อสู้คดีของคู่ความโดยอาศัยหลักเกณฑ์และขั้นตอนของกระบวนการ

---

[49]จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 5) (น.36), โดยคณิต ณ นคร, 2542 กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ดำเนินคดีควบคุมให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างยุติธรรม ทนายความจึงมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้แทนในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างถูกต้อง

2.7 สิทธิของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในการต่อสู้คดีหรือคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักสากล

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ปฏิญญาสากลนี้เกิดขึ้นจากความร่วมมือเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จซึ่งมีสมาชิกต่างๆจากหลายประเทศได้ปฏิญานร่วมกันโดยร่วมมือกันกับสหประชาชาติในสนับสนุนการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในการที่จะสร้างความเท่าเทียมกันเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเสมอภาค การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยไม่เป็นธรรมถือเป็นการริดรอนความเป็นมนุษย์ปฏิญญาสากลนี้จึงได้วางหลักกติกาสากลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการขจัดปัดเป่ารวมถึงการเยียวยาปัญหาทั้งในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นใด ชาติ หรือสังคมรวมถึงสถานะต่างๆ[50] เป็นต้น โดยบุคคลทุกคนมีความเสมอภาคกันและชอบที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ยังมีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติกา ICCPR โดยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2539 โดยมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540 หลักการความเสมอภาคตามกฎหมาย และการได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายอย่างเสมอภาคโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติได้กำหนดว่า บุคคลทุกคนมีความเสมอภาคตามกฎหมาย และมีสิทธิได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกันทางกฎหมาย โดยปราศจากการการเลือกปฏิบัติ และกฎหมายจะต้องประกันการคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและมีประสิทธิภาพจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุความแตกต่างใด เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆทั้งนี้ขอกล่าวถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ข้อ 2.

1. รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะเคารพและให้ความมั่นใจแก่บรรดาบุคคลทั้งปวงภายในอาณาเขตของตนและภายใต้เขตอำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่ยอมรับแล้วในกติกา

---

[50] Universal Declaration of Human Rights. Article 2 Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status

ฉบับนี้โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติไม่ว่าชนิดใดๆ เช่น เชื้อชาติผิวเพศภาษาศาสนาความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่นใดเผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคมทรัพย์สินกำเนิดหรือสถานะอื่นๆ

2. ในกรณีที่ยังไม่มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดในขณะนี้รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนอย่างสอดคล้องกับกระบวนการทางรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติแห่งกติกาฉบับนี้เพื่อให้มีมาตรการทางนิติบัญญัติหรืออื่นใดอันจำเป็นแก่การให้ได้สมดังสิทธิตามที่ยอมรับไว้ในกติกาฉบับนี้

3. รัฐภาคีแห่งกติกาฉบับนี้แต่ละรัฐรับที่จะ

ก. ให้ความมั่นใจว่าบุคคลใดก็ตามที่สิทธิหรือเสรีภาพของตนอันยอมรับแล้ว ณที่นี้ถูกล่วงละเมิดย่อมมีทางบำบัดแก้ไขอย่างเป็นผลจริงจังโดยมิพักต้องคำนึงแม้ว่าการล่วงละเมิดจะเกิดจากบุคคลผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ก็ตาม….

ข้อ 6.

1. มนุษย์ทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติในการดำรงชีวิตสิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายไม่มีบุคคลใดสามารถล่วงชีวิตของใครได้

ข้อ 10.

1. บุคคลทั้งหลายที่ถูกลิดรอนเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมนุษยธรรมและได้รับการเคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

2. (ก) พึงจำแนกผู้ต้องหาว่ากระทำผิดจากผู้ต้องโทษและพึงได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมแก่สถานะอันมิใช่เป็นผู้ต้องโทษ

(ข) พึงแยกตัวผู้ต้องหาว่ากระทำผิดที่เป็นเยาวชนออกจากผู้ใหญ่และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได

ข้อ 14.

2. บุคคลทุกคนผู้ถูกหาว่ากระทำผิดอาญาย่อมมิสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย

3. ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งบุคคลถูกหาว่ากระทำผิดบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาคเต็มที่ดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลันและละเอียดในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน

(ค) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยปราศจากการชักช้าอย่างไม่เป็นธรรม

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าและสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านทางผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่เลือกหาเองสิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบสิทธินี้ถ้าไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายและสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยไม่คิดมูลค่าถ้าบุคคลนั้นไม่อาจรับภาระจัดการได้เองหากจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

(จ) สิทธิที่จะถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตนและขอให้หมายเรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานฝ่ายตรงข้ามของตน

(ฉ) สิทธิที่จะขอความช่วยเหลือให้มีล่ามโดยไม่คิดมูลค่าหากไม่อาจเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

(ช) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้ ให้การปรักปรำตนเองหรือรับสารภาพผิด

ข้อ 26.

บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆในกรณีนี้ให้มีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติใดๆและให้หลักประกันคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและมีผลจริงจังเพื่อให้ปลอดจากการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติผิวเพศภาษาศาสนาความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่นๆเผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคมทรัพย์สินกำเนิดหรือสถานะอื่นใด

2.8 การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในการต่อสู้คดีหรือคนพิการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

โดยที่ขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญานั้น เริ่มต้นจากการที่ผู้เสียหายได้เข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยกล่าวหาว่ามีผู้กระทำผิดและการกระทำนั้นทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ซึ่งการกล่าวหานั้นผู้เสียหายมีเจตนาให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษ[51] เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจรับแจ้งเหตุแล้วจะสืบสวนและสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานจัดทำเป็นสำนวนคดี โดยเจ้าพนักงานตำรวจมีอำนาจในการสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิดและพยานหลักฐาน, ยึดวัตถุพยานไว้เป็นหลักฐาน, ควบคุมตัวและสอบสวนผู้ต้องหาไว้สอบสวนเป็นหลักฐานและให้ประกันตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเสร็จจะทำการสรุปสำนวนการสอบสวนเพื่อทำความเห็นทางใดทางหนึ่ง คือ เห็นควรงดการสอบสวน หากกรณีไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด แต่หากเห็นควรสั่งฟ้องก็จะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการต่อไป หรือหากเห็นควรสั่งฟ้องก็จะส่งสำนวนการ

[51] กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 4 (2).

สอบสวนไปยังพนักงานอัยการต่อไป ส่วนตัวผู้ต้องหาถ้าอยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจปล่อยตัวหรือปล่อยตัวชั่วคราวได้ หากอยู่ในความควบคุมของศาล พนักงานสอบสวนอาจขอหรือให้พนักงานอัยการขอศาลให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา กรณีที่พนักงานอัยการไม่เห็นด้วยกับความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องของพนักงานสอบสวน ก็จะสั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหามาเพื่อฟ้องต่อไป และทำให้ผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในสถานะจำเลยและดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยองค์กรศาลต่อไป แต่หากพนักงานอัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องจะออกคำสั่งไม่ฟ้องและถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมตัวอยู่ ก็ยื่นคำร้องต่อศาลขอปล่อยตัวผู้ต้องหา ถ้าผู้ต้องหามีประกันตัวก็จะปล่อยตัวและคืนหลักทรัพย์ในการประกันตัวชั้นพนักงานอัยการให้แก่นายประกันไป จะเห็นได้ว่าขั้นตอนดังที่ได้กล่าวไปนั้น เป็นกระบวนการของรัฐในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดในชั้นสอบสวน โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการบังคับเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษภายใต้การคุ้มครองสิทธิผู้กระทำผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม บทบาทของรัฐในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีหรือคนพิการนั้น อาจส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพร่างกายหรือจิตใจของคนพิการในแต่ละประเภท แต่เมื่อจะต้องมีการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาที่มีสภาพร่างกายหรือจิตใจที่แตกต่างจากบุคคลธรรมดา บุคคลเหล่านั้นก็สมควรที่จะได้รับการคุ้มครองเพื่อให้สิทธิในการต่อสู้คดีของเขาเหล่านั้นเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดาด้วย ซึ่งเรื่องการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ต้องหาหรือถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญเพื่อคนพิการในแต่ละประเภทจะสามารถเข้าใจข้อกล่าวหาและสามารถต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างเต็มที่ แม้ว่ากฎหมายไทยจะให้รับรองการคุ้มครองในเรื่องของความเท่าเทียมกันก็ตาม แต่ความเป็นจริงแล้วการคุ้มครองสิทธิของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น รัฐควรมีบทบัญญัติเพื่อป้องกันอุปสรรคหรือส่งเสริมให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา และไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

การคุ้มครองสิทธิของคนพิการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความของไทยนั้น หากพิจารณาในส่วนของการคุ้มครองของสิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว การคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการในประเภทต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว ผู้พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ผู้พิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ผู้พิการทางการมองเห็น หรือผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองที่มีลักษณะของการให้ความคุ้มครองอย่างเป็นพิเศษ มีเพียงบททั่วไปซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 13 การสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่น หรือภาษาถิ่น หรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย หรือต้องแปลเป็นภาษาไทยเป็นภาษาไทยท้องถิ่น หรือภาษาถิ่น หรือภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล จัดหาล่ามภาษามือให้ หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร

เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่นๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริตใจ จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล

ให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น

ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลสั่งจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักแก่ล่ามที่จัดหาให้ตามมาตรานี้ ตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือสำนักงานศาลยุติธรรม แล้วแต่กรณีกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง[52]

มาตรา 14 ในระหว่างทำการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ถ้ามีเหตุควรเชื่อว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริต และไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้พนักงานสอบสวน หรือศาลแล้วแต่กรณี สั่งให้พนักงานแพทย์ตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกพนักงานแพทย์ผู้นั้นมาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใด

ในกรณีที่พนักงานสอบสวน หรือศาล เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ตามแต่ตะเห็นสมควร

กรณีที่ศาลลดการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาดังบัญญัติไว้ในวรรคก่อน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีเสียชั่วคราวก็ได้[53]

---

[52] กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 13.

[53] กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 14.

จากบทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ทุกประเภท

2.9 ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหากับการมีทนายความช่วยเหลือทางกฎหมาย

บทบาทของทนายความในคดีอาญามีความสำคัญในระดับระหว่างประเทศทีเดียว จนสหประชาชาติได้มีการกำหนดให้มี “หลักพื้นฐานว่าด้วยบทบาทของทนายความ” (Basic Principles on the Role of Lawyers)

“ทนายความ”เป็นองค์กรที่มีความสำคัญมากองค์กรหนึ่งในการดำเนินคดีอาญา เป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่า ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ โดยถือ “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” Waffengleicheit/eguality of arms) กล่าวคือ เมื่อฝ่ายรัฐมีเจ้าพนักงานซึ่งเป็นผู้รู้ทางกฎหมายฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาซึ่งตามปกติไม่รู้กฎหมายก็ชอบที่จะมีทนายความซึ่งเป็นผู้รู้ทางกฎหมายคอยช่วยเหลือแนะนำ เพื่อให้การดำเนินคดีนั้นเกิดความเป็นธรรมสูงสุด

ในวิธีพิจารณาความอาญาที่การดำเนินคดีอาญามีลักษณะของการต่อสู้ เช่น การดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา[54] ความจำเป็นในการมีทนายความยิ่งจะเห็นได้ชัด แต่แม้ในวิธีพิจารณาความอาญาที่การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการใช้ “หลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย”

ในเรื่องการจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทยนั้นมีพัฒนาการมาเป็นเวลานานซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับก่อนๆ เช่นฉบับปี พ.ศ. 2517 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาไว้อย่างกว้างๆ กล่าวคือ ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ที่ไม่มีเงินพอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติและในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 242 ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

อย่างไรก็ตามการบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในส่วนของการจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาโดยรัฐเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการในรัฐธรรมนูญนั้นเพิ่งเกิดขึ้นภายหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 โดยในระยะแรกเป็นการจัด

---

[54] See John H.Langbein, Comparative Criminal Procedure : Germany, American Casebook Series, West Publishing Company, St. Paul, Minnesota 1977, p.1

ทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนต่อมาก็ได้ขยายความคุ้มครองไปถึงผู้ต้องหาในคดีมีอัตราโทษประหารชีวิตและคดีที่มีอัตราโทษถึงจำคุก โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 กำหนดให้บทบัญญัติดังกล่าวมีผลใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดร้อยแปดสิบวันนับแต่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ประกาศในราชกิจจานุเบกษาวันที่ 23 ธันวาคม 2547) โดยถือได้ว่าเป็นการขยายสิทธิในการคุ้มครองผู้ต้องหาให้เท่าเทียมกับสิทธิของจำเลย

อย่างไรก็ดี ในเรื่อง “ความสามารถในการต่อสู้คดี” และการมีทนายความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหานั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเราในปัจจุบันบัญญัติเฉพาะเรื่องผู้เยาว์ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้พิการ เช่น ตาบอด หรือ หูหนวก กฎหมายไม่ได้กล่าวถึงสิทธิในการมีทนายความไว้ การที่ผู้ต้องหาไม่สามารถรับรู้ด้วยการเห็นหรือการได้ยินนั้นย่อมอาจทำให้ความสามารถในการดำเนินคดีบกพร่องไปด้วยซึ่งในข้อนี้ จึงเป็นเรื่องที่ฝ่ายนิติบัญญัติจะได้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขต่อไป รวมทั้งในเรื่องความต้องการของผู้หย่อนความสามารถในการต่อสู้คดีก็ควรได้รับการทบทวนตามสมควรด้วย[55] ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ[56] บทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นเรื่อง “ความช่วยเหลือทางกฎหมาย” (legal aid) ซึ่งเป็นเรื่องที่เสริม “สิทธิในการมีทนายความ” ให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น[57]

จะเห็นได้ว่า การให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความแก่ผู้ต้องหา กฎหมายกำหนดให้เฉพาะผู้ต้องหาในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่สอบปากคำเท่านั้นที่ได้รับการจัดหาทนายความให้หากไม่มีทนายความ แต่ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้พิการ เช่น ตาบอด หรือ หูหนวก กฎหมายไม่ได้กล่าวถึงสิทธิในการมีทนายความไว้

หลักเกณฑ์ในกฎหมายที่ควรได้รับการพิจารณาต่อไปก็คือรัฐควรให้การช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาในการจัดหาทนายความให้สำหรับผู้ต้องหาที่มีความพิการหรือความบกพร่องเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีเหล่านี้อย่างไรซึ่งยังเป็นปัญหาที่สำคัญควรแก้การพิจารณาอย่างยิ่งทั้งนี้เพราะตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 40 (7) นั้นบัญญัติรับรองสิทธิไว้ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ในการพิจารณาถึงการให้รัฐมีหน้าที่จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาที่เป็นคนพิการ

---

[55] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น.153), โดย คณิต ณ นคร, 2555 กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

[56] รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, มาตรา 40(7).

[57] จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น.154). เล่มเดิม.

บทที่ 3
สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายด้านทนายความในต่างประเทศ

ในบทนี้ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาตามกฎหมายของต่างประเทศโดยจะขอกล่าวถึง 3 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และสหพันธรัฐเยอรมนี ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่ให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาเป็นอย่างมากโดยมีบทบัญญัติที่เป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาปรากฏอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐ ซึ่งให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในคดีอาญาในทุกมลรัฐ

3.1.1 สิทธิผู้ต้องหากับระบบการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา

ในสหรัฐอเมริกานั้น มีระบบการพิจารณาคดีและการสืบพยานแบบระบบกล่าวหา (Accusatory system) ซึ่งเป็นระบบการพิจารณาคดีของประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ การพิจารณาคดีอาญาของระบบกล่าวหานี้ได้แบ่งผู้เกี่ยวข้องกับคดีออกเป็น 3 ฝ่าย คือ โจทก์ จำเลย และศาล โดยจะมีการเริ่มต้นคดีจากฝ่ายโจทก์ที่เป็นผู้กล่าวหาเพื่อนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย ระบบนี้จึงเน้นเป็นพิเศษว่า จำเลยในคดีอาญาได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์ให้ศาลเห็นจนหมดข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด เมื่อโจทก์นำสืบแล้วจำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ ศาลและจูรี่จะวางตัวเป็นกลางทำหน้าที่เหมือนกรรมการตัดสินกีฬา ศาลมีหน้าที่คอยควบคุมคอยควบคุมคู่ความทั้งสองฝ่ายดำเนินคดีตามกฎเกณฑ์และกติกาที่วางไว้ในกฎหมายลักษณะพยาน การพิจารณาคดีอาญาในระบบนี้จึงเป็นหลักการให้ความคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยเป็นพิเศษ โดยจะต้องมีการพิจารณาคดีในศาลต่อหน้าจำเลย มีการซักค้านพยานฝ่ายตรงกันข้าม และสิทธิของจำเลยที่จะมีทนายความถือเป็นสิ่งจำเป็น[1] เพื่อป้องกันการดำเนินการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทนายความจึงเป็นองค์กรหนึ่งที่มี

---

[1] จาก *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*(น. 23-24), โดยโสภณ รัตนากร, 2544), กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

บทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาและมีความจำเป็นในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้เป็นไปอย่างเป็นธรรมในการพิจารณาพิสูจน์ความจริงในคดี และมีส่วนช่วยให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก และสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นหลักประกันของการต่อสู้คดีอาญาของประชาชนประการหนึ่ง เนื่องจากศาลในระบบกล่าวหาต้องวางตัวเป็นกลางทนายความจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้แทนของลูกความในการดำเนินคดีเพื่อค้นหาความจริงโดยการนำสืบพยานหลักฐาน

การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาให้ผู้ต้องหาได้ทราบอย่างละเอียดก่อนที่จะถูกจับ มาตรการดังกล่าวนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อ “หลักเกณฑ์มิแรนด้า” (Miranda Rules) ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ศาลสูงสุดของสหรัฐฯ ได้กำหนดขึ้นในคดี Miranda v. Arizona โดยเป็นการตีความขยายบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมของสหรัฐฯ ในมาตรา 5 ที่บัญญัติห้ามมิให้บังคับให้ผู้ใดเป็นพยานปรักปรำตนเองในคดีอาญา (No person shall be compelled to be a witness against himself) หลักเกณฑ์มิแรนด้า กำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุม (Under custody) จนกว่าจะได้บอกกับบุคคลนั้นอย่างชัดเจนว่าเขามีสิทธิที่จะนิ่งเฉย ไม่ให้การ หากเขาพูดใดๆ สิ่งใดๆ ที่เขาพูดออกมาจะเป็นพยานผูกมัดเขาในศาล เขามีสิทธิที่จะพบทนาย และถ้าเขาไม่มีสามารถที่จะจ้างทนาย ก็จะมีการแต่งตั้งทนายให้เขาก่อนที่จะมีการสอบถามคำให้การ ถ้าเขาต้องการเช่นนั้น สาเหตุที่ศาลสูงสุดได้กำหนดหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งสิทธิผู้ที่จะถูกควบคุมตัวไว้มากเช่นนั้น ก็เพราะศาลสูงสุดเกรงว่าผู้ต้องสงสัยที่อยู่ภายใต้ความควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จะอยู่ภายใต้ความกดดันที่จะต้องให้การปรักปรำตนเอง หากมิได้กำหนดมาตรการการป้องกันเอาไว้ล่วงหน้า เนื่องจากการสอบสวนภายใต้การควบคุม (In-custody interrogation) เป็นมาตรการที่มีลักษณะกดดันอยู่ในตัวเองอยู่แล้วและบรรยากาศเช่นนั้นจะทำให้สภาวะจิตใจของผู้ต้องสงสัยที่จะต่อต้านลดน้อยถอยลง และสภาพบังคับที่จะให้เขาต้องพูดออกไปทั้งๆ ที่เขาจะไม่ทำเช่นนั้น หากเขาอยู่อย่างอิสระ

3.1.1.1 สิทธิที่จะพบศาลโดยเร็วหลังจากถูกจับกุม (Initial Appearance)

ในสหรัฐอเมริกา ตำรวจจะต้องพาผู้ที่ถูกจับไปพบผู้พิพากษา (magistrate) ภายในเวลาอันรวดเร็ว กระบวนการนี้เรียกว่า “initial appearance” ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ผู้ถูกจับกุมจะได้มีโอกาสไปพบกับศาล กระบวนการนี้จะจัดทำในศาลชั้นต้น ที่เรียกว่า lower court ซึ่งได้แก่ justice of the peace หรือ magistrate ขั้นตอน initialappearance นี้ถือเป็นหลักประกันที่สำคัญมากในกระบวนการพิจารณาชั้นก่อนฟ้องเพราะจะเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลได้เข้ามาตรวจสอบการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในส่วนที่อาจจะไปกระทบถึงสิทธิพื้นฐานของเขาได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

การดำเนินการในขั้นตอนนี้ ศาลจะต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงข้อหาที่เข้าถูกกล่าวหา ศาลอาจจะให้ประกัน และอาจแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง (preliminary examination) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาจากคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) หากเขาต้องการ สิทธิที่จะไม่ให้การ และสิทธิที่จะมีทนาย

สำหรับระยะเวลาในการผู้ต้องหาไปพบศาลนั้น มิได้มีการกำหนดไว้ชัดเจนว่าเป็นระยะเวลานานแค่ไหน กฎหมายจะใช้คำว่า “มิให้ชักช้าโดยไม่จำเป็น” และศาลสูงสุดจะตีความค่อนข้างเคร่งครัดในเรื่องนี้

3.1.1.2 สิทธิที่จะได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง (Preliminary Hearing)

ในระหว่างขั้นตอน Initial Appearance หากเป็นคดีที่ร้ายแรง จะต้องเปิดโอกาสให้ศาลไต่สวนมูลฟ้องของโจทก์ว่าคดีมีมูลที่จะฟ้องหรือไม่ กระบวนการนี้เรียกว่า Preliminary Hearing ตามปกติในศาลชั้น initial appearance จะถามผู้ต้องหาในคดีที่ร้ายแรงว่าต้องการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ หากผู้ต้องหาต้องการก็จะไต่สวนมูลฟ้องโดยในทางปฏิบัติจะมีการเลื่อนการพิจารณาออกไปเพื่อให้ทั้งอัยการโจทก์ และผู้ต้องหาเตรียมคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะถามค้านพยานของอัยการและสามารถที่จะเสนอพยานหลักฐานฝ่ายตนได้ด้วย เมื่อไต่สวนมูลฟ้องแล้วศาลเห็นว่า คดีไม่มีมูลเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริงก็จะยกข้อกล่าวหาเสีย หากเห็นว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าจำเลยกระทำผิดก็จะรับคดีไว้พิจารณาโดยหากไม่มีการส่งเรื่องต่อไปให้คณะลูกขุนใหญ่พิจารณาอีก ขั้นตอนต่อไปก็คือ การที่อัยการยื่นฟ้องที่เรียกว่า information ต่อ Superior Court

กระบวนการในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง เป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างหนึ่ง เพราะการถูกฟ้องคดีนั้นมีผลกระทบต่อผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก การที่มีองค์กรศาลเข้ามาตรวจสอบอำนาจรัฐในการฟ้องคดีในชั้นแรกนี้ ก่อนที่จะมีการรับฟ้อง จึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหาอย่างมาก และทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีโอกาสทราบคดีที่ตนเองจะต่อสู้ในชั้นพิจารณาอีกด้วย

3.1.1.3 สิทธิที่จะได้รับการประกันตัว

ในสหรัฐอเมริกา ตำรวจต้องนำตัวผู้ต้องหาซึ่งอยู่ในความควบคุมตัวไปพบศาลโดยเร็ว เพื่อให้ศาลได้มีโอกาสตรวจสอบถึงเหตุอันควรสงสัย โดยเฉพาะการจับที่ไม่มีหมายจับโดยที่รัฐธรรมนูญสหรัฐฯฉบับแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 บัญญัติรับรองสิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับเรื่องการประกันตัวไว้โดยห้ามมิให้เรียกหลักประกันที่มากเกินไป[2]

---

[2] รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 8 บัญญัติว่า excessive bail shall not be required nor excessive fines imposed nor cruel and unusual punishments inflicted.

3.1.1.4 สิทธิจะได้รับทนายความช่วยเหลือคดี

เกี่ยวกับเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาที่ได้รับทนายความที่ปรึกษาแก้ต่างในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นก็มีวิวัฒนาการของแนวคำพิพากษากลับไปกลับมาเช่นเดียวกันโดยในระยะแรกศาลสูงสุดได้วางแนวบรรทัดฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีสิทธิขอให้ศาลตั้งทนายความในคดีอาญาที่มิใช่ความผิดร้ายแรง ต่อมาได้มีการวางบรรทัดฐานคำพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นภายหลังว่าศาลไม่คำนึงว่าการไม่แต่งตั้งทนายความที่ปรึกษาแก้ต่างให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นต้องเป็นคดีอาญาที่เป็นความผิดร้ายแรงเพราะเหตุว่าแม้จำเลยถูกจำคุกเพียง 1 วันก็ทำให้จำเลยเสื่อมเสียเสรีภาพเช่นกัน แต่ศาลจะคำนึงเพียงอย่างเดียวว่า หากผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นคนยากจนไม่สามารถว่าจ้างทนายความที่ปรึกษาแก้ต่างได้ ศาลก็ต้องแต่งตั้งทนายความที่ปรึกษาให้ทั้งนี้เพื่อมิให้ขัดต่อระบบการพิจารณาคดีอาญาไม่ขัดต่อการพิจารณาที่ยุติธรรมและไม่ขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญในข้อที่6 ด้วยสิทธิที่จะได้รับทนายความที่ปรึกษาแก้ต่างและข้อที่14 เรื่องการได้รับความคุ้มครองที่เท่าเทียมกันของกฎหมาย

ในสหรัฐอเมริกาหลักประกันที่สำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 1 ถึงมาตรา 10 ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อ bill of Rights[3] และสิทธิที่จะไม่ปรักปรำตนเองได้มีอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 ซึ่งในปี 1996 ได้เกิดคดี Miranda v. Arizona ซึ่งเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ปรักปรำตนเองขึ้นในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาในขณะที่ถูกจับกุมนั้นกฎหมายเกี่ยวกับการจับในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 (The Fourth Amendment) ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของบุคคล การจับที่ชอบด้วยกฎหมายจึงต้องมี “ความสมเหตุสมผล” และหากเป็นการออกกฎหมายจับก็จะต้องมี “เหตุอันควรสงสัย” (Probable Cause) จึงจะออกกฎหมายจับได้ ซึ่งในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจจะมาขอหมายจับเพื่อให้ศาลได้พิเคราะห์ถึงเหตุอันควรสงสัยเสียก่อน เพื่อป้องกันปัญหาการตัดพยานในตอนหลัง หากมีการวินิจฉัยว่าการจับเป็นการโดยมิชอบ นอกจากนี้เมื่อมีการจับจะต้องมีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาให้ผู้ต้องหาทราบโดยละเอียดก่อนที่จะถูกจับกุม ซึ่งเป็นมาตรการเด่นของสหรัฐอเมริกา โดยรู้จักกันดีในชื่อ “หลักมิแรนด้า” ซึ่งศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยเพิ่มเติมขยายบทบัญญัติรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาฉบับที่ 5 ที่บัญญัติห้ามมิให้บังคับผู้ใดให้การปรักปรำตนเองในคดีอาญาโดยหลักเกณฑ์มิแรนด้าได้กำหนดมาตรการเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดี “Miranda v. Arizona”[4] ดังนี้

---

[3] ประวัติความเป็นมาของ bill of rights โปรดดู living Bran, The Bill of rights,1965.

[4] จาก *สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (น.113), โดย วิชัย วิชิตเสวี, 2534, ในคำบรรยายเนติบัณฑิตยสภาภาค 2 กรุงเทพฯ: ปริ้น

1) ผู้ต้องหาได้รับการบอกกล่าวอย่างชัดแจ้งว่าเขามีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใดๆ และหากเขาให้ถ้อยคำใดๆ และหากเขาให้ถ้อยคำใดๆ ถ้อยคำดังกล่าว ของเขาสามารถที่จะยืนยันเขาในศาลได้

2) ผู้ต้องหาได้รับการบอกกล่าวว่าเขามีสิทธิที่จะปรึกษานักกฎหมายและมีสิทธิให้ทนายความเข้ารับฟังในชั้นสอบสวนด้วย

3) ผู้ต้องหาได้รับแจ้งว่าเขามีสิทธิที่นิ่งเฉยไม่ให้ถ้อยคำใดๆนับแต่การจับกุมหรือในระหว่างสอบสวน โดยในระหว่างการสอบสวนถ้าเขาแถลงว่าเขาต้องการ ทนายความก็ต้องหยุดการสอบสวนไว้ก่อนจะมีทนายความเข้ามา

4) ผู้ต้องหาได้รับการแจ้งด้วยว่า ถ้าเขายากจนก็มีสิทธิที่ปรึกษาทนายความโดยผู้ต้องหามิต้องเสียค่าใช้จ่าย

5) ถ้อยคำใดๆ ที่ตำรวจได้มาโดยมิได้มีทนายความอยู่ด้วย จะต้องมีการพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาและมีเหตุผลเพียงพอที่เขาจะสละสิทธิที่จะมีที่ปรึกษาหรือตั้งที่ปรึกษาหรือไม่และการสละสิทธินี้มิให้ถือเอาการนิ่งเฉยหลังจากที่ได้รับการแจ้งสิทธิการมีทนายความ

6) ถ้อยคำใดๆ ที่ได้รับมาโดยฝ่าฝืนหลักนี้มิอาจจะใช้เป็นพยานหลักฐานได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นการรับสารภาพของผู้ต้องหา หรือเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำความผิดหรือไม่ โดยที่ผู้ต้องหาจะแถลงว่าได้กระทำความผิดหรือมิได้กระทำผิดหรือไม่ก็ตาม

7) การใช้สิทธิของผู้ต้องหานั้นไม่ต้องรับโทษ อัยการจะใช้เหตุที่ผู้ต้องหาไม่ให้ถ้อยคำหรือเรียกร้องสิทธิพิเศษนี้มาฟ้องร้องมิได้[5]

ในเรื่องสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหา กฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิในการมีทนายความ ว่าในการฟ้องคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดีซึ่งถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญมาก เพราะสหรัฐอเมริกามีความคิดที่ว่า การค้นหาความจริงจะสามารถทำได้ดีที่สุดถ้าทั้งโจทก์และจำเลยมีความเท่าเทียมกันโดยมีศาลทำหน้าที่กรรมการเป็นกลางซึ่งศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยวางแนวทางขั้นตอนในการดำเนินคดีที่รับรองถึงสิทธิในการมีทนายความดังนี้[6]

---

[5] แหล่งเดิม.

[6] จาก *รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (น. 23-24), โดย ณรงค์ ใจหาญและคณะ, 2540, เสนอต่อคณะกรรมการกฤษฎีกาโดยความสนับสนุนจากกองทุนพัฒนากฎหมายสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

1. ในการสอบสวนที่มีการควบคุมผู้ต้องหา (Custodial Interrogation)โดยศาลได้โยงหลักเรื่องนี้กับสิทธิในการที่จะไม่ต้องปรักปรำตนเองในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 5

2. ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

3 ในการไต่สวนหลังจากที่ได้มีคำสั่งให้ฟ้องโดยคณะลูกขุนใหญ่แล้ว

4. ในชั้นปรากฏตัวต่อศาลที่เรียกว่า Arraignment

5. ในการชี้ตัว (Line up) ภายหลังจากได้ปรากฏตัวต่อศาลครั้งแรกแล้ว

6. ในชั้นรับสารภาพ

7. การดำเนินทุกๆ คดีที่มีโทษเกี่ยวกับการจำกัดเสรีภาพ

8. การอุทธรณ์ที่เป็นสิทธิตามกฎหมาย

สิทธิในการมีทนายความในการต่อสู้คดีนั้นโดยเฉพาะสิทธิในการมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในการสอบปากคำของผู้ต้องหานับตั้งแต่ผู้ต้องหาถูกจับตามที่กล่าวมาแล้วว่ากระบวนการทางอาญายังไม่ชัดเจนว่าสิทธิในการมีทนายความนั้นจะมีทุกขั้นตอนหรือไม่เพราะศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาได้วางแนวทางขั้นตอนที่จะต้องมีทนายความไว้ตามที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งเดิมก่อนศาลสูงสุดสหรัฐฯ ได้วินิจฉัยรับรองขั้นตอนการมีทนายความยังไม่มีการยอมรับสิทธิในการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 6 เข้ามาอยู่ควบคู่กับรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 5 ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์แก่ตนเอง ตามคำพิพากษาในคดี Miranda v. Arizona[7] เพราะศาลเชื่อว่าการมีทนายความเป็นสิ่งจำเป็นและจะขาดเสียมิได้เลยเพื่อความมีประสิทธิภาพของการบังคับใช้สิทธิเพราะทำให้เกิดความเชื่อมั่นแก่ผู้ต้องหาและความถูกต้องในการสอบบันทึกของเจ้าพนักงาน ทั้งเป็นการป้องกันการข่มขู่หรือการกระทำอื่นใด อันจะเกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหา ทนายความจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการพิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหาเพื่อการบังคับใช้สิทธิที่มีประสิทธิภาพ หากผู้ต้องหาไม่มีทนายความอยู่ด้วยในบางกรณีเคยมีตัวอย่างที่ศาลสูงสหรัฐฯเคยตัดสินไว้ เช่น คดี Brewer v. Wiliam การพูดคุยสนทนาระหว่างตำรวจกับผู้ต้องหาในระหว่างที่ไม่มีทนายความย่อมได้รับความคุ้มครองหรือการที่สอบสวนเกินขึ้นนอกสถานีตำรวจ ถ้าผู้ต้องหาอยู่ในลักษณะของการควบคุมต้องแจ้งและให้สิทธิในการมีทนายความด้วย ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการมีทนายความรัฐจึงเข้ามาช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้ โดยมีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ระบบ คือ ระบบศาลเป็นผู้ตั้งทนายความให้ระบบสัญญาจ้างทนายความและระบบโครงการบริการทนายความ

---

[7] Crooker V. Califonia, 357 US 433 (1958), Retrieved 16 December 2014, from https://supreme.justia.com/cases/federal/us/357/433/case.

ของรัฐตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 6 และเพื่อการที่ให้ทนายความที่เข้ามาช่วยเหลือในคดีได้มาตรฐานและมีคุณภาพโดยเฉพาะระบบที่ศาลเป็นผู้ต้องทนายความ หรือระบบโครงการบริการทนายความของรัฐนั้นได้มีการประกันความมีประสิทธิภาพของทนายความด้วยว่ามีมาตรฐานที่ดำเนินกระบวนพิจารณาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้ต้องหาได้อย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญของการมีทนายความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยถือว่าการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีทนายความช่วยเหลือในการดำเนินคดีนั้นจะเป็นการให้ความยุติธรรมเสมอภาค และในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาก็บัญญัติรับรองสิทธิในการมีทนายความที่ปรึกษาแก้ต่างของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ด้วย

แต่เดิมนั้นการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่ผู้ต้องหานั้นมิได้เกิดจากการดำเนินงานโดยรัฐ แต่ศาลบางคดีได้แต่งตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในกรณีที่เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนายความช่วยเหลือ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ต่อมาได้มีการพัฒนาการให้ความช่วยเหลือ โดยจัดตั้งเป็นโครงการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยการตราเป็นกฎหมายของแต่ละมลรัฐทั้งนี้ก็เห็นความจำเป็นของการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องมีทนายความในการต่อสู้คดีมิฉะนั้นอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีก็ได้[8]

ดังนั้น ทนายความที่เข้ามาทำงานในฐานะทนายความของรัฐนั้น จึงเป็นการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของการที่จะแต่งตั้งทนายความของสำนักงานกฎหมายเอกชนซึ่งมีภาระในการรับคดีของสำนักงานของตนอยู่แล้ว และอาจไม่มีทักษะหรือประสบการณ์ที่เหมาะสมกับการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรืออจำเลยในคดีอาญา[9] นอกจากนี้เป็นการแก้ไขปัญหาเรื่อง ค่าตอบแทนทนายความที่เข้ามาให้ความช่วยเหลืออีกด้วย เพราะรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายของทนายความโดยรัฐ เนื่องจากเป็นทนายความที่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนประจำ

3.1.2 บทบาทและหน้าที่ของทนายความในคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา

ทนายความในสหรัฐอเมริกาก่อกำเนิดจากชาวยุโรป ที่อพยพมาอยู่ได้นำคติธรรมของระบบ Anglo-Saxon มาใช้และได้ก่อตัวเป็นรูปร่างหลังจากประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศเอกราชใหม่ๆสมัยศตวรรษที่ 17 ทนายความในประเทศสหรัฐอเมริกายังมีน้อยเพราะยังไม่เป็นที่ยอมรับเมื่อเกิดข้อพิพาทชาวบ้านมักไปหาพระ หรือนักบวช อาชีพทนายความถูกกีดกันเป็นอย่างมาก ต่อมาในปลายศตวรรษที่ 17 เศรษฐกิจการค้าของประเทศสหรัฐอเมริกาเริ่มขยายตัว โดยเฉพาะในนิวยอร์กมีทนายเพิ่มมากขึ้น ทนายความในสมัยนี้อาจเป็นข้าราชการหรือเสมียนพนักงานในศาล

---

[8] *ประสิทธิภาพทนายความขอแรง* (น.9), โดย สุพจน์ จันทราอุปกฤษฎ์ ,การอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 11สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

[9] แหล่งเดิม.

ก็ได้ ช่วงต้นศตวรรษที่ 18 ประโยชน์และความสำคัญของทนายความเริ่มเป็นที่นิยมโดยทั่วไป มีการห้ามเสมียนพนักงานในศาลเป็นทนายความ ผู้ที่จะเป็นทนายความได้ต้องสำเร็จกฎหมายจากมหาวิทยาลัย[10]

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งที่มีระบบการให้บริการด้านทนายความแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้ใช้วิธีการอันหนึ่งอันเดียวเหมือนกันทั้งนี้ประเทศแต่ละมลรัฐ (State) มีวิธีการของตนเองที่คิดว่าเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ เฉพาะศาลสูงสุดของรัฐบาลกลาง (The Supreme Court of the United States) เพียงให้ประกันสิทธิได้รับบริการด้านทนายความในคดีอาญาว่าเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประเทศ ส่วนในรายละเอียดทางวิธีการนั้นเปิดให้มลรัฐใช้ดุลพินิจของตนเอง บางมลรัฐใช้ระบบสำนักงานทนายความจำเลยของรัฐ (Public Defender System) บางมลรัฐใช้ระบบทนายศาลขอแรง ซึ่งศาลแต่งตั้งทนายความเอกชนให้ว่าความเฉพาะคดีเป็นคราวๆ ไป (Assigned Counsel System) และบางมลรัฐก็ใช้ระบบวิธีการผสมระหว่างสองระบบข้างต้น[11] การที่รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา (Federal Constitution) สามารถเข้าไปมีบทบาทในการให้หลักประกันแต่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมของทุกๆมลรัฐนั้นก็เนื่องจากศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (U.S. Supreme Court) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญในลักษณะที่เป็นการขยายความให้เข้าไปคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างแท้จริง

สิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความนั้นได้รับการประกันโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 หรือ Sixth Amendment ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะมีทนายความให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้คดี” (In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to have the Assistance of Counsel For his defense) จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ต้องหาจะต้องได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความ และมีทนายความเป็นผู้พิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหาอยู่ร่วมด้วย เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของรัฐ เป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย ประกอบกับคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา ในระหว่างการดำเนินคดีด้วย จึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีความรู้ความชำนาญทางด้านกฎหมาย หรือให้ทนายความอยู่ร่วมด้วยทุกขั้นตอนในการต่อสู้คดี โดยมีคำกล่าวของผู้พิพากษา Sutherland เมื่อปี 1932 ในคดี Powell v. Alabama, 287 U.S. 45 (1932) ที่ว่า “สิทธิในการดำเนินคดี

---

[10] จาก *ทนายความพิสดารภาคหนึ่ง ว่าด้วยความสำคัญของทนายความ* (น.197), โดยสุจริต ถาวรสุข, 2513, พระนคร: แพร่พิทยา

[11] จาก “สำนักงานทนายความจำเลยของรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา” (น.63), โดยจิรนิติ หะวานนท์, 2522, *ดุลพาห, 4(26).*

อาญาของผู้ต้องหาหรือจำเลย จะไม่มีความหมาย หากเขาไม่มีทนายความช่วยเหลือให้คำแนะนำในการดำเนินคดี แม้ว่าผู้ต้องหาจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ แต่เขาก็ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเพียงพอ ที่จะดำเนินคดีอาญาได้ การที่ถูกพิจารณาคดีโดยไม่มีทนายความเขาอาจดำเนินคดีโดยไม่ถูกต้อง และอาจถูกลงโทษจากพยานหลักฐานที่ไม่ชอบ เพราะขาดความรู้ความชำนาญในการดำเนินคดี เขาจึงต้องมีทนายความคอยช่วยในการดำเนินคดีในทุกขั้นตอน ถ้าไม่มีทนายความแม้ว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ ก็ต้องเสี่ยงกับการถูกลงโทษ เพราะไม่รู้วิธีการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง[12] แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะบัญญัติไว้แล้วก็ตาม สิทธิการมีทนายความก็ไม่เป็นที่ยอมรับมาแต่แรก โดยเพิ่งจะได้รับการยอมรับมาไม่นานนี้เองโดยการตีความอย่างเคร่งครัดจากศาลสูงของสหรัฐอเมริกาให้สามารถเป็นหลักประกันสิทธิแก่ผู้ต้องหาสิทธิการมีทนายความอาจกล่าวได้ว่ามีอยู่ 3 ระดับ คือ

1) สิทธิในการมีทนายความ(right to retain counsel)

2) สิทธิที่จะได้รับการจัดหาทนายความให้ (right to have counsel assigned)

3) สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพจากทนายความ (right to effective assistance of counsel)

โดยสิทธิประการแรกเป็นสิทธิที่กฎหมายยอมรับว่าผู้ต้องหาสามารถจัดหาหรือแต่งตั้งทนายความเพื่อช่วยเหลือตนเองได้ สิทธิประการที่สองเป็นสิทธิที่ผู้ต้องหาที่ยากจนไม่สามารถหาทนายความได้ด้วยตนเองจะได้รับการจัดหาทนายความโดยรัฐ และสิทธิประการสุดท้ายเป็นสิทธิขั้นสุดท้ายของการพัฒนาการเรื่องสิทธิในการมีทนายความ คือ เป็นเรื่องคุณภาพของทนายความว่าต้องสามารถให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพด้วย[13]

3.1.2.1 หลักการมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในการสอบปากคำผู้ต้องหา

สิทธิในการมีทนายความในการต่อสู้คดี ได้มีการรองรับอยู่ในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 ผู้ต้องหามีสิทธิในการบังคับใช้สิทธิการมีทนายความของเขา ในการพิจารณาคดีอาญาทั้งปวง เพื่อมีทนายความให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ในการต่อสู้คดีของเขา ซึ่งยังไม่ชัดเจนว่าสิทธิในการมีทนายความจะหมายความถึงทุกขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งแต่เดิมก็ยังไม่ยอมรับสิทธิในการมีทนายความ เมื่อผู้ต้องหาเรียกร้องขณะถูกจับกุม จนกระทั่งมีการรวมสิทธิในการมีทนายความตาม Sixth Amendment เข้ามาอยู่ควบคู่กันกับ Fifth Amendment ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ถูกฟ้องคดีอาญาตามคำพิพากษาในคดี Miranda v.Arizona, 384 U.S. 436 (1966) เพื่อเป็นหลักของสิทธิในการมีทนายความใน

---

[12] Rolando V. del Carmen. (1995). *Criminal Procedure Law and Practice.* p.369

[13] จาก *การจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาโดยรัฐ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตย์) (น.32), โดยวีระศักดิ์ ทัพขวา, 2548, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ระหว่างการสอบปากคำผู้ต้องหา อันเป็นหลักพื้นฐานของสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ถูกต้องคดีอาญา[14] เพราะศาลเชื่อว่าการมีทนายความเป็นสิ่งจำเป็น และจะขาดเสียมิได้หลายๆเหตุผล เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้สิทธิที่จะไม่ให้การของผู้ต้องหาโดยจะต้องมีทนายความอยู่ด้วยในระหว่างถามคำให้การ คอยช่วยเหลือให้ผู้ต้องหามีความเข้าใจมากขึ้น ทั้งนี้ผู้ต้องหาจะต้องมีความต้องการทนายความด้วย นอกจากนี้ทนายความยังเป็นผู้ที่ทำให้เกิดความแน่นอน ถูกต้องแม่นยำในการบันทึกคำให้การของพนักงานสอบสวน ป้องกันการบังคับข่มขู่ อันเป็นการปกป้องผู้ต้องหาอย่างเต็มรูปแบบด้วย[15]

การมีทนายความจึงเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อคอยพิทักษ์สิทธิของผู้ต้องหาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสิทธิในการมีทนายความ และบทบาทของทนายความจะแตกต่างกันออกไป แบ่งได้เป็นดังนี้

1) การแต่งตั้งทนายความ ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่เพียงแค่ปรึกษากับทนายความเท่านั้น แต่สามารถที่จะแต่งตั้งทนายความได้ทันทีตั้งแต่ที่สถานีตำรวจเมื่อมีการถามปากคำ หรือในระหว่างมีการควบคุมตัวเพื่อถามคำให้การ หากผู้ต้องหาต้องการทนายความ ก็จะต้องยุติการถามทันทีและจัดหาทนายความให้เขา จะทำการถามต่อไปอีกไม่ได้จนกว่าจะมีทนายความให้เขาแล้ว และเมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ในทางปฏิบัติการเตือนถึงสิทธิในการมีทนายความในชั้นศาลก็ไม่จำเป็นจะต้องมีอีก เพราะผู้ต้องหาจะมีทนายความตั้งแต่ในชั้นสอบสวนแล้ว ดังปรากฏในคำพูดของตำรวจในคดี Duckworth v. Eagan, 492 S. Ct. 195 (1989) ว่า “ตำรวจจะจัดหาทนายความให้คุณตั้งแต่ตอนนี้ หากคุณต้องการทนายความในชั้นพิจารณาของศาล[16]

2) บทบาทของทนายความ ทนายความเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย แก่ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาเพื่อให้คำปรึกษาในการตอบคำถาม และดูแลปกป้องพิทักษ์สิทธิของลูกความตนเอง แต่จะตอบคำถามแทนลูกความเองไม่ได้ เพราะทนายความไม่ได้ตกเป็นผู้ต้องหา หรือไม่ได้ถูกสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดเสียเอง ทนายความจึงมีเพียงหน้าที่ให้คำปรึกษาข้อกฎหมายในการต่อสู้คดีเท่านั้น

3) การมีทนายความกรณีอื่นๆ ในชั้นสอบสวน นอกจากการมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบปากคำแล้ว ศาลยังได้ขยายสิทธิในการมีทนายความออกไปอีก คือ เมื่อมีการ

---

[14] *Criminal Procedure*, (p. 152), Steven Emanuel and Steven Knowles,1991 .

[15] “It’s not easy being green : The scope of the Fifth Amendment Right to counsel.” in American Criminal Law Revie,(p.150), Jeffrey E. Richardson, 1993

[16] *Duckworth v. Eagan, 429 U.S. Ct. 195* (1989), Retrieved 16 December 2014, from https:supreme.justia.com/cases/federal/us/492/195

สอบปากคำผู้ต้องหาในสองความผิดและผู้ต้องหาเรียกร้องทนายความในอีกความผิดหนึ่ง ตำรวจไม่สามารถนำตัวผู้ต้องหาไปถามคำให้การ ในอีกความผิดหนึ่งได้ จนกว่าจะได้หาทนายความให้เขาแล้ว หรือการให้ความคุ้มครองการพูดคุยหรือสนทนากับตำรวจ ในระหว่างที่ผู้ต้องหาไม่มีทนายความอยู่ด้วยหรือไม่ใช่การสอบสวนที่เกิดขึ้นนอกสถานีตำรวจ ถ้าผู้ต้องหาอยู่ในลักษณะการควบคุมตัว ก็ต้องแจ้งและให้สิทธิในการมีทนายความด้วย[17]

3.1.2.2 หลักความเท่าเทียมกันในการมีทนายความ

การพิจารณาคดีที่เป็นการต่อสู้กันสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ตามระบบกล่าวหา[18] จำเป็นต้องมีทนายความในการสอบปากคำผู้ต้องหา เพราะในชั้นสอบสวนอาจทำให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจที่มีอยู่บังคับให้ผู้ต้องหาให้ถ้อยคำ ที่อาจทำให้เขาถูกฟ้องคดีอาญาโดยปราศจากการสละสิทธิการมีทนายความอย่างเหมาะสมได้ และโดยเฉพาะถือว่าการมีทนายความของผู้ต้องหาเป็นสิทธิอย่างหนึ่งด้วย[19] จึงจำเป็นที่รัฐต้องเข้ามาช่วยเหลือในการจัดหาทนายความให้ และจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของทนายความด้วย

1) การจัดหาทนายความให้โดยรัฐ การมีทนายความอยู่ร่วมในระหว่างการสอบปากคำผู้ต้องหา ในอีกเหตุผลหนึ่ง ก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนที่อยู่ในฐานะยากจน หรือเป็นชนชั้นล่างของสังคมได้รับประโยชน์ ได้รับความช่วยเหลือ เพราะพวกเขาเล่านี้ไม่มีการศึกษา ไม่มีความรู้ ทำให้เขาไม่รู้ว่าตัวเองมีสิทธิอะไรบ้างจนกระทั่งได้รับการปรึกษากับทนายความแล้ว อันถือได้ว่าเป็นการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมได้ ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมที่เท่าเทียมกัน เป็นเหตุผลที่รัฐจะต้องจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหา เมื่อเขายากจน ไม่มีเงินจ่ายค่าจ้างทนายความ และผู้ต้องหาต้องการทนายความ อันถือว่าเป็นการปกป้องสิทธิที่จะไม่ให้การด้วย ซึ่งศาลส่วนใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็นำหลักตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 หรือ Sixth Amendment นี้มาใช้อย่างกว้างขวาง

2) หน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจน ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ในปัจจุบันการจัดหาทนายความให้โดยรัฐตาม Sixth Amendment หรือสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความ มีอยู่ 3 แบบคือ

---

[17] *Criminal Justice Today* (p.275), Frank Schmalleger, 1997

[18] "The Public Defender in America." In The Defender Counsel (p. 67), Nancy Albert-Goldberg and Marshall J. Hartman, (1983)

[19] *Criminal Procedure in a Nutshell* (p.347), Jerold H. Israel and Wayne R. Lafave,1988

(1) ระบบศาลเป็นผู้แต่งตั้งให้ (The assigned counsel system) โดยศาลจะแต่งตั้งทนายความเอกชนมาช่วยเหลือผู้ต้องหา

(2) ระบบสัญญาจ้างทนายความ (The contract counsel system) โดยทนายความเอกชน หรือองค์กรที่เป็นลักษณะไม่แสวงหาผลประโยชน์ หรือรัฐท้องถิ่นเป็นผู้ออกเงินค่าจ้างทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่ยากจน

(3) โครงการบริการทนายความของรัฐ (public defender programs) ซึ่งมีโครงการครอบคลุมเมืองต่างๆ ทั้งหมด 1,144 เมือง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 70 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรในประเทศสหรัฐอเมริกา

ทนายความที่ทำงานอยู่ในสำนักงาน public defender นั้น ถือเป็นลูกจ้าง ประจำของรัฐมีเงินเดือนประจำ โดยรัฐบาลของมลรัฐและสหรัฐจะทำการแต่งตั้งให้สมาชิกเนติบัณฑิตยสภาทำหน้าที่เป็นทนายความให้แก่ผู้ยากจน[20] และโครงการ public defender นี้จะดำเนินคดีให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างมีประสิทธิภาพจริงจัง และทำให้ได้ผลดีกว่าวิธีการที่ศาลขอแรงทนายความ[21]

ส่วนหน่วยงานเอกชนมีทนายความอาสาสมัคร เป็นองค์กรอิสระจากรัฐ จะไม่มีการแทรกแซงจากการเมือง แต่ก็มีข้อเสียคือ เป็นสำนักงานเอกชนทำให้ขาดความมั่นคง และไม่มีสถานที่แน่นอน เป็นการยากที่จะมีในทุกเมือง และที่สำคัญมีขนาดไม่เพียงพอสำหรับในเมืองขนาดใหญ่ และทนายความอาจยังไม่มีคุณสมบัติหรือขาดประสบการณ์ที่เพียงพอ

3) การมีประสิทธิภาพของทนายความที่รัฐจัดหาให้ ศาลฎีกาของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงปัญหาคุณภาพทนายความ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่6 หรือ Sixth Amendment จึงได้มีการจัดการประชุมอภิปรายในปัญหาของทนายความเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะสิทธิในความช่วยเหลือทางกฎหมาย เพราะจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินคดีมากที่สุด จึงต้องพัฒนากฎหมายนี้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไปแต่เดิมนั้น ในการให้ความช่วยเหลือด้านทนายความแก่ผู้ต้องหานั้นมิได้เกิดจากการดำเนินงานโดยรัฐ แต่ศาลบางคดีได้แต่งตั้งทนายความให้แก่จำเลยในกรณีที่เห็นว่าจำเลยไม่มีทนายความช่วยเหลือ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ต่อมาได้มีการพัฒนาการให้ความช่วยเหลือโดยจัดตั้งเป็นโครงการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยการตราเป็นกฎหมายของแต่ละมลรัฐ ทั้งนี้ก็เห็นความ

---

[20] จาก สิทธิของจำเลยคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา (น.24), โดย ธง ลีพึ่งธรรม, 2522, *วารสารอัยการ, 2,14.*

[21] จาก กระทรวงยุติธรรม และศาลของอเมริกา (น.16) โดย บัญญัติ สุชีวะ, (2516), *ดุลพาห, 20, 4.*

จำเป็นของการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องมีทนายความในการต่อสู้คดี มิฉะนั้นอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีก็ได้

3.1.3 ระบบทนายความสาธารณะในสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาได้พัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือตั้งทนายที่ปรึกษาแก้ต่างให้แก่จำเลยคดีอาญา กล่าวคือ ทนายความที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือนี้เป็นทนายความของรัฐได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนจากรัฐ และอยู่ภายใต้การสนับสนุนด้านงบประมาณจากมลรัฐรัฐหรือองค์กรท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมลรัฐที่จัดตั้งทนายความโดยรัฐ (Public Defender) เป็นรัฐแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ เมือง ลอสแอนเจอลิส มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ในปี ค.ศ. 1913 และต่อมาได้มีการขยายการให้ความช่วยเหลือในแต่ละมลรัฐจนครอบคลุมในทุกมลรัฐ

ระบบ Public Defender ในแต่ละมลรัฐในสหรัฐอเมริกามีความแตกต่างกันในด้านขอบเขตการให้ความช่วยเหลือ แต่โดยทั่วไปจะให้การช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีรายได้น้อย หรือในคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน

ทนายความที่เข้ามาทำงานในฐานะทนายความของรัฐนั้นเป็นการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของการที่จะแต่งตั้งทนายความของสำนักงานกฎหมายเอกชนซึ่งมีภาระในการรับคดีของสำนักงานของตนอยู่แล้ว[22] และอาจไม่มีทักษะหรือประสบการณ์ที่เหมาะสมกับการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรืออจำเลยในคดีอาญา นอกจากนี้เป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องค่าตอบแทนทนายความที่เข้ามาให้ความช่วยเหลืออีกด้วย เพราะรัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายของทนายความโดยรัฐ เนื่องจากเป็นทนายความที่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนประจำ

อย่างไรก็ดี ข้อบกพร่องของระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดย Public Defender นี้ อาจเกิดจากการคัดเลือกบุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่ทนายความเพราะจะต้องคัดเลือกทนายความที่มีประสบการณ์ในคดีอาญา ซึ่งบางครั้งทนายความที่มีประสบการณ์และความชำนาญในคดีอาญาอาจต้องการเข้าไปทำงานในสำนักงานกฎหมายเอกชนมากกว่าการเข้าทำงานกับ Public Defender จึงอาจเป็นเหตุให้ไม่ได้ทนายความที่เหมาะสมกับคดี

เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ได้พัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือโดยใช้ระบบทนายพิทักษ์สิทธิ (public defender) และมีรูปแบบต่างๆในการจัดการในสหรัฐและในแต่ละมลรัฐการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหานั้น รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับรองสิทธิในการมีทนายความของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญามานานแล้วแต่พัฒนาการของการจัดระบบ

---

[22] จาก *รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ* (น.94), โดยณรงศ์ ใจหาญและคณะ, 2547, คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอกรมคุ้มครองสิทธิ กระทรวงยุติธรรม .

ทนายความพิทักษ์สิทธิ (Public Defender) ของประเทศสหรัฐอเมริกานั้น ได้ดำเนินการอย่างแพร่หลายและจัดการอย่างเป็นระบบมาเมื่อประมาณ 40 ที่ผ่านมาในปี ค.ศ. 1963 ศาลสูงของสหรัฐอเมริกา (The United States Supreme Court) ได้มีคำพิพากษาว่า “สิทธิในการมีทนายความ” (Right to Counsel) เป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญซึ่งประชาชนทุกคนต้องได้รับความคุ้มครองในการมีทนายความเมื่อตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาซึ่งรวมถึงการดำเนินคดีในศาลระดับมลรัฐด้วย[23]

จากคำพิพากษาดังกล่าว ส่งผลทำให้รัฐบาลมลรัฐและท้องถิ่น (State and County) ต้องดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญและคำพิพากษาศาลสูงกำหนดโดยต้องปรับปรุงระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของตนเองเพื่อให้สามารถคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความซึ่งผลทำให้มีความต้องการทนายความเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่สามารถหาทนายความเองได้ในศาลมลรัฐและท้องถิ่นจำนวนมากและในระยะเวลาจำกัดดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการบางมลรัฐหรือบางท้องถิ่นจึงเลือกที่จะจัดให้มีระบบทนายความพิทักษ์สิทธิ (Public Defender) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษากฎหมายและต่อสู้คดีให้แก่ประชาชนผู้ยากไร้ (Indigent Person) ซึ่งตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาและเป็นผู้ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะว่าจ้างทนายความของตนเองได้โดยใช้แทนที่ระบบเดิมที่ให้ศาลตั้งทนายความที่มาขึ้นทะเบียนมีรายชื่ออยู่ที่ศาลเป็นคดีตามความจำเป็นไปเพราะทนายความตามระบบดังกล่าวมีอยู่จำกัด

ปัจจุบัน การจัดทนายความพิทักษ์สิทธิ (Public Defender) ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีอยู่ในทุกระดับทั้งระดับสหรัฐ (Federal Public Defender) และในระดับมลรัฐ (State Public Defender) ซึ่งในระดับสหรัฐนั้นฝ่ายตุลาการเป็นองค์กรที่บริหารจัดการและจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการผู้ทำหน้าที่ทนายความถือเป็นลูกจ้างของรัฐบาล (Federal Employee) และในระดับมลรัฐนี้ใช้ระบบทนายความชุมชน (Community Defender Organization) เข้ามามีส่วนร่วมด้วยในระดับมลรัฐนั้นมีรูปแบบการจัดระบบแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐในบางมลรัฐนำรูปแบบทนายความพิทักษ์สิทธิระดับสหรัฐมาใช้กล่าวคือให้ศาลเป็นผู้บริหารจัดการสำนักงานหรือระบบทนายความพิทักษ์สิทธิแต่บางมลรัฐรัฐบาลมลรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงานของทนายความพิทักษ์สิทธิของมลรัฐ (Office of State Public Defender) ขึ้นและบริหารจัดการเองทั้งเป็นผู้ให้เงินสนับสนุน (State Fund) สำหรับการดำเนินการของสำนักงานฯ ดังกล่าว แต่ในบางมลรัฐจะใช้การมอบให้แต่ละท้องถิ่น (County) ไปดำเนินการจัดตั้งสำนักงานทนายความพิทักษ์สิทธิขึ้นโดยใช้เงินของท้องถิ่นเองหรือบางมลรัฐจัดให้มีระบบทนายความพิทักษ์สิทธิขึ้นโดยใช้เงินของแต่ละท้องถิ่น (County) เป็นหลักโดยแต่ละท้องถิ่น (County) จะดำเนินการระบบทนายความพิทักษ์สิทธิเองโดย

---

[23] แหล่งเดิม.

ลำพังหรือไปร่วมดำเนินการกับท้องถิ่น (County) อื่นๆ ภายในมลรัฐ ในสหรัฐอเมริกานั้นจัดตั้งโดยกฎหมายมีลักษณะเป็นเขตการปกครองอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการรัฐที่มีหน่วยย่อยกว่า State Government ซึ่งจะแตกต่างกับ City หรือ Town ที่จัดตั้งขึ้นตามคำร้องขอของประชาชนในเขตดังกล่าวเพื่อบริหารกิจการที่เกิดขึ้นภายในเขต City หรือ Town นั้นการตั้ง City หรือ Town นั้นต้องได้รับอนุญาตรัฐนั้นก็ได้ส่วนรัฐบาลมลรัฐจะช่วยเหลือบ้างบางส่วนอาทิช่วยเหลือในรูปเงินกองทุนบางส่วนหรือรับเป็นผู้ดูแลเฉพาะคดีที่อยู่ในชั้นอุทธรณ์เป็นหลักเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการจัดให้มีทนายความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาจากทนายความพิทักษ์สิทธิ (Public Defender) ซึ่งมีทนายความที่จ้างมาทำงานประจำโดยได้รับเงินเดือน (Full-Time Salaried State Public Defender) หรือจ้างให้ทำงานชั่วคราวเพื่อรับคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐบาลมลรัฐนั้นหรือทำสัญญาว่าจ้าง (Contract) จากทนายความทั่วไปเป็นรายคดีไปเพื่อรับผิดชอบหรือจัดทนายความให้โดยศาลแต่งตั้งเป็นรายคดี (Assigned Counsel) ก็ได้โดยทนายความที่ทำหน้าที่นี้อาจจะมาจากสำนักงานทนายความซึ่งรับว่าความโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นสำนักงานที่เป็นธุรกิจหรือไม่ได้ดำเนินการที่แสวงหากำไรก็ได้

การมีทนายความช่วยเหลือเริ่มจากการที่ศาลแต่งตั้งทนายความให้ซึ่งตรงกับทนายความที่ศาลตั้ง (appointed counsel) เริ่มต้นจากคำตัดสินของศาลในคดี Powell v. Alabama ซึ่งศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักว่าสิทธิในการได้รับทนายความช่วยเหลือถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา[24] และต่อมาคดี Johnson v. Zerbst ศาลได้วางหลักต่ออีกว่าสิทธิในการมีทนายความนั้นนอกจากจะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานแล้วการที่จำเลยจะสละสิทธิดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเป็นการสละสิทธิที่เกิดขึ้นจากการที่จำเลยได้รู้และเข้าใจถึงสิทธินั้นแล้วจึงสละสิทธิ (the right is competently and intelligently waived)[25] ทั้งนี้ศาลเห็นว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากทนายความซึ่งถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เหมือนเช่นสิทธิในชีวิตและเสรีภาพของประชาชนและศาลเห็นว่าหากขาดสิทธิในการมีทนายความแล้วความยุติธรรมคงไม่อาจเกิดขึ้นได้ต่อมาในคดี Gideon v.Wainwright ซึ่งถือเป็นคดีที่สำคัญมากอันเป็นจุดเริ่มต้นให้มีการพัฒนาระบบทนายความพิทักษ์สิทธิขึ้นในประเทศโดยในคดีนี้ปรากฏว่า Gideon ถูกกล่าวหาว่าบุกรุกเข้าไปในสถานที่ที่เป็นห้องเล่นเกมส์ Poolroom เพื่อกระทำความผิด misdemeanor ซึ่งในรัฐฟลอริดาคดีที่จะได้รับสิทธิที่จะมีทนายความต้องเป็นคดีความผิด Felony เท่านั้นแต่ในคดีนี้ Gideon ได้ร้องขอให้ศาลแต่งตั้ง

---

[24] *โครงการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (น.29), โดย ณรงค์ ใจหาญและคณะ, 2540, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักนายกรัฐมนตรี

[25] แหล่งเดิม.

ทนายความให้แก่ตนซึ่งศาลชั้นต้นที่พิจารณา (trialcourt) ได้วางหลักไว้ว่าศาลจะตั้งทนายความให้เฉพาะคดีที่มีโทษถึงประหารชีวิตเท่านั้น[26]ซึ่งเป็นการวางหลักตามแนวทางของศาลสูงในคดี Betts v.Brady ที่วินิจฉัยว่าการปฏิเสธไม่แต่งตั้งทนายความให้แก่จำเลยในคดี felony ในกระบวนการพิจารณาของศาลมลรัฐนั้นยังไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ (Due Process Clause 14th Amendment) และการแต่งตั้งทนายความในคดี felony นั้นถือเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาข้อเท็จจริงแต่ละคดีด้วยว่าคดีใดมีเหตุสมควรที่จะตั้งทนายความให้โดยศาลไม่จำต้องแต่งตั้งทนายความให้ทุกคดี

ศาลในคดี Gideon ได้วินิจฉัยเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญซึ่งมีผลกระทบต่อระบบ public defender ต่อไปว่าสิทธิของผู้ยากไร้ในการมีทนายความนั้นมีสิทธิเช่นเดียวกับสิทธิได้รับการช่วยเหลือในการมีทนายความซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้และสิทธิในการมีทนายความนั้นรวมไปถึงการพิจารณาคดีของศาลในระดับมลรัฐ (State Proceeding) ในคดี felony ตามที่ศาลเห็นสมควรเท่านั้นต่อมาในคดี Argersinger v. Hamlin ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นผู้ยากไร้ถูกกล่าวหาว่าพกพาอาวุธปืนโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งเป็นความผิดมีโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกิน 1,000 ดอลลาร์สหรัฐหรือทั้งจำทั้งปรับแต่ไม่ได้รับการจัดหาทนายความให้เมื่อร้องขอซึ่งศาลในคดีดังกล่าวเห็นว่าสิทธิในการมีทนายความนั้นสามารถใช้ได้ทั้งคดีความผิด misdemeanor ถึงคดีอาญา felony ได้อย่างเท่าเทียมกันจึงมีสิทธิได้รับการแต่งตั้งทนายความต่อมาคดี Scott v.Illinois ศาลได้วินิจฉัยเพิ่มเติมว่าในคดีอาญาซึ่งมีฐานความผิดที่มีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับนั้นรัฐบาลมลรัฐสามารถจะเลือกระหว่างการฟ้องคดีโดยขอให้ศาลลงโทษจำคุกโดยรัฐบาลมลรัฐตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือเลือกที่จะฟ้องคดีโดยขอเพียงให้ศาลลงโทษปรับโดยไม่จำต้องแต่งตั้งทนายความให้ผู้ถูกกล่าวหาก็ได้ซึ่งศาลสูงในคดีต่อมาได้วางหลักเพิ่มเติมต่อไปว่าการมีทนายความนั้นไม่จำเฉพาะในชั้นการดำเนินการพิจารณาคดีของศาลเท่านั้น

3.2 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

ในฝรั่งเศสนั้น การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายด้านทนายความแก่ผู้ต้องหากฎหมายกำหนดให้มีการจัดหาทนายความให้ตั้งแต่ในชั้นจับกุม การสอบปากคำ การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาและกระบวนการอื่นๆ จนสิ้นสุดคดี หมายความว่า กฎหมายให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย โดยเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ศาลจึงมีบทบาทในการ

[26] ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Kitipong Kittiyarak Toward Equal Justice the right to counsel in Thailand .chulalongkorn law Riview Vol.1989-1990 pp. 98-125.

ดำเนินคดีและทำหน้าที่ค้นหาความจริงด้วยตนเองตั้งแต่ชั้นสอบสวนตลอดจนกระทั่งการดำเนินคดีในศาล การฟ้อง การต่อสู้ และการให้การตามปกติกระทำโดยศาลโดยที่เน้นในเรื่องการค้นหาความจริงเป็นหลัก ดังนั้นกฎเกณฑ์ในการดำเนินคดี เช่น การสืบพยาน การดำเนินการต่างๆ ในศาลจึงยืดหยุ่นและไม่ได้ให้ความสำคัญในหลักการเท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลยในศาลเพราะเป็นการต่อสู้คดีระหว่างจำเลยกับรัฐโดยตรง ดังนั้นการฟ้องคดีอาญาจึงต้องกระทำในนามของรัฐ ราษฎรมีบทบาทในการฟ้องคดีอาญาเองอย่างจำกัดยิ่ง ถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐในการแสวงหาความจริงและให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยอย่างยุติธรรมอยู่แล้ว ดังนั้นการพิจารณาคดีจึงอาจทำลับหลังจำเลยได้ และคู่ความคือทนายจำเลย และอัยการมีบทบาทในคดีอาญาน้อยมาก เพราะบทบาทจะตกอยู่กับผู้พิพากษาเป็นส่วนใหญ่ดังนั้นทนายความจึงมีบทบาทจำกัดยิ่งในการซักถามพยาน[27]

3.2.1 สิทธิผู้ต้องหากับระบบการดำเนินคดีอาญาฝรั่งเศส

ในฝรั่งเศสได้แยกกระบวนการพิจารณาความอาญาออกเป็นขั้นตอนใหญ่ๆ สองขั้นตอนเช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ในระบบประมวลกฎหมายอาทิประเทศเยอรมนี ซึ่งเป็นการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) โดยจะแบ่งขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนก่อนฟ้องคดีอาญา และขั้นตอนหลังฟ้องคดีอาญาซึ่งการแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนเพื่อมิให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจในการดำเนินคดีอาญาฝ่ายเดียวเช่นระบบไต่สวน ดังนั้นระบบกล่าวหาจึงแบ่งขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนแรกก่อนฟ้องคดีอาญาเป็นขั้นตอนการหาข้อเท็จจริงก่อนฟ้องโดยมีองค์กรตำรวจสอบสวนและพนักงานอัยการเป็นผู้ทำหน้าที่ ส่วนขั้นตอนหลังฟ้องจะเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาสอบสวน แต่อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาในประเทศฝรั่งเศสก็ต้องอาศัยความร่วมมือและถูกตรวจสอบโดยองค์กรอัยการด้วย ดังนั้นการสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีองค์กรที่เกี่ยวข้อง 3 องค์กร คือ ตำรวจสอบสวน (Police Judiciaire) พนักงานอัยการ (Ministere Public) และผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d'instruction) นอกจากนี้ในระบบการดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสยังมีระบบผู้พิพากษาสอบสวน (juged'instruction) ซึ่งหน้าที่ในการสอบสวนคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่มีหลักสำคัญที่ว่าผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่สอบสวนในคดีใดแล้วก็จะทำการนั่งพิจารณาในคดีเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ ซึ่งเป็นระบบที่ให้ศาลทำการตรวจสอบอำนาจกันเอง

อย่างไรก็ตาม การสอบสวนของผู้พิพากษาสอบสวนในฝรั่งเศสก็ยังต้องอาศัยความร่วมมือและถูกตรวจสอบอำนาจโดยองค์กรอัยการด้วย เพราะเมื่อผู้พิพากษาจะสรุปสำนวนการ

---

[27] *รายงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาและจำเลย การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย* (น.9) โดยเนติบัณฑิตยสภาร่วมกับกระทรวงยุติธรรมและโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2546.

สอบสวนแล้ว ก็ต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการกระทำการฟ้องและดำเนินคดีต่อไปตามแบบกล่าวหา

ทนายความจึงถือเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่จะต้องจรรโลงความยุติธรรมในการดำเนินคดีมิให้เสียไปในฐานะผู้ควบคุมการพิจารณาคดีของศาล หากมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทนายความมีสิทธิขอให้ยกเลิกกระบวนการพิจารณาได้เพื่อเป็นประกันการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม การให้สิทธิในการมีทนายความแก่จำเลยก็เพื่อให้แน่ใจว่าจำเลยได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรม

ดังนั้น ทนายความในระบบนี้จึงไม่มีบทบาทซักค้านพยานในการดำเนินคดี แต่มีบทบาทคอยให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในฐานะเป็นผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อคอยป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันมิชอบในกระบวนการยุติธรรม หากปรากฏว่ามีการกระทำดังกล่าวทนายความก็มีสิทธิคัดค้านการกระทำเช่นนั้นได้ อันเป็นการให้ความช่วยเหลือจำเลยในลักษณะที่ศาลเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาค้นหาความจริงด้วยตนเอง

3.2.2 สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายในฝรั่งเศส

เนื่องด้วยฝรั่งเศสเป็นประเทศหนึ่งที่ใช้ระบบการดำเนินคดีตามระบบซีวิลลอว์ ให้ผู้พิพากษามีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงโดยวิธีการไต่สวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี ผู้พิพากษาจึงเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีและควบคุมการดำเนินคดีทุกขั้นตอน อันเป็นการจำกัดบทบาทในการซักคำพยานของทนายความในการดำเนินกระบวนพิจารณาทนายความในระบบซีวิลลอว์ จึงมีหน้าที่ช่วยให้คำแนะนำคลี่คลายคดีแก่ลูกความ และรักษาสิทธิประโยชน์ของลูกความด้วยการเรียกร้องให้มีการพิจารณาคดีดำเนินไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และโต้แย้งความถูกต้องแน่นอนน่าเชื่อของพยานหลักฐานต่างๆ ที่โจทก์นำมาแสดงและหาพยานหลักฐานต่างๆพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยอย่างไรก็ตาม ทนายความก็เป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลย อันเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการพิจารณาของศาลและคอยช่วยเหลือจำเลยในการดำเนินคดี[28]

3.2.2.1 ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกควบคุมตัวต้องได้รับการแจ้งสิทธิโดยทันที

การได้รับการแจ้งสิทธิที่มีอยู่ของบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวนั้นถือเป็นการคุ้มครองสิทธิที่สำคัญอันดับแรก เพราะจะทำให้ผู้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมซึ่งถูกจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวทราบว่าตนมีสิทธิประการใดบ้าง

---

[28] John Henry Merryman. *Civil Law Tradition*. p. 138.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-1 บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งสิทธิทั้งหลายของเขาโดยทันที ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด (Information de l'infraction) รวมทั้งสิทธิของเขาในกรณีที่ได้รับการปล่อยตัว การที่จะรับทราบผลการดำเนินคดีของอัยการแห่งสาธารณรัฐ[29] อย่างไรก็ตาม ถ้าบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะเข้าใจถึงสิทธิทั้งหลายของเขาได้ เช่น บุคคลนั้นอยู่ในสภาพของการเมาสุราจนครองสติไม่ได้ การแจ้งสิทธิจะต้องกระทำภายหลังที่เขาอยู่ในสภาพที่จะเข้าใจได้แล้ว[30]

กรณีที่มีการแจ้งสิทธิล่าช้า มักจะเกิดขึ้นในคดีที่ผู้ต้องหาเป็นคนต่างด้าว ไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศส ตำรวจฝ่ายคดีจึงต้องจัดหาล่ามภาษาที่ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถเข้าใจภาษาดังกล่าวได้มาให้ หากผู้ถูกควบคุมตัวเป็นชาวอาหรับ การจัดหาล่ามภาษาอาหรับสามารถกระทำได้โดยง่าย ดังนั้น ถ้าตำรวจฝ่ายคดีไม่ดำเนินการจัดหาล่ามให้อย่างรวดเร็ว ทำให้การแจ้งสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัวต้องล่าช้าไป กรณีดังกล่าวถือว่าเป็นการแจ้งสิทธิล่าช้า มีผลทำให้ต้องยกเลิกกระบวนการดำเนินคดีของตำรวจฝ่ายคดี แต่ในคำพิพากษาศาลฎีกาเมื่อวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1997 (ไม่ตีพิมพ์ เลขที่ Z 96-82.631) ศาลฎีกายอมรับว่าการแจ้งสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัวสัญชาติจีนล่าช้าไม่มีผลทำให้ต้องยกเลิกกระบวนการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี เพราะเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีมีความพยายามที่จะหาล่ามภาษาจีน และการแจ้งสิทธิก็ได้กระทำลงในกำหนดเวลาที่จำเป็นสำหรับการหาล่าม[31] ดังนั้นการแจ้งสิทธิที่ล่าช้าสามารถกระทำได้ หากมีพฤติการณ์ที่ไม่สามารถก้าวล่วงได้นั่นเอง

การแจ้งสิทธิแก่บุคคลดังกล่าวจะต้องกระทำเมื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ในสภาพที่จะสามารถรับการแจ้งสิทธิได้ ในกรณีที่เขาอยู่ในสภาพที่มึนเมาไม่ได้สติ ก็จะต้องเลื่อนการแจ้งสิทธิออกไปจนกว่าจะสร่างเมา

อีกคดีหนึ่ง ผู้ต้องหาถูกจับกุมและสอบปากคำในข้อหาขับรถขณะเมาสุรา ภายหลังที่สร่างเมาแล้ว โดยตำรวจฝ่ายคดีไม่ได้แจ้งสิทธิของผู้ถูกควบคุมตัวให้ทราบ คดีนี้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้ยกเลิกการสอบปากคำที่กระทำลงโดยไม่ได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-1 ซึ่งกำหนดหน้าที่ให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี ต้องแจ้งสิทธิที่กำหนดไว้สำหรับการควบคุมตัวให้บุคคลที่ถูกควบคุมตัวทราบทันทีที่บุคคลนั้นอยู่ในสภาพที่สามารถรับการแจ้งสิทธิได้[32]

---

[29] จาก *รวมบทความวิธีพิจารณาคดีฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น.119), โดย อุทัย อาทิเวช

[30] แหล่งเดิม.

[31] แหล่งเดิม.

[32] แหล่งเดิม.

3.2.2.2 สิทธิได้รับการช่วยเหลือจากล่ามภาษา หรือล่ามสำหรับคนพิการ

ประเทศฝรั่งเศส เป็นประเทศที่มีคนต่างด้าวเข้าไปพำนักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และมีกรณีที่คนเหล่านี้ประกอบอาชญากรรมขึ้นในประเทศฝรั่งเศส ดังนั้น การจัดหาล่ามภาษาที่ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถเข้าใจภาษาได้ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศส จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลเหล่านี้ในการที่จะต่อสู้คดี จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายรับรองและคุ้มครองสิทธิไว้ว่า บุคคลที่ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งสิทธิทั้งหลายของเขาในภาษาที่เขาเข้าใจ และเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องจัดหาล่ามมาให้โดยไม่ชักช้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-3

กรณีเป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยซึ่งบัญญัติไว้ตามรัฐบัญญัติ ปี ค.ศ. 1993 ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาได้พิพากษาให้ยกคำวินิจฉัยของศาลไต่สวน (La chambre d'accusation) ซึ่งวินิจฉัยว่าเป็นวิธีพิจารณาที่ปกติ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาได้ตำหนิผู้พิพากษาศาลล่างที่เห็นว่า การกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาช้าไปกว่า 15 ชั่วโมง ไม่ขัดต่อกฎหมาย และในกรณีนี้ไม่มีพฤติการณ์ใดๆ ที่จะสามารถยกขึ้นมาเพื่อสนับสนุนความชอบของการกระทำดังกล่าวว่าไม่อาจที่จะจัดหาล่ามคนอื่นมาแทนล่ามคนที่จัดหาไว้ให้แล้วได้[33]

ถ้าบุคคลนั้นเป็นคนหูหนวก และไม่สามารถอ่านหนังสือได้ เขาจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากล่ามภาษาสัญลักษณ์ หรือบุคคลที่มีคุณสมบัติทางการใช้ภาษาหรือวิธีการที่สามารถสื่อสารกับบุคคลที่มีความบกพร่องในเรื่องการฟังได้

3.2.2.3 สิทธิที่จะร้องขอให้แจ้งบุคคลอื่นเพื่อมาช่วยเหลือ

ภายในเวลาสามชั่วโมงนับแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิร้องขอให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีโทรศัพท์แจ้งบุคคลซึ่งผู้ถูกควบคุมตัวพักอาศัยอยู่เป็นประจำ หรือบิดามารดาซึ่งตนเองเป็นผู้สืบสันดาน พี่น้องชายหญิงคนใดคนหนึ่ง หรือนายจ้างของบุคคลนั้นถึงเรื่องที่ตนเองต้องตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้มาช่วยเหลือตนเองได้ แต่ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีเห็นว่า เพื่อความจำเป็นสำหรับการสอบสวนไม่สมควรอนุญาตให้ตามคำร้องดังกล่าว เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องเสนอเรื่องให้อัยการแห่งสาธารณรัฐวินิจฉัยโดยทันที

3.2.2.4 สิทธิที่จะได้รับการตรวจจากแพทย์ (Examen médical)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-3 ผู้ถูกควบคุมตัวอาจร้องขอให้แพทย์ทำการตรวจร่างกายของตนได้ทุกขณะ หรือในกรณีที่อัยการแห่งสาธารณรัฐหรือผู้พิพากษาไต่สวนหรือเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี หรือสมาชิกในครอบครัวของผู้ถูกควบคุมตัว

---

[33] แหล่งเดิม.

เห็นสมควรร้องขอ แพทย์ที่ทำการตรวจจะต้องรายงานผลการตรวจในใบรับรองแพทย์ว่า สุขภาพของผู้ถูกควบคุมตัวเหมาะสมกับมาตรการควบคุมตัวหรือไม่ รวมทั้งการขยายระยะเวลาการควบคุมตัว ใบรับรอมแพทย์นี้จะรวมไว้ในสำนวนการสอบสวน ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมตัวเป็นผู้เยาว์อายุไม่เกินสิบหกปี การตรวจร่างกายโดยแพทย์นี้เป็นบทบังคับให้ต้องกระทำในทุกกรณี[34]

3.2.2.5 การปฏิบัติทางร่างกายต่อผู้ต้องหาหรือผู้ถูกควบคุมตัว (Conditions physiques)

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 803 การใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการอย่างอื่นจะกระทำโดยอัตโนมัติไม่ได้ จะกระทำได้เฉพาะในกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่า จะเป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือตัวบุคคลนั้นเอง หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยายามจะหลบหนี ในกรณีที่จำเป็นต้องใช้กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการดังกล่าว ก็จะต้องใช้เท่าที่จำเป็นสำหรับความปลอดภัย และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้ที่ถูกใส่กุญแจมือหรือเครื่องพันธนาการถูกถ่ายรูปหรือถ่ายภาพบันทึกวีดิโอ

บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องไม่ถูกทุบตี ทำร้าย หรือทำให้ต่ำต้อยตามที่กำหนดไว้ในประมวลจริยธรรมของตำรวจแห่งชาติ (Le Code de déontologie de la police nationale) แม้ผู้ถูกควบคุมตัวไม่สามารถจะตอบโต้การทุบตีและดูหมิ่นการกระทำที่มิชอบของเจ้าพนักงานได้ แต่เขาสามารถร้องเรียนได้ และหากมีการร้องเรียนเกิดขึ้น การร้องเรียนต่ออัยการแห่งสาธารณรัฐจะดีกว่าการร้องเรียนต่อผู้บังคับการตำรวจเว้นแต่มีพฤติการณ์ยกเว้น บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับอาหารแต่ละมื้อที่ร้อน ตามเวลาปกติ และเป็นไปตามหลักการศาสนาที่เขาทั้งหลายนับถือ[35]

3.2.2.6 สิทธิที่จะพบปรึกษากับทนายความ (Entretien avec un avocat)

ตามแนวคิดดั้งเดิมของระบบวิธีพิจารณาความแบบไต่สวนของฝรั่งเศส การดำเนินคดีจะเป็นความลับ ดังนั้น การให้สิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัวในการพบปรึกษากับทนายความสองต่อสองจึงมีอยู่อย่างจำกัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี ค.ศ. 1993 นั้น ผู้ต้องหาจะมีสิทธิพบทนายความได้ต่อเมื่อระยะเวลาได้ล่วงพ้น 20 ชั่วโมง ไปแล้วนับแต่เวลาที่มีการควบคุมตัว ต่อมาได้มีหารตราบังคับรัฐบัญญัติฉบับเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1993 ทำให้กฎหมายฝรั่งเศสมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน บุคคลที่ถูกควบคุมตัวทุกคนมีสิทธิที่มีทนายความให้ความช่วยเหลือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 63-4 บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวสามารถปรึกษากับทนายความเป็นเวลา 30 นาทีได้ ตั้งแต่ชั่วโมงแรกของการถูกควบคุมตัว แต่ทนายความไม่มีสิทธิขอดูสำนวนการสอบสวน

---

[34] แหล่งเดิม.

[35] แหล่งเดิม.

อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและผู้ที่คัดค้าน ต่อมาหลังจากที่มีการประกาศตรารัฐบัญญัติฉบับเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1993 ได้ไม่นาน ก็มีการตรารัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1993 ให้กลับไปใช้บทบัญญัติเดิมซึ่งให้สิทธิผู้ต้องหาสามารถพบปรึกษาทนายความได้ต่อเมื่อพ้นกำหนดเวลา 20 ชั่วโมงไปแล้วนับแต่เวลาที่ถูกควบคุมตัว จนกระทั่งในที่สุดเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมาย ปี ค.ศ. 2000 (La Loi Guigou de juin 2000) ผู้ถูกควบคุมตัวจึงกลับมามีโอกาสพบปรึกษาทนายความได้ตั้งแต่เริ่มระยะเวลาการควบคุมตัว

การพบปรึกษาทนายความมีผู้เปรียบว่าเสมือน “การเยี่ยมตามมารยาท” (Visite de courtoisie) มากกว่าจะเป็นการปรึกษาหารือให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง เพราะกำหนดเวลาของการพบปรึกษาได้สูงสุดไม่เกินครึ่งชั่วโมง และเป็นความลับ (กล่าวคือ ทนายความจะนำความที่ได้จากการพบปะสนทนากับผู้ถูกควบคุมตัวมาบอกผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ได้ ทนายความอธิบายสิทธิทั้งหลายของผู้ถูกควบคุมตัวให้เขาฟัง และสามารถทำข้อสังเกตเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ไม่มีสิทธิของดูสำนวนการสอบสวน และไม่อาจร่วมในการสอบปากคำของตำรวจฝ่ายคดี

แต่ถ้าบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไม่อยู่ในฐานะที่จะกำหนดตัวทนายความหรือไม่สามารถที่จะติดต่อทนายความที่ได้รับการคัดเลือกได้ บุคคลนั้นสามารถร้องขอให้มีการจัดหาทนายความให้โดยประธานสภาทนายความตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่มีการขยายระยะเวลาการควบคุมตัว ผู้ถูกควบคุมตัวสามารถร้องขอให้ทนายความมาพบตั้งแต่ระยะเวลาเริ่มต้นของการขยายระยะเวลาดังกล่าว ทนายความสามารถติดต่อกับผู้ถูกควบคุมตัวในลักษณะที่ได้รับประกันว่าจะเป็นความลับ ทนายความจะได้รับแจ้งถึงลักษณะและวันที่สันนิษฐานว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม ตำรวจฝ่ายคดีสามารถเริ่มการสอบปากคำได้เลย โดยไม่จำเป็นต้องรอจนกระทั่งผู้ถูกควบคุมตัวได้พบปรึกษากับทนายความ ตำรวจฝ่ายคดีมีหน้าที่เพียงแต่แจ้งให้ทนายความที่ได้รับมอบหมายจากผู้ถูกควบคุมตัว หรือถ้าไม่สามารถกระทำได้ ให้แจ้งแก่ประธานสภาทนายความในกรณีที่เป็นการสอบสวนตามที่ได้รับมอบหมาย (une commission rogatoire) จากผู้พิพากษาไต่สวน ผู้ถูกควบคุมตัวจะต้องได้รับแจ้งว่ามาตรการควบคุมตัวจะถูกนำมาใช้ในการสอบสวนประเภทนี้ทนายความไม่มีสิทธิขอทราบว่ามีพยานหลักฐานอะไรบ้าง ไม่มีสิทธิเข้าร่วมการสอบปากคำ อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ได้มีการพบปรึกษากับผู้ถูกควบคุมตัวแล้ว ทนายความมีสิทธิที่จะทำข้อสังเกตหรือคำแถลงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำเข้ารวมไว้ในสำนวนการสอบสวนได้ข้อยกเว้นจำกัดสิทธิในการพบทนายความ[36]รัฐบัญญัติแปร์เบง ฉบับที่2 ค.ศ. 2004 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 706-73 ของฝรั่งเศสได้กำหนดเหตุยกเว้น

[36] แหล่งเดิม.

ไม่ให้สิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัวในการได้รับความช่วยเหลือจากทนายความเหมือนกรณีปกติ ดังต่อไปนี้

การพบปรึกษาทนายความในชั่วโมงแรก จะถูกเลื่อนออกไปเป็น 48 ชั่วโมง หากเป็นคดีความผิดที่เกี่ยวกับการค้าประเวณี (Le proxénétisme) การขู่กรรโชกทรัพย์ที่มีเหตุฉกรรจ์ (L'extorsion de fonds aggravée) ซ่องโจร (L'association de malfaiteurs) การลักทรัพย์ซึ่งกระทำโดยองค์กรอาชญากรรม (Le vol en bande organisée) และการทำลาย (La destruction)

การพบปรึกษาทนายความในชั่วโมงแรก จะถูกเลื่อนออกไปเป็น 72 ชั่วโมง หากเป็นคดีความผิดที่เกี่ยวกับการก่อการร้าย (Le terrorisme) และการค้ายาเสพติด (Le traffic de stupéfiants)

ดังนั้น การไม่มีทนายความให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ถูกควบคุมตัวนั้น อาจถูกร้องเรียนต่อศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (La cour européenne des droits de l'homme) ซึ่งมีเขตอำนาจเหนือแต่ละประเทศภาคีสมาชิก (Supranational jurisdiction) ให้พิจารณาได้ว่าการกระทำดังกล่าวขัดต่อบทบัญญัติของมาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (สิทธิที่ได้รับการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม) ในคดี Salduz contre Turquie ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้ตัดสินลงโทษประเทศตุรกี เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 2008 ว่าการที่บุคคลผู้ถูกควบคุมตัวไม่มีทนายความตั้งแต่เริ่มมีการควบคุมตัวนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติของมาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

คำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปฉบับนี้ แม้ว่ารัฐที่ถูกพิพากษาว่ามีการละเมิดต่อบทบัญญัติของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะเป็นประเทศตุรกีก็ตาม แต่โดยทั่วไปผลของคำพิพากษาดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงกฎหมายภายในและการพิจารณาพิพากษาคดีในประเทศภาคีสมาชิกอื่นๆ ด้วย

สำหรับฝรั่งเศสเอง คำพิพากษาดังกล่าวก็มีอิทธิพลต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลภายในเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ศาลชั้นต้น แห่งเมืองโบบินยี่ (Le Tribunal de Grande Instance de Bobigny) ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส ก็มีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 เดินตามแนวคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป โดยตัดสินว่าการที่ไม่มีทนายความตั้งแต่เริ่มมีการควบคุมตัวนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยมาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน[37]

3.2.3 สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนคดีในประเทศฝรั่งเศส

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับแรกของประเทศฝรั่งเศสคือ ประมวลกฎหมายวิธีไต่สวนความอาญา ค.ศ. 1808 นั้น การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างการดำเนินคดีมีน้อยมาก โดยเฉพาะในระหว่างการสอบสวนหรือการไต่สวนในชั้นก่อนการพิจารณาคดี

[37] แหล่งเดิม.

ของศาล ทนายความไม่มีสิทธิปรากฏตัวในระหว่างการสอบสวนและการไต่สวนของผู้พิพากษาไต่สวน นอกจากนี้ ในการที่ศาลได้มีคำสั่งให้ขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวซึ่งอยู่ในระหว่างการไต่สวนของผู้พิพากษาไต่สวนนั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้เลยว่า ในกรณีใดที่ศาลสามารถมีคำสั่งให้ขังชั่วคราวได้ และที่สำคัญในคำสั่งของศาลให้ขังผู้ถูกไต่สวนไว้ชั่วคราวนั้นก็ไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลแต่ประการใด[38]

ในระหว่าง คริสต์ศตวรรษที่ 19 การปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังคงมีน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามได้มีการตรารัฐบัญญัติเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1897 ซึ่งอนุญาตให้ผู้ถูกไต่สวนมีทนายความให้ความช่วยเหลือลูกความของตนได้และทนายความสามารถตรวจสำนวนการไต่สวนได้ตลอด 24 ชั่วโมง ก่อนการสอบปากคำ คู่ความฝ่ายแพ่งหรือผู้เสียหายก็ได้รับสิทธิในทำนองเดียวกัน ตามรัฐบัญญัติฉบับวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ. 1921

ในปี ค.ศ. 1956 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้เริ่มทำการปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งใหญ่ สามปีต่อมาก็มีประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับใหม่ ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อปี ค.ศ. 1959 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับใหม่นี้ก็ไม่ได้มีหลักการที่แตกต่างออกไปจากประมวลกฎหมายวิธีไต่สวนความอาญา ค.ศ. 1808 เท่าใดนัก ตำรวจฝ่ายคดี (Police judiciaire) ก็ยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลและอำนวยการของอัยการแห่งสาธารณรัฐ (Procureur de la République) ตำแหน่งในระนาบเดียวกับอัยการจังหวัดของไทย ยกเว้นบางพื้นที่)[39]

อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาได้รับการยอมรับเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ มีการกำหนดระยะเวลาควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้ว่า จะต้องไม่เกินยี่สิบสี่ชั่วโมงและอาจขยายระยะเวลาควบคุมตัวได้อีกไม่เกินยี่สิบสี่ชั่วโมงโดยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพนักงานอัยการ ทนายความของผู้ถูกไต่สวนสามารถขอตรวจดูสำนวนการสอบสวนได้ภายในระยะเวลาสี่สิบแปดชั่วโมงก่อนการสอบปากคำผู้ถูกไต่สวนทนายความสามารถร้องต่อศาลไต่สวนขอให้ปล่อยผู้ถูกไต่สวนชั่วคราว หรือให้ยกเลิกการไต่สวนซึ่งกระทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่วนการขังชั่วคราวก็ยังมีข้อกำหนดที่น้อยมาก[40]

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา ได้มีการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสอีกหลายครั้งหลายคราว เพื่อต่อสู้กับอาชญากรรมที่ยุ่งยากและซับซ้อนยิ่งกว่าอาชญากรรมในอดีต สาเหตุของการแก้ไขสืบเนื่องมาจาก

---

[38] แหล่งเดิม.

[39] แหล่งเดิม.

[40] จาก *รวมบทความวิธีพิจารณาคดีฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (น.119),โดย อุทัย อาทิเวช.

ประการแรกปริมาณคดีที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอาชญากรรมร้ายแรงในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรม คือ การก่อการร้าย การค้ายาเสพติด การแสวงหาประโยชน์จากการค้าประเวณี การชิงทรัพย์โดยมีอาวุธ ส่วนคดีธรรมดาก็มีปริมาณเพิ่มมากยิ่งขึ้นเช่นกัน ไม่ว่าเรื่องของความรุนแรง การลักทรัพย์ในห้างสรรพสินค้า การดูหมิ่นเจ้าพนักงาน เป็นต้น

ประการที่สองการพัฒนาเทคนิคการสืบสวนสอบสวน เช่น ในการตรวจพิสูจน์ DNA ของผู้ต้องสงสัยหรือพยาน หรือการดักฟังทางโทรศัพท์ (Les écoutes téléphoniques) หรือการดักฟังเสียงในสถานที่ (La sonorisation de locaux)[41]

ประการสุดท้ายมีสาเหตุมาจากคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป (European court human rights) ซึ่งแปลความหมายของบทบัญญัติของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นทางการ และวางหลักการที่สำคัญไว้บางประการดังต่อไปนี้[42]

(1) เสรีภาพทางกายภาพในการเดินทางไปมา (La liberté physique d'aller et de venir) ถูกกำหนดเป็นหลัก แต่มีข้อยกเว้นที่เคร่งครัดบางประการ เช่น กรณีต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือมีความเสี่ยงที่จะหลบหนี หรือไปกระทำความผิดอื่น และระบบของการพิจารณาข้อยกเว้นดังกล่าวจะต้องกระทำต่อหน้าศาล (มาตรา 5 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน)

(2) กระบวนวิธีพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (Droit à un procès équitable) คือ มีผู้พิพากษาที่ปราศจากอคติและเป็นอิสระ กระบวนวิธีพิจารณาคดีต้องกระทำต่อหน้าทนายความ ซึ่งสามารถร้องขอให้มีการสอบสวนได้ภายในระยะเวลาที่สมควร (มาตรา 6 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน)

(3) เสรีภาพส่วนบุคคลจะถูกลิดรอนได้ก็แต่เฉพาะในกรณีที่มีพฤติการณ์ยกเว้นเป็นพิเศษ เช่น ความจำเป็นที่จะต้องป้องกันการกระทำความผิด (มาตรา 8 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน) เสรีภาพของสื่อก็อยู่ในฐานะเดียวกัน (มาตรา 10 แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน)

โดยทั่วไป อนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชนพยายามที่จะทำให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะซึ่งจำเป็นต้องรักษาไว้เพื่อประโยชน์แห่งการปราบปรามการกระทำความผิด กับประโยชน์ของปัจเจกบุคคล ผู้ต้องสงสัยซึ่งจะต้องได้รับหลักประกันในการต่อสู้คดี และเสรีภาพฝ่ายนิติบัญญัติของฝรั่งเศสได้นำข้อมูลทางอาชญาวิทยา วิทยาศาสตร์และนิติศาสตร์ไปทำการปฏิรูปกฎหมายที่จำเป็น ดังปรากฏจากการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายต่อไปนี้[43]

---

[41]แหล่งเดิม.

[42] แหล่งเดิม.

[43] แหล่งเดิม.

(ก) รัฐบัญญัติ ฉบับวันที่ 17 กรกฎาคม ค.ศ. 1970 ปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์การขังชั่วคราว โดยกำหนดให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่เคร่งครัด คือ ในคำสั่งให้ขังชั่วคราว ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องให้เหตุผลตามหลักเกณฑ์กฎหมายบัญญัติไว้รวมทั้งข้อเท็จจริงด้วย และกฎหมายยังกำหนดให้มีมาตรการแทนที่การใช้การขังชั่วคราว คือ มาตรการควบคุมทางตุลาการ (Le contrôle judiciaire) ซึ่งเป็นมาตรการซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างเสรีภาพและการกักขังผู้ถูกไต่สวนไว้ในระหว่างการไต่สวนคดี

(ข) รัฐบัญญัติ ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ. 1975 พัฒนาให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยสร้างมาตรการต่างๆ เช่น การไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลโดยทันที (La comparution immediate) มีลักษณะคล้ายคลึงกับการฟ้องด่วนของพนักงานอัยการในประเทศไทย) และการเรียกตัวจำเลยให้ไปปรากฏตัวต่อหน้าศาลตามระยะเวลาที่กำหนด (La convocation parprocès-verbal) ซึ่งต้องไม่ต่ำกว่าสิบวัน แต่ไม่เกินสองเดือน มาตรการดังกล่าวสามารถหลีกเลี่ยงการดำเนินคดีซึ่งต้องใช้ผู้พิพากษาไต่สวนได้ โดยพนักงานอัยการดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลมัชฌิมโทษแทนการส่งเรื่องไปให้ผู้พิพากษาไต่สวนดำเนินคดี การใช้ผู้พิพากษาไต่สวนในการดำเนินคดีเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งซึ่งทำให้การดำเนินคดีล่าช้า และมีนักกฎหมายจำนวนไม่น้อยเห็นว่าระยะเวลาที่ล่าช้าออกไปมิได้มีประโยชน์สำหรับการค้นหาความจริงแต่ประการใด

(ค) รัฐบัญญัติสองฉบับ คือ ฉบับลงวันที่ 4 มกราคม และวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1993 ซึ่งให้สิทธิแก่ทนายความที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ถูกจับในระหว่างการควบคุมตัว รวมทั้งสิทธิที่จะขอตรวจดูสำนวนการไต่สวนได้เกือบตลอดเวลา

(ง) รัฐบัญญัติ ฉบับวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 2000 ซึ่งเป็นการปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสครั้งสำคัญก่อนก้าวเข้าสู่คริสต์ศตวรรษที่ 21 โดยการกำหนดให้มีผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง (Le juge des libertés et de la détention - JLD) ขึ้นมาควบคุมการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาไต่สวนในกรณีที่เห็นสมควรขังผู้ถูกไต่สวนหรือขยายระยะเวลาการขังชั่วคราว ผู้พิพากษาไต่สวนไม่สามารถที่จะออกคำสั่งให้ขังผู้ถูกไต่สวนได้ตามลำพังเหมือนเช่นในอดีตได้อีกต่อไป แต่จะต้องรายงานเสนอผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขังเพื่อตรวจสอบและเป็นผู้ออกคำสั่งให้ขังผู้ถูกไต่สวนแทนผู้พิพากษาไต่สวน

นอกจากนี้ รัฐบัญญัติฉบับนี้ ยังขยายการให้สิทธิแก่คู่ความทั้งผู้ถูกไต่สวน และผู้เสียหายในคดีอาญาที่จะร้องต่อผู้พิพากษาไต่สวนทำให้การไต่สวนให้ทำการไต่สวนตั้งแต่การสอบปากคำพยานหรือผู้เชี่ยวชาญ การดักฟังทางโทรศัพท์ การค้น เป็นต้น ประการสุดท้าย เพื่อป้องกันความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมรัฐบัญญัติฯ ค.ศ. 2000 ยังสร้างระบบศาลลูกขุนชั้น

อุทธรณ์ขึ้นด้วย จากเดิมที่ไม่มีศาลชั้นอุทธรณ์เพื่อพิจารณาคดีหลังจากที่ศาลลูกขุนพิพากษาคดีแล้ว คู่ความมีสิทธิแต่เพียงฎีกาต่อศาลฎีกาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

(จ) ต่อมาได้มีการตรารัฐบัญญัติ ฉบับลงวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 2004 ซึ่งพัฒนามาตรการทางเลือกแทนการฟ้องคดี โดยการกำหนดให้มีกฎเกณฑ์การดำเนินคดีเป็นพิเศษกังองค์กรอาชญากรรม (La criminalité organisée) มาตรการพิเศษในการแสวงหาพยานหลักฐาน เช่น การดักฟังเสียงในสถานที่การเพิ่มระยะเวลาการควบคุมตัวจาก 2 วันเป็น 4 วัน กำหนดเขตอำนาจศาลพิเศษระหว่างภูมิภาค (Juridictions spécialisées interrégionales) ซึ่งครอบคลุมเขตอำนาจศาลอุทธรณ์หลายเขต และการสร้างระบบวิธีพิจารณาคำรับสารภาพทำนองเดียวกับการต่อรองคำรับสารภาพของระบบแองโกลแซ็กซอน (Le plea bargaining anglo-saxon) แต่ต่างกันตรงที่ระบบฝรั่งเศสไม่มีการเจรจาต่อรองอย่างเช่นในระบบอเมริกัน[44]

หลักประกันที่ให้กับผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาในชั้นก่อนการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 63-1 บัญญัติว่า บุคคลทุกคนที่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมตัวจะต้องได้รับการแจ้งจากเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีโดยทันทีถึงสิทธิและรายละเอียดข้อเท็จจริงแห่งการกระทำความผิดซึ่งตกอยู่ภายใต้การสอบสวน สิทธิตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 63-2, 63-3 และ 63-4 รวมทั้งบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับระยะเวลาการควบคุมตัวตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 63

มาตรา 63-2 อนุญาตให้ผู้ถูกควบคุมตัวร้องขอให้ดำเนินการแจ้งให้ผู้ใกล้ชิดมาพบ ไม่ว่าจะเป็นคนที่ผู้ถูกควบคุมตัวอาศัยอยู่ด้วย หรือบิดามารดา พี่น้อง เป็นต้น

มาตรา 63-3 อนุญาตให้ผู้ถูกควบคุมตัวได้รับการตรวจจากแพทย์

มาตรา 63-4 อนุญาตให้ผู้ถูกควบคุมตัวมีสิทธิร้องขอพบและปรึกษาทนายความได้ทันทีตั้งแต่เริ่มการควบคุมตัว การพูดคุยปรึกษาให้กระทำได้ไม่เกินสามสิบนาที นอกจากนี้ มาตรา 63 ได้กำหนดระยะเวลาควบคุมตัวไว้ได้24 ชั่วโมง แต่ขยายระยะเวลาการควบคุมได้อีก 24 ชั่วโมง[45]

การบันทึกการสนทนาทางโทรศัพท์ระหว่างทนายความกับลูกความมาตรา 66-5 แห่งรัฐบัญญัติ ฉบับลงวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1971 บัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองความลับทางวิชาชีพในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความไว้ว่า ในทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นการปรึกษาหรือการต่อสู้คดี คำปรึกษาที่ทนายความให้กับลูกความหรือมุ่งหมายที่จะให้กับลูกความ จดหมายติดต่อระหว่างลูกความกับทนายความ ระหว่างทนายความกับทนายความด้วยกัน ยกเว้นในกรณีซึ่งเป็นจดหมายทางการ

---

[44] แหล่งเดิม.

[45] แหล่งเดิม.

ระหว่างทนายความ บันทึกการสนทนารวมทั้งเอกสารทุกชิ้นในสำนวนของทนายความจะได้รับการคุ้มครองในฐานะ "ความลับทางวิชาชีพ" (Le secret professionnel)[46]

มาตรา 100-5 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส บัญญัติว่า "การบันทึกการติดต่อของทนายความอันเกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิในการต่อสู้คดีจะกระทำมิได้ หากฝ่าฝืน เป็นโมฆะ"

3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีกระบวนการฟ้องร้องพิจารณาคดีอาญาชั้นต้น (Vorverfahren) ถือเป็นการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องร้องซึ่งก็คือสอบสวนฟ้องร้องนั่นเอง ตามกระบวนพิจารณาคดีอาญาของเยอรมันถือว่า การดำเนินกระบวนพิจารณาคดีชั้นต้นนี้เป็นชั้นสอบสวนโดยจะมีองค์กรอัยการเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินการในชั้นนี้จะเป็นการสอบสวนเพื่อหาพยานหลักฐาน เพื่อชี้ขาดว่ามีข้อเท็จจริงพอที่จะเอาผิดแก่ผู้ต้องหาหรือไม่[47]

3.3.1 สิทธิผู้ต้องหากับระบบการดำเนินคดีอาญาของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

3.3.1.1 เรื่องการจับและการควบคุมตัว

การจับและการควบคุมตัว ถือเป็นมาตรการเชิงบังคับ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ซึ่งได้รับการรับรองรัฐธรรมนูญ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันจึงได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้โดยละเอียด กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันบัญญัติถึงมาตรการเชิงบังคับที่อาจเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาไว้3 ประการคือ

1. การจับชั่วคราว (Vorlaufihge Festnahme)
2. การออกหมายนำ (Vorfuhrungsbefehl)
3. การออกหมายจับ (Haftbefehl) และการขังชั่วคราว (Untersuchungshaft)

(1) การจับชั่วคราวตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันนั้น ไม่มีการบัญญัติเรื่อง อำนาจควบคุมตัวโดยตำรวจไว้มีแต่เรื่องอำนาจในการจับชั่วคราว (Vorlaufihge Festnahme) และการจับ (Festnahme) บุคคลที่ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดไว้เพื่อถามชื่อและที่อยู่

สำหรับเหตุที่จะทำการจับชั่วคราวได้นั้น มีบัญญัติไว้ตามมาตรา 127 ว่าในกรณีความผิดซึ่งหน้า ประชาชนมีสิทธิจับบุคคลที่ต้องสงสัยว่ากระทำผิดและกำลังจะหลบหนีไว้ชั่วคราว (มาตรา 127วรรค 1) หากเป็นกรณีการจับโดยพนักงานอัยการหรือตำรวจ ในกรณีความผิดซึ่งหน้า

---

[46] แหล่งเดิม.

[47] จาก *โครงการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (น.86-87) ,โดย ณรงศ์ ใจหาญและคณะ, 2540, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักนายกรัฐมนตรี

นั้นพนักงานอัยการและตำรวจมีอำนาจตามจำเป็นเพื่อทราบชื่อที่อยู่ของผู้ต้องสงสัยได้ และมีอำนาจจับกุมผู้นั้น (festalten)ไว้ได้ด้วย ตามมาตรา 163-bวรรค 1

นอกจากนี้ พนักงานอัยการ หรือตำรวจ ยังมีอำนาจจับกุมบางคนไว้ได้หากเค้าสามารถให้ความกระจ่างแก่ความผิดที่เกิดขึ้นได้ (มาตรา 163-bวรรค2)

ในกรณีการจับชั่วคราวตามมาตรา 127 นั้น บุคคลที่ถูกจับได้ชั่วคราวนั้นหากยังไม่ได้รับการปล่อยตัวจะต้องถูกนำไปยังผู้พิพากษาโดยเร็ว และอย่างช้าที่สุดในวันรุ่งขึ้น ตาม มาตรา 128 วรรค1 ในกรณีการจับโดยพนักงานอัยการหรือตำรวจ ตามมาตรา 163-b กำหนดระยะเวลาในการจับนั้นจะจับได้แต่เฉพาะเพื่อให้ทราบชื่อ-ที่อยู่ แต่อย่างไรก็ตามจะต้องไม่เกิน 12 ชั่วโมง (มาตรา 163-c) หลังจากนั้นจะต้องนำตัวส่งผู้พิพากษา เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาให้สามารถจับไว้ได้นานกว่านั้น

อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษามีอำนาจในการตรวจสอบว่าการจับกุมในกรณีดังกล่าวข้างต้นนั้นมีเหตุเพียงพอหรือไม่หากไม่มีเหตุเพียงพอที่จะควบคุมไว้ ผู้พิพากษาต้องสั่งปล่อยตัวผู้ถูกจับไป แต่ถ้าหากมีเหตุสมควร ผู้พิพากษาอาจสั่งขังผู้นั้นไว้ชั่วคราวได้ (มาตรา 128 กฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญาเยอรมัน)

(2) การออกหมายนำ (Vorfuhrungsbefehl) ในการที่จะได้ตัวผู้ต้องหามาทำการสอบสวน มาตรา 163-a วรรค 3 ให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาสอบสวน หรือพนักงานอัยการ ที่จะออกหมายนำผู้ต้องหาที่ปฏิเสธไม่มาตามหมายเรียก ทั้งนี้โดยการใช้กำลังบังคับให้มาสำหรับเหตุที่จะออกหมายนำได้นั้น มีกำหนดไว้ 2 ประการ คือ

1. เมื่อผู้ต้องหาไม่มีปรากฏตัวโดยไม่มีเหตุอันสมควร (มาตรา 133 วรรค 2)

2. เมื่อมีเหตุจะออกหมายจับได้ (มาตรา134al.l) แต่ยังไม่ออกหมายจับ การบังคับตามหมายนำตัวนี้พนักงานอัยการเป็นผู้บังคับตามหมายโดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย

(3) การออกหมายจับ และการขังชั่วคราว ในเรื่องการออกหมายจับตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ตัวมาขังไว้ชั่วคราว (Untersuchungshaft) ซึ่งเป็นการกระทำที่กระทบต่อเสรีภาพของผู้ต้องหาอย่างยิ่ง เพราะผู้ต้องหาถูกจำกัดเสรีภาพก่อนมีคำพิพากษา อันเป็นการขัดต่อหลักที่สันนิษฐานว่า เป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาโดยหมายจับนั้นให้ออกโดย ผู้พิพากษาสอบสวน (มาตรา 144 วรรค 1) โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญตามที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 112 ได้กำหนดเหตุที่จะทำการขังชั่วราวต่อผู้ต้องหาไว้ว่าจะต้องมีเงื่อนไขดังนี้

1. ต้องมีเหตุอันควรสงสัยอย่างยิ่ง (dringendertatverdacth) ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด

2. ต้องมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

มีเหตุเกรงว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี(มาตรา 112วรรค 2n1และ2)

มีเหตุเกรงว่าผู้ต้องหาจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือข่มขู่พยานผู้ต้องหาคนอื่น (Verdunkelungsgefahr)

ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่าได้กระทำผิดที่ร้ายแรง (Sehwer der Tat)

มีเหตุเกรงว่าผู้ต้องหาถูกกล่าวหาจะไปก่อความผิดขึ้นใหม่ (Wiederholungsgefahr) สำหรับความผิดบางประเภท

3. โทษที่ผู้ต้องหา ถูกกล่าวหานั้นจะต้องได้สัดส่วนกับการขังชั่วคราว ทั้งนี้ มาตรา 11 บัญญัติว่าหากเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน6 เดือนหรือปรับแบบ day-finc ไม่เกิน180วัน ไม่อาจขังชั่วคราวโดยเหตุที่จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน แต่อาจทำได้หากเกรงว่าจะหลบหนี

โดยผู้มีอำนาจในการสั่งขังชั่วคราว ได้แก่ ผู้พิพากษา ทั้งในกรณีที่มีการจับชั่วคราวตามมาตรา 127 และ 128 หรือกรณีมีการออกหมายจับ (มาตรา 115,115-a)

ก่อนการออกคำสั่งขังชั่วคราวผู้ต้องหานั้น ผู้พิพากษาอาจสอบถามจากพนักงานอัยการและทนายของผู้ต้องหาได้ (มาตรา 168-c)ทั้งนี้ผู้ต้องหามีสิทธิแถลงแก้ข้อกล่าวหาหรือข้อสงสัยได้ (มาตรา 115 วรรค 2 และ 3)

เมื่อมีการสั่งขังชั่วคราวแล้ว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันได้กำหนดระยะเวลาที่จะขังชั่วคราวผู้ต้องหา ไว้ดังนี้

1. เมื่อเหตุในการสั่งขังชั่วคราว ตามมาตรา 112 หมดไป หรือระยะเวลาที่ขังชั่วคราวนั้นจะมากกว่าโทษ สำหรับความผิดที่ถูกกล่าวหา (มาตรา 120 วรรค 1)

2. เมื่อพนักงานอัยการร้องขอให้ยุติการขังชั่วคราว (มาตรา 120วรรค 3)ทั้งนี้เพราะถือว่าพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจดำเนินการกำกับการสอบสวน (Verfahrensherrsehaft)

3. เมื่อได้สั่งขังชั่วคราวครบ 6 เดือน แต่สามารถขยายระยะเวลาออกไปได้อีกคราวละ 3 เดือน หากมีความจำเป็นเนื่องจากความยุ่งยากในการสอบสวน ซึ่งการขยายระยะเวลาออกไปยังเป็นอำนาจของศาลมณฑล (มาตรา 121 วรรค 1)

4. เมื่อผู้ต้องหาร้องขอให้ตรวจสอบการสั่งขังชั่วคราวนั้นว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ (Haftprufungsantrag) (มาตรา 117) หากเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ต้องปล่อยตัวไปผู้ต้องหาที่ถูกสั่งขังชั่วคราว มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งให้ขังได้ (hatbeschwerde) (มาตรา 304)[48]

---

[48] จาก *โครงการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (น. 91-94), โดย ณรงศ์ ใจหาญและคณะ, 2540, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักนายกรัฐมนตรี

ในกรณีนี้เป็นการจับผู้ต้องหาตามหมายจับของศาล ถ้าผู้พิพากษาพิจารณาว่าควรปล่อยผู้ต้องหาไป ผู้พิพากษาต้องทำดังนี้

1. มีคำสั่งยกเลิกคำสั่งจับกุมตัวผู้ต้องหา หรือ
2. มีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาไป

ในการพิจารณาว่าผู้พิพากษาจะปล่อยตัวผู้ต้องหาไป หรือจะควบคุมตัวไว้ต่อไป มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

1. มีเหตุเป็นที่หน้าเชื่อถือว่าถือปล่อยไปจะเป็นอันตรายหรือไม่
2. มีเหตุเป็นหน้าเชื่อถือได้ว่าเขาจะหลบหนีหรือไม่ ในกรณีนี้ผู้พิพากษาอาจสั่งปล่อยชั่วคราวได้ โดยอาจกำหนดเงื่อนไขต่างๆให้ผู้ต้องหาต้องปฏิบัติตาม เช่น ห้ามย้ายที่อยู่ หรือ กำหนดเขตที่อยู่ให้แน่นอนและห้ามออกนอกเขตกำหนด เป็นต้น
3. ผู้ต้องหามีพฤติการณ์จะข่มขู่พยานหรือไม่
4. ผู้ต้องหามีพฤติการณ์จะไปทำความผิดอีกหรือไม่

การประกันตัวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน เป็นการร้องขอที่ยากมากเพราะหากเมื่อศาลพิจารณาเห็นว่า ไม่มีเหตุต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้พิพากษาก็จะปล่อยชั่วคราว แต่ในทางกลับกันหากผู้พิพากษาเห็นว่ามีเหตุจำเป็นต้องควบคุมตัว ผู้พิพากษาก็จะมีคำสั่งให้ควบคุมตัว ดังนั้น เมื่อมีเหตุที่ต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาเสียแล้ว ถ้าผู้ต้องหามาร้องขอประกันตัวศาลก็จะไม่อนุมัติ

3.3.2 หลักการสอบสวนคดีอาญาในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันเป็นหน้าที่ของรัฐซึ่งรับผิดชอบโดยอัยการเอกชนผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาได้อย่างจำกัดอัยการจะดำเนินคดีโดยยึดตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายกล่าวคือเมื่อทราบและมีเหตุอันควรเชื่อว่าได้มีการกระทำผิดอาญาตามกฎหมายที่เกิดขึ้นอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีนั้นทุกคดีเว้นแต่จะมีเหตุยกเว้นตามกฎหมายจึงไม่ต้องดำเนินคดี[49]การกระทำใดที่ตำรวจทำไปก่อนต้องส่งเรื่องให้อัยการโดยไม่ชักช้าอัยการมีอำนาจสอบสวนคดีเองในข้อเท็จจริงทุกประเภทกล่าวคือข้อเท็จที่เป็นผลดีผลร้ายแก่ผู้ถูกกล่าวหาตลอดจนถึงพฤติการณ์แวดล้อมต่างๆที่มีผลต่อการกำหนดโทษเพื่อให้ข้อมูลเพียงพอในการใช้ดุลพินิจประกอบการสั่งคดี จึงสรุปได้ว่าอำนาจในการเริ่มคดีการดำเนินคดีต่อไปและการวินิจฉัยสั่งคดีเป็นอำนาจแต่เพียง

[49] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 374.

ผู้เดียวของอัยการแต่ถึงแม้ว่าอัยการจะดำเนินคดีอาญาตามหลักกฎหมายแต่ก็มีข้อยกเว้นให้อัยการไม่ดำเนินหรือไม่ฟ้องผู้กระทาผิดได้ในกรณีต่อไปนี้[50]

1. กรณีเนื่องจากความเล็กน้อยของคดีอัยการอาจไม่ดำเนินคดี

1.1 ในความผิดอาญาโทษปานกลางอัยการพิจารณาเห็นว่าความชั่ว (Schuld) ของผู้ต้องหามีเล็กน้อยและดำเนินคดีนั้นไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ (Offertliches Interesse) ซึ่งโดยปกติต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้น

1.2 ในความผิดที่กฎหมายให้อำนาจศาลอาจไม่ลงโทษผู้กระทำได้

2. กรณีใช้ดุลพินิจไม่ดำเนินคดีนี้แยกได้เป็น 2 กรณีคือเนื่องจากข้อหาของความผิดโดยตรงผู้มีอำนาจดำเนินคดีคืออธิบดีอัยการสหพันธรัฐอาจไม่ดำเนินคดีได้หากเห็นว่าการดำเนินคดีจะนำผลเสียหายอย่างยิ่งมาสู่ประเทศในแง่ความปลอดภัยและความมั่นคงหรือการดำเนินคดีนั้นจะขัดต่อความมั่นคงของรัฐผู้มีอำนาจในการดำเนินคดีคืออัยการทั่วไปอาจไม่ดำเนินคดีที่ผลของการกระทำเกิดในประเทศโดยการกระทำที่กระทำลงในต่างประเทศถ้าเห็นว่าการดำเนินคดีจะเป็นอันตรายต่อประเทศในแง่ความปลอดภัยและความมั่นคง

3. กรณีเนื่องจากผู้กระทำกลับใจและช่วยป้องกันผลร้าย

เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 153e ในข้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหากหลังจากกระทำผิดผู้กระทำผิดได้ทำการป้องกันภัยอันเกี่ยวแก่ความมั่นคงปลอดภัยของรัฐหรือระเบียบแผนตามรัฐธรรมนูญอธิบดีอัยการสหพันธรัฐโดยเห็นชอบของศาลสูงมลรัฐอาจไม่ดำเนินคดีแก่ผู้นั้นได้

4. กรณีเหยื่อในความผิดอาญาฐานกรรโชกหรือรีดเอาทรัพย์กระทำลงโดยขู่เข็ญว่าจะเปิดเผยการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งที่ผู้เสียหายได้กระทำไว้อัยการอาจไม่ดำเนินคดีในส่วนความผิดอาญาที่ถูกขู่เข็ญว่าจะเปิดเผยได้ถ้าความผิดนั้นไม่เป็นความผิดอาญาที่เนื่องมาจากความร้ายแรงของความผิดอาญานั้น

5. กรณีความผิดฐานกล่าวหาเท็จและดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาทอัยการจะไม่ยื่นฟ้องคดีอาญาฐานกล่าวหาเท็จและดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาทตลอดเวลาที่คดีเนื่องมาจากความผิดดังกล่าวยังดำเนินการอยู่

6. กรณีที่ได้มีการส่งคดีเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและคดียังอยู่ระหว่างการดำเนินการภายใต้โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นอัยการจะไม่ดำเนินคดีอื่นจนกว่าจะทราบผลของการไกล่เกลี่ยตามโครงการไกล่เกลี่ยนั้น

---

[50] จาก *อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง* (น. 79), โดยคณิต ณ นคร, 2533, กรุงเทพฯ: ชุติมาการพิมพ์

ในส่วนของประเภทความผิดแต่เดิมเยอรมันได้รับการเอาแบบมาจากฝรั่งเศสจึงมีการแบ่งประเภทความผิดออกเป็น 3 ประเภทคือ

(1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen)

(2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen)

(3) ลหุโทษ (Ubertretungen)

จนกระทั่งในปีค.ศ. 1975 เยอรมันได้มีการประกาศใช้กฎหมายอาญาฉบับใหม่โดยการนำความผิดลหุโทษ (Ubertretungen)ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายที่ชื่อว่า Ordnungswidrigkeitengesetz (OWIG) ซึ่งเป็นกฎหมายทางปกครองอันเกี่ยวกับความละเมิดอันเป็นระเบียบอันเป็นผลมาจากจำนวนความผิดลหุโทษเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกน้อยและมีค่าปรับต่ำผู้กระทาผิดลหุโทษทางอาญาเพื่อให้มีมลทินและประวัติติดตัวจึงได้ยกเลิกมาตรการบังคับทั้งหมดที่ใช้แก่ความผิดเล็กน้อยซึ่งไม่มีค่าแก่การลงโทษออกจากความผิดอาญาดังนั้นในปัจจุบันในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันจึงมีความผิดเพียง 2 ประเภทคือ

(1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ซึ่งมีอัตราระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไปหรือความผิดที่ต้องระวางโทษหนักกว่านั้น

(2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen) ได้แก่ความผิดที่ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปีหรือความผิดที่ต้องระวางโทษปรับ

3.3.3 สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

การดำเนินกระบวนการฟ้องร้องพิจารณาคดีอาญาชั้นต้นถือว่า เป็นการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องร้อง ซึ่งถือเป็นการสอบสวนฟ้องร้องโดยองค์กรอัยการผู้มีหน้าที่ดำเนินการเพื่อหาพยานหลักฐาน เพื่อนำมาชี้ขาดว่ามีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะเอาผิดแก่ผู้ต้องหาหรือไม่ รวมถึงการหาพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ตัวผู้ต้องหาด้วย (มาตรา 162 วรรค 2 StPO) โดยพนักงานอัยการจะเริ่มการสอบสวนด้วยตนเองหรือเมื่อมีการกล่าวโทษ (Strafanzeige) หรือเมื่อมีคำร้องทุกข์ (Strafantrag) ก็ได้ และยังมีองค์กรตำรวจผู้พิพากษาสอบสวนช่วยในการสอบสวนด้วย

(ก) สำหรับองค์กรตำรวจมีหน้าที่ในการสอบสวนนั้น คือ สำนักงานอาชญาวิทยาแห่งสหพันธรัฐ (Bundeskriminalamt) หรือเรียกชื่อย่อว่า BKA

(ข) สำหรับผู้พิพากษาสอบสวน เป็นผู้อนุญาตให้ใช้มาตรการบังคับ (มาตรา 162 วรรค 1) และตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของมาตรการที่ใช้ (มาตรา 162 วรรค 3) แต่ไม่มีหน้าที่พิจารณาว่าสมควรใช้มาตรการนั้นหรือไม่ ในกรณีฉุกเฉิน ผู้พิพากษาสอบสวนอาจทำการสอบสวนแทนพนักงานอัยการ รวมทั้งการออกหมายจับด้วย (มาตรา 125) แต่อำนาจวินิจฉัยการสอบสวนอื่นยังคงเป็นอำนาจของพนักงานอัยการ (มาตรา 167) นอกจากที่เป็นอำนาจในการชันสูตรพลิกศพ

หรือหาพยานหลักฐานหรือร่องรอยต่างๆ ของพนักงานอัยการเยอรมันนี้ ยังมีอำนาจในการสอบสวนอันกระทบต่อเสรีภาพผู้ต้องหา ดังนี้

3.3.3.1 สิทธิในการถามคำให้การผู้ต้องหา

การถามคำให้การผู้ต้องหา โดยพนักงานอัยการมีสิทธิสั่งให้ผู้ต้องหามาให้การได้ (มาตรา 163 a วรรค 8 ของ StPO) แต่ผู้ต้องหาก็มีสิทธิปฏิเสธที่จะให้การต่อพนักงานอัยการและขอให้การต่อหน้าผู้พิพากษาสอบสวนได้

ในการถามคำให้การนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ตามมาตรา 136 และมาตรา 163 a วรรค 3, 4 ดังนี้

(1) พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวน ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงข้อหาที่เขาถูกกล่าวหา (มาตรา 136 วรรค 1)

(2) พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวน ต้องถามชื่อ-ที่อยู่ (มาตรา 136 วรรค 1)ซึ่งผู้ต้องหาต้องตอบคำถาม หากปฏิเสธอาจจะเป็นความผิดระเบียบในทางปกครองได้

(3) พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวน ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่าเขามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ รวมทั้งมีสิทธิในการมีทนายได้ (มาตรา 136 วรรค 1)

(4) หลังจากนั้นแล้ว จึงสามารถถามผู้ต้องหาในส่วนที่เป็นเนื้อหาคดีได้ (มาตรา 136 วรรค 2) ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ต้องหาแก้ข้อสงสัยที่มีต่อเขาได้ และหากผู้ต้องหาประสงค์จะมีทนายความแล้ว ทนายความจะต้องร่วมอยู่ในการสอบสวนด้วย แต่มีข้อยกเว้น 2 ประการคือ การมีทนายร่วมในการสอบสวนนั้นจะมีได้แต่เฉพาะในกรณีสอบสวนได้กระทำโดยผู้พิพากษาสอบสวน (มาตรา 168 C วรรค 1) และผู้พิพากษาสอบสวนอาจปฏิเสธไม่เรียกทนายความมาร่วมในการสอบสวนก็ได้ หากการดังกล่าวอาจขัดขวางต่อการสอบสวน (มาตรา 168 c วรรค 5)

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันเน้นหลักที่ว่า ผู้ต้องหาต้องมีเสรีภาพในการให้การในชั้นสอบสวน ดังนั้น จึงมีข้อห้ามต่างๆ เพื่อเป็นประกันแก่ผู้ต้องหาตามมาตรา 136 a ดังนี้

ก) ห้ามการะทำต่างๆ ต่อกายผู้ต้องหา เช่น การทำร้ายการทำให้เหนื่อยล้า หรือการให้ยา

ข) การกระทำต่างๆ ที่เป็นการหลอกลวง หรือบังคับทางร่างกาย เช่นการข่มขู่ทรมานสะกดจิต หรือสัญญาว่าจะให้ประโยชน์ต่างๆ ที่กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้

ค) การกระทำต่างๆ ที่เป็นการกระทบต่อความทรงจำของผู้ต้องหา

ข้อห้ามต่างๆ ดังกล่าวถือเป็นหลักในการคุ้มครองเกียรติของมนุษย์ นอกจากนั้น มาตรา 136 a วรรค 3 ยังกำหนดถึงผลของการฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าวว่าไม่สามารถรับฟังข้อเท็จจริง ที่ได้มาจากการฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว แม้ผู้ต้องหาจะยินยอมให้กระทำก็ตาม

3.3.3.2 สิทธิในการค้นและการยึดสิ่งของ

อำนาจในการค้นเคหสถาน ค้นตัวบุคคลนั้น ทำให้สามารถทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพบสิ่งของที่อาจใช้เป็นพยานได้ ซึ่งกรณีนี้สามารถยึดสิ่งของนั้นไว้ได้ ซึ่งการค้นเคหสถานโดยปกติแล้วผู้พิพากษาสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมาย แต่กรณีรีบด่วนอาจทำโดยพนักงานอัยการหรือพนักงานตำรวจ (มาตรา 105) และจะต้องระบุมูลเหตุของการค้นบุคคลและสิ่งของที่ต้องการค้นด้วย รวมทั้งข้อห้ามต่างๆ เช่น ห้ามมิให้ค้นเคหสถานในเวลากลางคืน เว้นแต่เป็นกรณีความผิดซึ่งหน้า ฯลฯ

3.3.3.3 การกระทำที่เป็นมาตรการเชิงบังคับแก่ผู้ต้องหา

(1) การจับชั่วคราว เหตุที่จะทำการจับชั่วคราวได้นั้น มีบัญญัติไว้ตามมาตรา 127 StPO ว่าในกรณีความผิดซึ่งหน้า ประชาชนมีสิทธิจับบุคคลที่ต้องสงสัยว่ากระทำผิดและกำลังจะหลบหนีไว้ชั่วคราว (มาตรา 127 วรรค 1) และหากเป็นกรณีการจับโดยพนักงานอัยการหรือตำรวจ ในกรณีความผิดซึ่งหน้านั้น พนักงานอัยการหรือตำรวจมีอำนาจหน้าที่เท่าที่จำเป็นเพื่อที่จะทราบชื่อ-ที่อยู่ของผู้ต้องสงสัยได้ และมีอำนาจจับผู้นั้นไว้ด้วยตามมาตรา 163-b วรรค 1 นอกจากนี้พนักงานอัยการหรือตำรวจยังมีอำนาจจับบุคคลบางคนไว้ได้หากเขาสามารถให้ความกระจ่างแก่ความผิดที่เกิดขึ้นได้ (มาตรา 163 - b วรรค 2) ซึ่งระยะเวลาในการจับชั่วคราวตามมาตรา 127 StPO นั้น บุคคลที่ถูกจับไว้ชั่วคราวนั้น หากยังไม่ได้รับการปล่อยตัวจะต้องถูกนำไปยังผู้พิพากษาโดยเร็ว และอย่างช้าที่สุดในวันรุ่งขึ้น ตามมาตรา 128 วรรค 1 โดยพนักงานอัยการหรือตำรวจตามมาตรา 163-b กำหนดระยะเวลาในการจับนั้น จะจับได้แต่เฉพาะเพื่อให้ทราบชื่อ-ที่อยู่ แต่อย่างไรก็ตาม จะต้องไม่เกิน 12 ชั่วโมง (มาตรา 163 -c วรรค 3 StPO) หลังจากนั้นจะต้องนำตัวส่งผู้พิพากษา เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้พิพากษาให้สามารถจับไว้ได้นานกว่านั้น และผู้ถูกจับมีสิทธิได้รับทราบข้อกล่าวหาจากตำรวจโดยตำรวจจะต้องแจ้งข้อหาแก่ผู้ถูกจับ รวมทั้งแจ้งสิทธิของผู้ถูกจับก่อนจะทำการสอบปากคำและนำส่งต่อผู้พิพากษาสอบสวน (มาตรา 128) ซึ่งผู้ถูกจับมีสิทธิจะแจ้งการถูกจับไปยังผู้ใกล้ชิดตามมาตรา 127 StPO ผู้ที่ถูกจับจะถูกนำตัวส่งผู้พิพากษาหากผู้พิพากษาสั่งขัง จะต้องแจ้งถึงสิทธิของเขาว่าเขามีสิทธิที่จะติดต่อไปยังผู้ใกล้ชิดถึงการจับกุมไว้ได้

หากเป็นกรณีการจับโดยพนักงานอัยการ หรือตำรวจ ตามมาตรา 163-b และ 163-c StPO จะต้องแจ้งให้เขาทราบถึงสิทธิที่จะแจ้งการถูกจับไปยังผู้ใกล้ชิดโดยทันที เว้นแต่การแจ้งเช่นนั้นจะทำให้การสอบสวนเสียหาย อีกทั้งผู้ถูกจับมีสิทธิในการมีทนาย ตามมาตรา 127 StPO

จะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีทนายก่อนที่จะสอบปากคำผู้ถูกจับ ทั้งนี้ ตำรวจอาจยอมให้ทนายร่วมฟังในการสอบสวน แต่ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นสิทธิที่จะเข้าร่วมฟังการสอบสวนแต่อย่างไร ซึ่งผู้พิพากษามีอำนาจในการตรวจสอบว่าการจับกุมตามกรณีดังกล่าวข้างต้นมีเหตุเพียงพอหรือไม่ หากไม่มีเหตุเพียงพอที่จะควบคุมไว้ ผู้พิพากษาต้องสั่งปล่อยตัวผู้ถูกจับไป แต่ถ้าหากมีเหตุสมควร ผู้พิพากษาอาจสั่งขังผู้นั้นไว้ชั่วคราวได้ (มาตรา 128 StPO)

ในกรณีที่มีการสอบสวนโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น มีการทำร้ายผู้ถูกจับ มีการหลอกลวงหรือบังคับทางกาย หรือการกระทำต่างๆ ที่เป็นการกระทำที่กระทบต่อความทรงจำของผู้ถูกจับ ซึ่งเป็นการขัดต่อมาตรา 136-a StPO มีผลทำให้ข้อเท็จจริงที่ได้มานั้นไม่อาจรับฟังได้ ทั้งนี้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 136-a วรรค 3 stop และต้องมีมาตรการชดใช้ค่าทดแทนแก่ผู้ถูกจับกุมด้วย

(2) การออกหมายจับ และการขังชั่วคราว การออกหมายจับตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ตัวมาขังไว้ชั่วคราว ซึ่งกระทบต่อเสรีภาพของผู้ต้องหาอย่างยิ่ง เพราะผู้ต้องหาถูกจำกัดเสรีภาพก่อนมีคำพิพากษา อันเป็นการขัดต่อหลักสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษา โดยหมายจับนั้นจะออกโดยผู้พิพากษาสอบสวน (มาตรา 114 วรรค 1) ซึ่งพิจารณาจาก

ก. เหตุในการขังชั่วคราว (StPO มาตรา 112) โดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีเหตุอันควรสงสัยอย่างยิ่งว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด หรือมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เกรงว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี (มาตรา 112 วรรค 2 n 1 และ 2)เกรงว่าผู้ต้องหาจะไปยุ่งกับพยานหลักฐานหรือข่มขู่พยานผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดที่ร้ายแรง หรือเกรงว่าผู้ต้องหาจะไปก่อความผิดขึ้นใหม่สำหรับความผิดบางประเภท และโทษที่ถูกกล่าวหานั้นจะต้องได้สัดส่วนกับการขังชั่วคราว

ข. ผู้มีอำนาจสั่งขังชั่วคราว ได้แก่ ผู้พิพากษา ทั้งในกรณีที่มีการจับชั่วคราว ตามมาตรา 127 และ 128 หรือกรณีที่มีการออกหมายจับ (มาตรา 115, 115-a) ก่อนการออกคำสั่งขังชั่วคราวผู้ต้องหานั้น ผู้พิพากษาอาจสอบถามจากพนักงานอัยการและทนายของผู้ต้องหาได้ (มาตรา 168-c ของ StPO)

ค. ระยะเวลาในการขังชั่วคราว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ได้กำหนดระยะเวลาที่จะสั่งขังชั่วคราวผู้ต้องหาไว้ (มาตรา 120 วรรค 1 ของ StPO) ตั้งแต่ 6 เดือน แต่สามารถขยายระยะเวลาออกไปได้อีกคราวละ 3 เดือน หากมีความจำเป็นเนื่องจากความยุ่งยากในการสอบสวน ซึ่งขยายระยะเวลาออกไปเป็นอำนาจของศาลมณฑล (มาตรา 121 วรรค 1) เมื่อผู้ต้องหาร้องขอให้ตรวจสอบการสั่งขังชั่วคราวนั้นว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ (มาตรา 117) หากเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ต้องปล่อยตัวไป ผู้ต้องหาที่ถูกสั่งขังชั่วคราวมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งให้ขัง

ได้ (Haftbeschwarde) มาตรา 304 ของ Stop) และหากมีคำสั่งไม่ฟ้อง หรือมีคำพิพากษายกฟ้อง ผู้ต้องหาที่ถูกขังชั่วคราวหรือจำเลยนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยความเสียหายจากการถูกดำเนินคดีอาญา (Str EG) มาตรา 2 วรรค 1

(3) การตั้งผู้เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยในการสอบสวน เช่น การหาสาเหตุแห่งการตาย การตรวจสภาพจิตใจของผู้ตาย ฯลฯ ตามมาตรา 73 เป็นสิทธิของผู้พิพากษาที่จะตั้งผู้เชี่ยวชาญ แต่พนักงานอัยการก็อาจตั้งผู้เชี่ยวชาญได้เช่นกัน แต่ในบางกรณีกฎหมายบังคับว่า จะต้องมีการตั้งผู้เชี่ยวชาญเสมอ เช่น ก่อนการกำหนดให้ส่งบุคคลไปในสถานพยาบาลจิตเวช (มาตรา 81) หรือกรณีที่เกี่ยวกับการวางยาพิษ (มาตรา 91) โดยพนักงานอัยการนอกจากจะต้องค้นหาข้อเท็จจริงทุกประการที่อาจเป็นประโยชน์ หรือใช้ยันแก่ผู้ต้องหาได้ด้วย ทั้งนี้ รวมทั้งข้อเท็จจริงทั้งหลายที่เป็นเหตุยกเว้นความผิด เหตุยกเว้นโทษ เหตุลดโทษ หรือเหตุบรรเทาโทษอื่นๆ และพนักงานอัยการจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาแสดงข้อเท็จจริงที่เขาต้องการด้วย รวมทั้งอาจยื่นบันทึกของผู้ต้องหาเพื่อประกอบการสอบสวนได้ (มาตรา 163 a (1) ม 169 b) ในการสอบสวนนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (StPO) ยังห้ามมิให้มีการบังคับ ขู่เข็ญ ล่อลวง รวมตลอดถึงการให้สัญญาเพื่อจูงใจให้เขาให้การอย่างใดๆ (มาตรา 136, 163 a (III)) และเมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นลงแล้ว พนักงานอัยการก็จะปิดสำนวนการสอบสวนเพื่อจะสั่งคดีว่าจะยุติคดีนั้นหรือสั่งให้ฟ้องคดีต่อไป หากพนักงานอัยการสั่งฟ้องคดีนั้น ก่อนที่ศาลจะทำการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาชั้นกลางก่อน คือการไต่สวนมูลฟ้อง แล้วศาลอาจสั่งว่าคดีนั้นไม่มีมูลหรือสั่งว่าคดีมีมูลเพื่อเปิดการพิจารณาเพื่อพิพากษาก็ได้ หากคดีมีมูลและรับฟ้องไว้เพื่อพิจารณาพิพากษาตัวจำเลยต่อไป

ในเรื่องการสอบสวนผู้ต้องหานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 136 เอ[51] ก็บัญญัติทำนองเดียวกับมาตรา 135 ของไทยเรา ความว่า

---

[51] 136 a. (Verbotene Vernehmungsmethoden)

(1) Die Freiheit der Willenentschliessung und Willenbetätigung des Beschuldigten darf nicht beeinträchtigt warden durch Misshandlung, durch Ermüdung, durch korperlichen Eingriff, durch Verabreichung von Mitteln, durch Qualerei, durch Tauschung oder durch Hypnose. Zwang darf nur angewandt warden, soweit das Strafverfahrensrecht dies zulasst. Die Drohung mit einer nach seinen Vorschriften unzulassigen Massnahme und das Versprechen eines gesetzlich nicht vorgesehenen Vorteils sind verboten

(2) Massnahmen, die das Erinnerungsvermogen oder Einsichsfahigkeit des Beschuldigten beeintrachtigen, sind nicht gestattet.

(1) เสรีภาพในการตกลงใจและการตัดสินใจของผู้ต้องหาจะถูกกระทบกระเทือนไม่ได้ โดยการกระทำโดยมิชอบ โดยการกระทำให้อ่อนเพลีย โดยการประทุษร้ายทางร่างกาย โดยการใช้ยาทำให้มึนเมา โดยการทรมาน โดยการหลอกลวง หรือโดยการสะกดจิต การใช้กำลังประทุษร้ายอาจกระทำได้เพียงเท่าที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอนุญาตให้ทำได้เท่านั้น การขู่เข็ญด้วยวิธีการไม่ชอบตามบทบัญญัติใดๆ และการให้คำมั่นสัญญาด้วยประโยชน์ที่มิชอบด้วยกฎหมายเป็นสิ่งต้องห้าม

(2) มาตรการใดๆ ที่เป็นการรบกวนความสามารถในการจดจำหรือความสามารถรู้ผิดชอบของผู้ต้องหา ถ้อยคำใดๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้การฝ่าฝืนข้อห้าม จะใช้เป็นพยานหลักฐานไม่ได้ แม้ผู้ต้องหาจะยินยอมเห็นชอบก็ตาม

และศาลสูงสุดสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Bundesgerichtshof/supreme court of the federal republic of Germany) ได้วินิจฉัยในคดีหนึ่งว่า

“การที่ผู้ต้องหายอมรับสารภาพต่อตำรวจ หลังจากที่ถูกสอบปากคำอยู่นานถึง ๓๐ ชั่วโมง โดยที่ผู้ต้องหาไม่มีโอกาสได้หลับได้นอนเลยนั้น เป็นการละเมิดต่อเสรีภาพในการตัดสินใจของผู้ต้องหา”[52]

3.3.3.4 ความช่วยเหลือทางกฎหมายในเยอรมัน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันกำหนดหลักเกณฑ์ในการที่ศาลจะตั้งทนายความให้แก่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาไว้ในหมวด11 ซึ่งสรุปหลักเกณฑ์ดังนี้

1) ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับทนายความที่ศาลแต่งตั้งได้ไม่เกิน3 คนและหากจำเลยมีทนายความเองแล้วมีสิทธิที่จะมีทนายความที่ตนเลือกได้(มาตรา137)

2) ผู้ที่จะเป็นทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้แก่ทนายความที่เป็นเนติบัณฑิตซึ่งได้ขึ้นทะเบียนไว้ที่ศาลศาสตราจารย์ทางกฎหมายในมหาวิทยาลัยของเยอรมันส่วนในกรณีอื่นๆ จะเป็นทนายความได้ต้องได้รับอนุมัติจากศาลก่อน (มาตรา 138)

3) ทนายความที่จะเป็นทนายความที่ศาลตั้งจะต้องเป็นทนายความที่สอบผ่านเนติบัณฑิตและมีประสบการณ์ในการว่าความมาไม่น้อยกว่า 1 ปี 3 เดือน (มาตรา 139)

---

[52] BGHSt. 13, 60

Vgl. Klaus Roxin, Strafverfahrensrecht : prüf*e* Dein Wissen, Rechtsfalle in Frage und Antwort, Haft 11, 7. Auflage, München1977, S. 46 (อ้างโดย คณิต ณ นคร)

4) คดีที่ศาลตั้งทนายให้มีดังนี้

4.1 เป็นกระบวนพิจารณาในศาลชั้นต้นในศาลสูงหรือศาล district

4.2 ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกฟ้องในคดีfelony

4.3 กระบวนพิจารณาที่มีผลเป็นการเพิกถอนใบอนุญาต

4.4 ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกขังอยู่โดยคำสั่งศาลหรือไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวก่อนที่จะถึงการพิจารณาอย่างน้อยสองสัปดาห์

4.5 การจัดเตรียมคำขอเพื่อให้ศาลวินิจฉัยในเรื่องเกี่ยวกับสภาพจิตใจของผู้ต้องหาหรือจำเลย

4.6 การพิจารณาเพื่อออกคำสั่งprotective order

4.7 ทนายความของจำเลยคนก่อนได้ถูกเพิกถอนไประหว่างพิจารณาศาลเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งทนายความให้แก่จำเลยโดยพิจารณาองค์ประกอบข้างต้นและพิจารณาถึงสภาพความร้ายแรงของผู้กระทำความผิดและเงื่อนไขที่จะทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีได้ด้วยตนเอง (มาตรา 140)

4. การแต่งตั้งทนายความให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยศาลแต่งตั้งให้จำเลยตามคำขอในมาตรา 140 โดยเร็วถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มีทนายความในกรณีที่ต้องการทนายความก่อนหน้าที่จะมีกระบวนพิจารณาเช่นในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นสอบสวนก็สามารถร้องขอต่อศาลได้ (มาตรา 141)

5. ทนายความที่จะได้รับการแต่งตั้งนั้นผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถระบุชื่อไว้ในคำขอได้อย่างไรก็ดีทนายความดังกล่าวต้องผ่านการสอบของเนติบัณฑิตสภาและมีประสบการณ์มาไม่น้อยกว่า 1 ปี 3 เดือนและต้องไม่อยู่ในฐานะที่กำลังฝึกหัดงาน (มาตรา142)

บทที่ 4
ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย

เนื่องจากสิทธิของผู้ต้องหาประการหนึ่งที่สำคัญก็คือสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยทนายความถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่มีความสำคัญในการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาให้ได้รับความยุติธรรมในการต่อสู้คดีอาญาเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันทนายความยังไม่สามารถเข้าไปคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างเต็มที่เพราะปัญหาต่างๆ โดยในบทนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาในการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สิทธิในการมีทนายความตามกฎหมายไทยนั้นมีปัญหาในเรื่องที่ทนายความไม่สามารถที่จะเข้ามาในคดีได้ตั้งแต่ในกระบวนการชั้นจับกุมสิทธิของผู้ต้องหาจึงได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมากโดยเฉพาะในการจับกุมนั้นเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องแจ้งแก่ผู้ถูกจับว่าเขาถูกจับแล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานตำรวจพร้อมด้วยผู้จับแต่ถ้าหากจำเป็นก็ให้จับตัวไป เมื่อผู้ถูกจับไปถึงที่ทำการของตำรวจแล้ว ถ้ามีหมายจับก็ให้เอาออกอ่าน พร้อมทั้งแจ้งเหตุที่จับด้วย ซึ่งแต่เดิมในชั้นจับกุมนี้ยังไม่มีการแจ้งสิทธิใดๆ แก่ผู้ต้องหาในขณะที่จับกุมโดยได้กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจซึ่งได้รับมอบตัวผู้ถูกจับมีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิของผู้ต้องหา อันเป็นการไม่ถูกต้อง เพราะในคดีที่ผู้ต้องหาถูกจับส่วนใหญ่ ผู้ต้องหาจะให้รับการรับสารภาพในขณะผู้ต้องหาตกอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งโดยหลักแล้วผู้ต้องหาย่อมมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำใดๆ นับแต่เริ่มถูกจับกุมไปจนถึงการสอบสวน จนกว่าจะได้รับการแจ้งถึงสิทธิการมีทนายความและผู้ต้องหาส่วนใหญ่ก็มิได้รู้ถึงสิทธิอันนี้ ทั้งนี้ตำรวจอ้างว่าสิทธิดังกล่าวนี้มีบัญญัติอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ (เดิม) โดยผู้รับมอบตัวผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ต้องหาทราบ แต่ในชั้นจับกุมไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ตำรวจผู้จับมีหน้าที่แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ ทำให้ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพโดยมิได้มีการพบและปรึกษาทนายความก่อนที่จะถึงสถานีตำรวจซึ่งเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความยุติธรรมในการดำเนินคดี นอกจากนี้ผู้ที่รับมอบตัวผู้ต้องหากลับไม่ยอมแจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ต้องหาทราบเพราะอาจจะเกิดความไม่สะดวก

และความยุ่งยากในการสอบสวนคดีบ่อยครั้งจึงทำให้สิทธิของผู้ต้องหาในการมีทนายความถูกกระทบกระเทือนและทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีเท่าที่ควรจะเป็น

4.1.1 ปัญหาในชั้นควบคุมหรือจับกุม

ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 7/1 (1) และ (2) ประกอบมาตรา 83 วรรคสอง และมาตรา 84 วรรคสอง กล่าวคือ

มาตรา 7/1 วางหลักไว้ว่า ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับหรือผู้ซึ่งต้องหาไว้วางใจทราบถึงการถูกจับและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

(2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

(3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อญาติได้ตามสมควร

(4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง[1]

มาตรา 83 วรรค 2 ได้วางหลักไว้ว่า ในการที่เจ้าพนักงานเป็นผู้จับ ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกจับทราบหากมีหมายจับให้แสดงต่อผู้ถูกจับ พร้อมทั้งแจ้งด้วยว่าผู้ถูกจับมีสิทธิจะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และผู้จับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ ถ้าผู้ถูกจับประสงค์จะแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการจับกุมที่สามารถดำเนินการโดยสะดวกและไม่เป็นการขัดขวางการจับหรือการควบคุมผู้ถูกจับหรือทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ให้เจ้าพนักงานอนุญาตให้ผู้ถูกจับดำเนินการได้ตามควรแก่กรณีในการนี้ให้เจ้าพนักงานผู้จับนั้นบันทึกการจับดังกล่าวไว้ด้วย[2]

กรณีที่ราษฎรเป็นผู้จับ มาตรา 84 วรรค 2 ได้วางหลักไว้ว่า ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีผู้นำผู้ถูกจับมาส่ง แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาให้ได้รับการดูแลโดยมีสิทธิติดต่อกับบุคคลภายนอก ได้แก่ ญาติหรือผู้ที่ตนไว้วางใจ รวมทั้งสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวด้วย[3]

---

[1] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 7/1.

[2] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 83.

[3] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 84.

จากการศึกษาพบว่า ในสภาพที่เป็นจริงการให้สิทธิแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาในการพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวมักไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง เนื่องจากผู้ถูกจับ หรือผู้ถูกควบคุมตัวหรือผู้ต้องหามักจะขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายและไม่รู้ถึงสิทธิของตน อีกทั้งกฎหมายบัญญัติเพียงให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับตัวผู้ถูกจับมีหน้าที่เพียงแจ้งสิทธิในการที่จะพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวเท่านั้น แต่ไม่มีหน้าที่ในการจัดหาทนายความให้และบางครั้งมีการละเลยไม่มีการแจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหา ที่มีฐานะยากจนไม่สามารถที่จะว่าจ้างทนายความมาให้ความช่วยเหลือได้ จึงเป็นเหตุให้ผู้ถูกจับ ผู้ถูกควบคุมตัว หรือผู้ต้องหาไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง ทั้งที่ในชั้นควบคุมตัวหรือชั้นจับกุมเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าสู่กระบวนการตกเป็นผู้ถูกดำเนินคดีอาญา ดังนั้นหากผู้ถูกจับกุมหรือผู้ถูกควบคุมตัวได้รับความคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความในการให้คำปรึกษาและแนะนำถึงสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องหาและแนวทางในการต่อสู้คดีตั้งแต่เริ่มต้นของการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ย่อมก่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ถูกควบคุมตัว หรือผู้ต้องหาในคดีอาญาอย่างแท้จริง ดังนั้นในชั้นจับกุมหรือชั้นควบคุมตัวนอกจากให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้รับตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่แจ้งสิทธิแก่ผู้ถูกควบคุมตัว ถูกจับหรือผู้ต้องหาว่ามีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวและมีสิทธิให้ทนายความเข้าฟังการสอบปากคำในชั้นสอบสวนแล้ว ควรกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นต้องถามผู้ถูกควบคุมตัวผู้ถูกจับหรือผู้ถูกควบคุมตัวอีกว่า มีทนายความหรือไม่ หากไม่มีทนายความต้องการให้รัฐจัดหาทนายความให้หรือไม่ด้วย หากต้องการทนายความ ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่จัดหาทนายความให้แก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมโดยเร็ว

เมื่อกฎหมายบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจต้องแจ้งสิทธิให้แก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 แต่ผลในทางกฎหมายของมาตราดังกล่าวไม่ได้บัญญัติให้ศาลไม่รับฟังถ้อยคำของผู้ถูกจับหรือของผู้ต้องหาที่ให้ต่อพนักงานสอบสวนหลังจากที่เจ้าพนักงานไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งต่างจากกรณีตามมาตรา 134/4 ซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนว่า หากพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติ ผลก็คือถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติ ผลก็คือถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนย่อมรับฟังไม่ได้ เมื่อบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7/1 ดังกล่าว มิได้มีบทบัญญัติไว้ จึงมีผลทำให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาละเลยการแจ้งสิทธิได้ เพราะการละเลยดังกล่าวไม่มีผลทำให้การจับกุมหรือการควบคุมตัวไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่อย่างใด ถึงแม้จะมีผลในทางกฎหมายอาญาเจ้าพนักงานอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 หากการไม่ปฏิบัติตามที่

กฎหมายบัญญัติก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาแต่ก็เป็นเรื่องที่ยากจะเอาผิดต่อพนักงานสอบสวนได้เพราะผู้ต้องหาไม่ได้รู้ถึงสิทธิดังกล่าว

ดังนั้น เมื่อกฎหมายกำหนดกลไกในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังให้สามารถมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความรวมทั้งให้ทนายความมีสิทธิเข้าฟังการสอบปากคำตนในชั้นสอบสวนได้ทนายความจึงมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตั้งแต่เริ่มต้นของการถูกดำเนินคดีอาญาทั้งนี้เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาให้รู้ถึงสิทธิของตนตามที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้ในขณะเดียวกันก็เป็นการตรวจสอบมิให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครองผู้ทำการจับกุมควบคุมตัวกระทำโดยมิชอบต่อผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัว อันสอดคล้องกับหลักของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ[4]

ดังนั้น จึงควรมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 7/1 โดยกำหนดให้หากพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งสิทธิต่างๆ ให้ถือว่าการจับกุมหรือการควบคุมตัวเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายและไม่ให้ศาลรับฟังถ้อยคำของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ให้ต่อพนักงานสอบสวนหลังจากที่เจ้าพนักงานไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด อันจะทำให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจตระหนักถึงหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องกระทำอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับหรือของผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมตัวในคดีอาญา ถึงแม้ตามมาตรา 84 วรรคท้ายจะวางหลักไว้ว่าถ้อยคำใดๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อเจ้าพนักงานผู้ถูกจับหรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในชั้นจับกุมหรือรับมอบตัวผู้ถูกจับถ้าถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่าตนได้กระทำความผิดห้ามมิให้รับฟังเป็นพยามหลักฐานแต่ถ้าเป็นถ้อยคำอื่นจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับได้ต่อเมื่อได้มีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือตามมาตรา 83 วรรค 2 แก่ผู้ถูกจับแล้วแต่กรณี แต่ก็ยังไม่เป็นหลักประกันเพียงพอในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังตามมาตรา 7/1

4.1.2 ปัญหาในชั้นสอบสวน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ซึ่งเป็นหลักการที่แก้ไขขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเพื่อให้เข้าใจถึงความสอดคล้องของบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาของประเทศไทย โดยเฉพาะในชั้นสอบสวนนี้เมื่อพิจารณาหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 ที่วางหลักไว้ว่าในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหามี

---

[4] *สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาเมื่อถูกดำเนินคดีอาญา* (น.63), โดย พิเชฐ คูหาทอง, 2555, เอกสารวิชาการ การอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 16 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม

อายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงและให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบ หรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควรให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย[5]

จากบทบัญญัติดังกล่าวมีข้อพิจารณาต่อไปว่า ผลทางกฎหมายของการไม่ปฏิบัติตามมาตรา 134/1 ดังกล่าว มีผลอย่างไร ซึ่งกรณีนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134/4 วรรคท้าย บัญญัติว่า ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้[6] แสดงว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายมาตรานี้ประสงค์ให้การกระทำที่ฝ่าฝืนมาตรานี้มีผลเฉพาะในเรื่องของผลการรับฟังเป็นพยามหลักฐานเท่านั้นส่วนการแจ้งสิทธิในการมีทนายความตามมาตรา 134/4(2) ผู้ต้องหามีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ แต่ไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้ว่าหากผู้ต้องหาไม่มีทนายความหรือไม่สามารถหาทนายความได้เองเนื่องจากยากจนรัฐจะจัดหาให้หรือไม่ รวมทั้งกรณีหากผู้ต้องหาเป็นคนบกพร่องในความสามารถหรือเป็นคนพิการ เช่นตาบอด หูหนวก หรือมีความพิการทางสมอง ก็ยังไม่มีบทกฎหมายใดกำหนดให้ได้รับความช่วยเหลือจากทนายความไว้ชัดเจน ดังนั้นกรณีดังกล่าวจึงถือว่ายังไม่มีการคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหาอย่างแท้จริง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 131 การให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ยืนยันตัวผู้ต้องหา[7] ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการรอบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน

---

[5] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 84.

[6] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134/1.

[7] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131.

ที่นำมาใช้และศาลก็เคยรับฟังลงโทษจำเลยมาแล้ว ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 วรรคท้ายดังนั้น กระบวนการชี้ตัวผู้ต้องหาที่พนักงานสอบสวนได้ดำเนินในชั้นสอบสวนจึงมีความสำคัญที่พึ่งต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและก่อให้เกิดความเป็นธรรมเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างแท้จริงแต่ตามบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 133 วรรคท้ายดังกล่าวกำหนดเพียงว่าในกรณีที่มีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิดในชั้น จับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีการยืนยันตัวผู้กระทำความผิดหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยานโดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายและพยาน[8] โดยบทบัญญัติดังกล่าวมุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือพยานมากกว่าผู้ต้องหา ดังนั้นสิทธิของผู้ต้องหาในการถูกชี้ตัวจึงควรได้รับความคุ้มครองมากขึ้นเพราะสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดได้ ดังนั้นหากมีการชี้ตัวผู้ต้องหาทั้งในชั้นจับกุมหรือในชั้นสอบสวนกฎหมายจึงควรที่จะกำหนดให้ผู้ต้องหามีสิทธิในการให้ทนายความเข้าดูแลให้คำปรึกษา และกรณีไม่สามารถจัดหาทนายความได้ควรที่รัฐจะต้องหาทนายความเข้าคุ้มครองสิทธิของผู้หาในการชี้ตัวด้วยก็จะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4.1.3 ปัญหาในชั้นร้องขอฝากขังต่อศาล

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา มาตรา 87 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวและมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือการฟ้องคดีให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 และในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆ กันได้แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันต้องไม่เกินแปดสิบสี่วันแต่ในกรณีเมื่อศาลสั่งขังครบสี่สิบแปดวันโดยอ้างเหตุจำเป็นศาลจะขังต่อไปได้ก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนได้แสดงถึงเหตุจำเป็นและนำพยานหลักฐานมาให้ศาลไต่สวนจนเป็นที่พอใจต่อศาลในการไต่สวนผู้ต้องหามีสิทธิแต่งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยานถ้าผู้ต้องหาไม่มีทนายความเนื่องจากยังไม่ปฏิบัติตามมาตรา 134/1 และผู้ต้องหาร้องของให้ศาลตั้งทนายความให้

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดถึงกลไกในการคัดค้านการขอฝากขังของพนักงานอัยการหรือของพนักงานสอบสวนต่อศาล ทั้งที่ในความเป็นจริงสิทธิในการมี

[8] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 133.

ทนายความของผู้ต้องหาตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าวผู้ต้องหามักจะไม่ทราบถึงสิทธิของตนเองที่แต่งตั้งทนายความ เพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยาน อีกทั้งตามบทบัญญัติมาตรา 87 ดังกล่าวก็ไม่ได้กำหนดให้ศาลมีหน้าที่แจ้งสิทธิแก่ผู้ต้องหาก่อนการไต่สวนว่าผู้ต้องหามีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยานแต่อย่างใดและที่สำคัญตามความเป็นจริงในการพิจารณาคำร้องฝากขังของพนักงานอัยการและของพนักงานสอบสวนตามมาตรานี้ศาลมักที่จะสอบถามพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนถึงเหตุผลการยื่นคำร้องขอฝากขังต่อเท่านั้นโดยไม่มีการแจ้งสิทธิหรือแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่าผู้ต้องหามีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยานคงมีแต่เพียงสอบถามผู้ต้องหาว่ามีข้อคัดค้านการขอฝากขังหรือไม่อย่างไรเท่านั้นอันเป็นการละเลยและกระทบสิทธิของผู้ต้องหา[9] อีกทั้งบทบัญญัติมาตราดังกล่าวกฎหมายกำหนดให้ดำเนินการต่อเมื่อผู้ต้องหาร้องขอ ดังนั้นหากผู้ต้องหาไม่มีทนายความมาแต่ต้น ผู้ต้องหาอาจจะไม่สามารถทราบถึงสิทธิที่จะแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านหรือซักถามพยานเนื่องจากกฎหมายมาตรานี้ไม่ได้กำหนดให้ศาลมีหน้าที่แจ้งสิทธิให้แก่ผู้ต้องหาทราบก่อนการไต่สวนแต่อย่างใด อีกทั้งถึงแม้กรณีที่ผู้ต้องหาจะทราบถึงสิทธิดังกล่าวแต่ผู้ต้องหาก็ไม่สามารถจัดหาทนายความเองได้เพราะยากจน ดังนั้น บทบัญญัติตามมาตรา 87 ในส่วนของการไต่สวนคำร้องขอฝากขังของพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนดังกล่าวจึงยังไม่สอดคล้องและยังไม่เป็นหลักประกันเพียงพอในการคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหาแต่อย่างใด

ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 87 ในส่วนของการไต่สวนคำร้องขอฝากขังของพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนดังกล่าวโดยกำหนดให้ก่อนการไต่สวนคำร้องขอฝากขังของพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนกรณีดังกล่าวศาลจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่าผู้ต้องหามีสิทธิแต่งตั้งทนายความเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยานได้ และให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายความให้แก่ผู้ต้องหา จึงจะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหามากยิ่งขึ้นอย่างแท้จริง

4.2 ปัญหาสิทธิของผู้ต้องหาที่บกพร่องความสามารถหรือเป็นคนพิการในการได้รับความช่วยเหลือกฎหมายในคดีอาญา

หากกล่าวโดยสรุปสิทธิของผู้ต้องหาเมื่อได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้วผู้ต้องหามีสิทธิและความช่วยเหลือทางกฎหมายดังต่อไปนี้

---

[9] จาก *สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาเมื่อถูกดำเนินคดีอาญา* (น.67), โดย พิเชฐ คูหาทอง, 2555, เอกสารวิชาการ การอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่16 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

1. สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุม โดยไม่มีเหตุอันสมควร[10]

2. สิทธิที่ได้รับแจ้งจากตำรวจผู้จับว่า ถูกจับในความผิดอะไร และบอกถึงสิทธิต่างๆ ของตนซึ่งกฎหมายคุ้มครองให้[11]

3. สิทธิที่จะไม่ตอบคำถามของตำรวจในการสอบสวน เว้นแต่คำถามที่ถามชื่อหรือที่อยู่ของบุคคลนั้นเพื่อปฏิบัติตามกฎหมาย[12]

4. สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับ ขู่เข็ญ ทรมาน หรือวิธีหลอกให้รับสารภาพตามที่ถูกกล่าวหา หรือตอบคำถามที่เป็นผลเสียแก่ตนเอง หรือให้การในชั้นสอบสวน[13]

5. สิทธิขอประกันตัว และการเรียกประกันตัว เช่น ที่ดิน หรือเงินสด ตำรวจจะเรียกสูงเกินไปไม่ได้[14]

6. สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในการหาทนายให้ ถ้าเป็นคนยากจนไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้

7. สิทธิที่จะถูกควบคุมหรือขังเฉพาะที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้เท่านั้น และอาจร้องขอให้ปล่อยได้ถ้าถูกคุมขังที่ไม่ถูกต้อง

8. สิทธิที่ได้รับการบำบัดรักษาให้หายก่อนและหยุดการสอบสวนไว้ หากว่าเกิดวิกลจริตขึ้นขณะสอบสวนและไม่อาจต่อสู้คดีได้[15]

ในปัจจุบัน เนื่องจากผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นประธานแห่งคดี กล่าวคือ เป็นผู้ร่วมในการดำเนินคดีอาญาในฐานะเป็นบุคคล มิใช่เป็นวัตถุแห่งการซักฟอก ผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการต่อสู้คดีทั้งในทางกระทำ กล่าวคือ สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี สิทธิในการมีทนาย และสิทธิในการให้การและการแก้ข้อกล่าวหา และสิทธิการอยู่เฉย อันหมายถึง การตัดสินใจของเขาจะถูกจำกัดมิได้ ซึ่งการเป็นประธานในคดีของผู้ถูกกล่าวหาในอันที่จะมีสิทธิต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นได้นั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องมีสภาพร่างกายและจิตใจอยู่ในวิสัยที่จะสามารถรับรู้กระบวนการพิจารณาได้อย่างสมบูรณ์ตามสมควร[16] กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีความสามารถในการต่อสู้คดี (competency to stand trail) อันเป็นรากฐานแห่งสิทธิทั้งหลาย

---

[10] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 78,79,80.

[11] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 83.

[12] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134.

[13] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 135.

[14] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 106-119 ทวิ.

[15] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 14.

[16] จาก ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา (น. 98-99), โดย คณิต ณ นคร, 2529, *บทบัณฑิตย์* , 42, 2

ของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา ฉะนั้นการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทั้งทางการมองเห็นความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หรือความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้นั้น พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ และศาล จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในปัญหาเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาเหล่านี้เป็นพิเศษ เนื่องจากความพิการเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความสามารถในการรับรู้และการตัดสินใจของผู้ถูกกล่าวหาคลาดเคลื่อนจากที่ควรจะเป็น (distortive accused or defendant's judgement)

ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวถึงบทบัญญัติต่างๆ ของประเทศไทยที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการนั้นไว้ในบทที่ 2 แล้ว แต่คงบัญญัติไว้เพียงกว้างๆ มิได้ให้การคุ้มครองอย่างเฉพาะเจาะจงและครบทุกประเภทความพิการ กล่าวคือ มีเพียงการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 วรรคสาม และความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 14 เท่านั้น และนอกจากนี้ บทบัญญัติในปัจจุบันยังมิได้ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาที่มีความพิการอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ผู้เขียนจะทำการศึกษาบทบัญญัติของประเทศไทยที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการในแต่ละประเภทที่มีอยู่ และนำหลักสากลในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทย เพื่อให้ความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในแต่ละประเภทได้รับความคุ้มครองอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ดังนั้น จากการพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวนั้น ไม่ทำให้ความสามารถในการเข้าใจข้อกล่าวหาอันเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 134[17] ของเขาเหล่านั้นลดลง มีเพียงแต่การพิจารณาถึงการให้ความช่วยเหลืออย่างเป็นพิเศษเพื่อที่จะให้การดำเนินคดีอาญาแก่เขาเหล่านั้นเป็นไปอย่างเสมอภาคยิ่งขึ้น

การให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว โดยศึกษาบทบัญญัติกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ที่ให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางกายที่อาจทำคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ในรัฐอิลลินอยส์ศาลอาจยอมฟังพยานบอกเล่าหรือคำเบิกความที่เป็นลายลักษณ์อักษรในเรื่องรองลงมา เช่น คำให้การเพื่อก่อตั้งประเด็นต่อสู้เรื่องการครอบครองวัตถุพยาน หลักฐานทางกายภาพ รายงานจากห้องปฏิบัติการ การรับรอง

[17] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา , มาตรา 134.

บันทึกที่บันทึกโดยเจ้าหน้าที่ผู้รายงาน ศาล และรายงานทางธุรกิจและเอกสารมหาชนด้วย[18] และประเด็นในส่วนที่เกี่ยวกับการได้รับการพิจารณาพิเศษที่เกี่ยวกับเงื่อนไขของการได้รับการปล่อยชั่วคราวนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 108 ที่ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับเงื่อนไขในการขอปล่อยชั่วคราวนั้น คงบัญญัติเพียงเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวโดยการพิจารณาจากความหนักเบาแห่งข้อหาหรือพยานหลักฐานที่นำมาสืบแล้วมีเพียงใดหรือ ผู้ต้องหาน่าจะหลบหนีหรือไม่ หรือ ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่ หรือ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือโจทก์ แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้ ซึ่งในกฎหมายไทยนั้นยังไม่มีบทบัญญัติที่พิจารณาถึงเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือพิการทางการเคลื่อนไหวเป็นหลัก ทำให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการนี้ยังไม่เหมาะสม เพราะการสั่งคุมขังระหว่างที่มีการสอบสวน อาจส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายและสุขภาพของผู้ต้องหารวมไปถึงความไม่สะดวกในการดำเนินชีวิตอย่างปกติของผู้ต้องหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวมากกว่าคนธรรมดา และไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่จะนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขเยียวยาพฤติกรรมและไม่กระทำความผิดอาญาซ้ำ อีกทั้งผู้ต้องหาที่มีความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหวยังคงได้รับการสันนิษฐานไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นการคุมขังในชั้นสอบสวนย่อมเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักการได้รับการสันนิษฐานไว้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง[19]

ประเด็นต่อมา เรื่องความพิการทางการมองเห็นโดยในการดำเนินคดีต่อคนพิการที่มีความบกพร่องในการมองเห็นนั้น ย่อมส่งผลถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของคนพิการทางการมองเห็นเป็นอย่างมาก เพราะคนพิการไม่สะดวกในการเดินทางเพื่อมาให้ปากคำที่สถานีตำรวจได้เองเนื่องจากตาบอดมองไม่เห็น ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือเป็นพิเศษและยังไม่สามารถที่จะสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการมองเห็นไว้

---

[18] มาตรา 104-25 Illinois Criminal Law and Procedure (a) As provided for in paragraph (a) of Section 104-23 and subparagraph (1) of paragraph (b) of Section 104-23 a hearing to determine the sufficiency of the evidence shall be held. Such hearing shall be conducted by the court without a jury. The State and the defendant may introduce evidence relevant to the question of defendant's guilt of the crime charged.

The court may admit hearsay or affidavit evidence on secondary matters such as testimony to establish the chain of possession of physical evidence, laboratory reports, authentication of transcripts taken by official reporters, court and business records, and public documents.

[19] จาก *การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) (น.104), โดยชุติมณฑน์ บริสุทธิ์, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อย่างชัดเจน กล่าวคือ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม การให้ความสำคัญเกี่ยวกับความถูกต้องแท้จริงของคำให้การของผู้ต้องหาที่ได้ให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนและเจ้าพนักงานได้ทำการบันทึกคำให้การนั้นไว้[20]

ดังนั้นการรับรองข้อเท็จจริงที่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการมองเห็นได้ให้การไว้ต่อพนักงานสอบสวนไว้ จึงควรจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านอักษรเบลล์เพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถตรวจสอบคำให้การที่ตนได้ให้กับพนักงานสอบสวนในชั้นสอบปากคำ โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้เชี่ยวชาญ อันเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งมลรัฐอิลินอยล์ที่ให้ความช่วยเหลือพิเศษแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการมองเห็น[21] พร้อมทั้งมีบุคคลที่ผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีว่าการดำเนินคดีของเขาจะเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก

กรณีต่อมา ในเรื่องความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมายผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายนั้น มักต้องเผชิญกับปัญหาในการดำเนินคดี เช่น การสื่อสารกับพนักงานสอบสวนและการเบิกความต่อศาล ซึ่งในปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

---

[20] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 134.

[21] มาตรา 104-22 Illinois Criminal Law and Procedure. Trial with special provisions and assistance

(a) On motion of the defendant, the State or on the court's own motion, the court shall determine whether special provisions or assistance will render the defendant fit to stand trial as defined in Section 104-10.

(b) Such special provisions or assistance may include but are not limited to:

(1) Appointment of qualified translators who shall simultaneously translate all testimony at trial into language understood by the defendant.

(2) Appointment of experts qualified to assist a defendant who because of a disability is unable to understand the proceedings or communicate with his or her attorney.

(c) The case may proceed to trial only if the court determines that such provisions or assistance compensate for a defendant's disabilities so as to render the defendant fit as defined in Section 104-10. In such cases the court shall state for the record the following:

(1) The qualifications and experience of the experts or other persons appointed to provide special assistance to the defendant;

(2) The court's reasons for selecting or appointing the particular experts or other persons to provide the special assistance to the defendant;

(3) How the appointment of the particular expert or other persons will serve the goal of rendering the defendant fit in view of the appointee's qualifications and experience, taken in conjunction with the particular disabilities of the defendant; and

(4) Any other factors considered by the court in appointing that individual.

อาญาของไทยมาตรา 13 วรรคสาม ได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมายดังกล่าวไว้ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา กล่าวคือ การให้การคุ้มครองสิทธิในการได้รับการจัดหาล่ามภาษามือโดยรัฐจัดหาให้นั้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีสภาพปัญหาในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมซึ่งต้องได้รับการแก้ไขให้เหมาะสมและเป็นธรรมด้วย

แม้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 วรรคสาม ได้ให้การคุ้มครองผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย โดยการจัดหาล่ามภาษามือหรือวิธีการอื่นใดเพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างสมบูรณ์ แต่กฎหมายดังกล่าวยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือจากทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้ต้องหาในการต่อสู้คดีดังเช่นประเทศเยอรมันตะวันตก ที่ได้บัญญัติให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญาที่เป็นใบ้หรือหูหนวกไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรามาตรา 140 วรรค ข้อ 4[22] ซึ่งบทบัญญัติของไทยในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติดังกล่าว และบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองซึ่งความลับในการแปลคำให้การในระหว่างได้รับการช่วยเหลือปรึกษาของผู้ต้องหากับทนายความ ดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้บัญญัติการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้แม้ว่าไม่มีล่ามอยู่ด้วยก็ตามในส่วนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมาตรา 14 ที่ให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่มีความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ แต่มาตราดังกล่าว ไม่ได้ให้การคุ้มครองถึงในเรื่องสิทธิในการต่อสู้คดีของเขาเหล่านั้นอย่างสมบูรณ์ในทุกขั้นตอน ดังนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมของต่างประเทศ เปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันดังนี้

โดยในการดำเนินคดีแก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน การพิจารณาความเหมาะสมและความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับเงื่อนไขทางด้านจิตใจและการให้ความคุ้มครองในเรื่องคำให้การระหว่างการตรวจสอบหรือการรักษาหากมีสภาพร่างกายไม่เหมาะสมนั้น บทบัญญัติดังกล่าวให้ความสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนแรกในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของสภาพจิตใจก่อน เพื่อพิจารณาถึงความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา พร้อมการทำรายงานการตรวจสอบความพิการทางด้านจิตใจที่อาจส่งผลต่อคำให้การพร้อมให้ความคุ้มครองในเรื่องการพิจารณาว่าหลังจากที่ได้รับรายงานว่าผู้ต้องหามีความผิดปกติทางสภาวะทางจิตใจ ผู้ต้องหามีความเหมาะสมหรือไม่ หากผู้ต้องหาไม่มีความเหมาะสมที่จะต่อสู้คดีย่อมได้รับสิทธิในการรักษาพร้อมกับรายงานความคืบหน้า

[22] The German code of criminal Procedure , London:Sweet& Maxwell,1965, pp. 79-83

ของการรักษาและรายงานต่อศาลเพื่อจะทำการนัดพิจารณาอีกครั้งว่าการดำเนินการรักษา โดยมีคณะลูกขุนเพื่อร่วมทำการตัดสิน รวมไปถึงการพิจารณาในเรื่องของยาที่จะนำมารักษาจะต้องมีปริมาณที่เหมาะสมอันไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ต้องหา และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยระเบียบและความช่วยเหลือพิเศษ เช่น สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว ทั้งในส่วนที่มีความบกพร่องทางจิตใจ และหากผู้ต้องหาไม่มีความเหมาะสมในการที่จะดำเนินคดีได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่พบความไม่เหมาะสม อาจมีการพิจารณาในเรื่องการปล่อยตัวได้ กล่าวคือ ภายใน 120 วัน นับแต่วันที่ได้ยื่นคำร้องให้มีการพิจารณาปล่อยตัว รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการไม่ต้องรับโทษประหารชีวิต หรืออาจเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นเข้าสู่ฝ่ายแก้ไข หรือนำเข้าไปสู่กรมสุขภาพจิตและจัดให้มีการแต่งตั้งทนายความเพื่อให้เกิดความเหมาะสมได้

อย่างไรก็ตาม หากนำมาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยแล้ว การพิจารณาความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้ต้องหา ก็พอจะสรุปได้ว่า ในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาจะต้องเข้าใจได้ว่าตนกำลังถูกดำเนินคดีอาญา และเข้าใจถึงผลที่อาจได้รับจากการดำเนินคดีที่กระทำกับตนได้ และที่สำคัญต้องมีความสามารถที่จะปรึกษารวมถึงให้ความร่วมมือกับทนายความของตนเองในการต่อสู้คดี เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงแก่ทนายความ รวมถึงสามารถที่จะให้ปากคำต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเลือกที่จะรับสารภาพหากเห็นว่าเป็นหนทางที่ดีกว่าได้[23] อย่างไรก็ตามอาจเกิดความไม่แน่นอนขึ้นในทางปฏิบัติและไม่อาจนำไปใช้อ้างอิงในการดำเนินคดีได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรออกกฎหมายมากำหนดหลักเกณฑ์เพื่อบ่งชี้ถึงเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีของผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม เพื่อจะสามารถนำไปประกอบในการดำเนินคดีได้และเพื่อจะได้หาวิธีการดำเนินกระบวนพิจารณาแก่ผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเหมาะสม เพราะผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมซึ่งสามารถต่อสู้คดีได้จะต้องมีมาตรการทางกฎหมายให้ความคุ้มครองไว้เป็นพิเศษ เพราะแม้จะมีความสามารถในการต่อสู้คดีได้แต่ก็ไม่อาจทำได้เทียบเท่ากับคนปกตินัก ถ้าดำเนินการสอบสวนไปโดยไม่มีมาตรการให้ความช่วยเหลือคุ้มครองผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการย่อมเป็นการกระทบสิทธิของผู้ต้องหา ทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเรื่องดังกล่าวมีแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกับการให้ความคุ้มครองเด็กในการดำเนินคดีอาญา แต่ในปัจจุบันกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยคงมีเพียงการแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองในการดำเนินคดีกับเด็กเท่านั้น ในส่วนของผู้พิการทางจิตยังไม่มีบทบัญญัติใดให้ความคุ้มครองไว้เป็นพิเศษ ดังนั้น สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้มีมาตรการคุ้มครองในการดำเนินคดีให้ครอบคลุมถึงผู้พิการทางจิตใจหรือ

---

[23] จาก *นิติเวชศาสตร์ ตำราเวชศาสตร์* (น. 469),โดยมานิต ศรีสุรภานนท์ และจาตุรงค์ กันชัย, 2542, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: แสงศิลป์.

พฤติกรรมด้วย โดยการจัดให้มีผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจกฎหมายหรือทนายความเข้าร่วมในการสอบสวนเพื่อทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิ์ของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการ โดยอาจเพิ่มเติมในบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองแก่เด็กให้ครอบคลุมถึงผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมเช่นเดียวกัน หรือแยกออกมาเป็นบทบัญญัติต่างหากขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการดำเนินคดีในประเทศไทย

ในส่วนของสถานที่ที่ควบคุมตัวผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมนั้น ควรจัดให้มีสถานที่สำหรับควบคุมตัวขึ้นโดยเฉพาะ ซึ่งอาจเทียบเคียงได้จากการดำเนินคดีอาญากับเด็กตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 50 ที่บัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องถามปากคำผู้ต้องหาที่เป็นเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง และไม่ให้ควบคุมตัวเด็กไว้ที่สถานีตำรวจ แต่เมื่อสอบปากคำเสร็จแล้วให้ส่งตัวเด็กไปยังสถานพินิจโดยทันที[24] จากบทบัญญัติดังกล่าวควรจะนำมาเป็นแนวทางในการให้ความคุ้มครองผู้ที่มีความพิการทางจิตซึ่งตกเป็นผู้ต้องหา โดยกำหนดห้ามมิให้พนักงานสอบสวนควบคุมตัวผู้ที่มีความพิการทางจิตไว้เกินกว่า 24 ชั่วโมง เมื่อสอบปากคำเสร็จเรียบร้อยแล้วให้นำตัวมาควบคุมไว้ในสถานที่ที่จัดไว้โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นไปตามหลักของมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoner 1955) ที่กำหนดไม่ให้คุ้มครองขังผู้ที่มีความพิการทางจิตไว้ในเรือนจำ แต่ให้ส่งตัวไปรับการรักษาหรืออยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมโดยทันที ตามกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน มีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ โดยกำหนดให้มีการตรวจอนามัยผู้ต้องขังที่เจ้าพนักงานเรือนจำได้รับตัวไว้ใหม่ในวันรับตัว หากพบว่าผู้ต้องขังคนใดเป็นผู้พิการก็ให้พิจารณาส่งตัวไปรับการรักษาเสียก่อน แต่การฝากขังก่อนยื่นฟ้องคดีต่อศาลเช่นนี้ผู้ต้องหายังไม่มีฐานะเป็นจำเลย จึงไม่สมควรและไม่จำเป็นที่จะส่งผู้พิการทางจิตไปควบคุมตัวไว้ในเรือนจำดังเช่นผู้ต้องหาทั่วๆ ไป การส่งตัวผู้ต้องหาที่

---

[24] พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 50 วรรคแรก ความว่าภายใต้บังคับบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปรียบเทียบคดีอาญาเมื่อมีการจับกุมเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดและคดีนั้นจะต้องได้ รับการพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัว ให้เจ้าพนักงานผู้จับกุมหรือควบคุมเด็กหรือเยาวชนนั้นแจ้งการจับกุมหรือควบคุมไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจตลอดจนบิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่โดยไม่ชักช้าในกรณีเช่นว่านี้พนักงานสอบสวนจะต้องถามปากคำเด็กหรือเยาวชนให้เสร็จภายในเวลายี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่เด็กหรือเยาวชนนั้นมาถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวนเมื่อพนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กหรือเยาวชนแล้วให้ส่งตัวเด็กหรือ เยาวชนนั้นไปยังสถานพินิจผู้อำนวยการสถานพินิจดังกล่าวจะควบคุมเด็กหรือเยาวชนนั้นไว้ยังสถานพินิจหรือจะปล่อยชั่วคราวโดยมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่บิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่โดยไม่มี ประกันหรือมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันก็ได้หรือจะมอบตัวเด็กหรือเยาวชนไว้กับบุคคลหรือองค์การที่เห็นสมควรก็ได้

ทราบมาตั้งแต่ต้นแล้วว่ามีความพิการทางจิตใจไปยังเรือนจำ ภายหลังเมื่อแพทย์ตรวจพบแล้วว่ามีอาการป่วยทางจิตก็ต้องส่งตัวออกมารับการรักษาอีก ซึ่งเป็นการซ้ำซ้อน[25]

อย่างไรก็ตาม สิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นคนพิการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 14 นี้หากมิได้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติดังกล่าวทั้งในชั้นสอบสวนเสียก่อน ย่อมทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแต่ก็คงเทียบไม่ได้กับการที่ผู้ต้องหาเหล่านั้นต้องสูญเสียอิสรภาพไปโดยไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่ได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดี ทั้งยังทำให้เสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบอีกด้วย

DPU

[25] จาก *การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) (น.104), โดย ชุติมณฑน์ บริสุทธิ์, 2551, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากที่ได้ศึกษามาแล้วถึงสิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมาย ผู้เขียนพบว่า สิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายยังไม่สอดคล้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยผู้ต้องหายังไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างจริงจัง โดยผู้ต้องหายังไม่มีทนายความเข้ามาช่วยเหลือตั้งแต่ในชั้นสอบสวนในทุกคดี โดยในขั้นตอนการสอบสวนซึ่งทนายความเข้าไปมีส่วนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหานั้นพบว่า อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งคือผู้ต้องหาซึ่งเป็นคนยากจนหรือเป็นผู้หย่อนความสามารถเช่น คนพิการยังไม่ได้รับสิทธิในการคุ้มครองอย่างเช่นบุคคลธรรมดา รวมถึงยังไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมี ปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ยังไม่ให้ความร่วมมือและไม่ให้ความสะดวกแก่ทนายความในการเข้าพบผู้ต้องหา โดยไม่เคารพถึงสิทธิของประชาชน รวมทั้งใช้เทคนิคบ่ายเบี่ยงไม่ยอมให้ทนายความเข้าพบโดยอ้างว่าไม่เข้าเวรหรือแจ้งว่าออกเวรไปแล้ว ตลอดจนเลื่อนนัดการสอบสวนออกไป ทำให้การสอบสวนดำเนินไปอย่างล่าช้าหรือทำการสวบสวนไปโดยไม่มีทนายความร่วมด้วยในการสอบสวน

ปัญหาดังกล่าว ซึ่งถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาในคดีอาญาในการที่จะคุ้มครองสิทธิผู้ต้องในคดีอาญาซึ่งทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเต็มที่ส่งผลทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้องค์กรต่างๆในกระบวนการยุติธรรมให้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในปัญหาการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริงซึ่งเป็นเรื่องที่ควรกระทำอย่างยิ่งเพราะหากเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายมีความเข้าใจและร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว กระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็จะสามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะลงโทษผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียวแต่ยังเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้ต้องหาได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพนอกจากจะเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมแล้ว ขณะเดียวกันก็จะต้องคำนึงถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างขั้นตอนของการ

ดำเนินคดีอีกด้วยเพราะบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคและสมควรได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมายกฎหมายทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจึงปรากฏบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาอยู่หลายประการ

แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการค้นหาความจริงบางคดีอาจมีความยุ่งยากลำบากและสลับซับซ้อน รวมทั้งเต็มไปด้วยขั้นตอนการดำเนินคดีที่มีค่าใช้จ่ายทั้งต้องอาศัยความรู้ด้านกฎหมายซึ่งเกินกว่าที่ประชาชนทั่วไปจะเข้าใจและสามารถดำเนินการต่างๆด้วยตนเองในขณะที่ฝ่ายรัฐมีความพร้อมทั้งบุคคลากรงบประมาณและระบบงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่ายิ่งหากผู้ต้องหาเป็นคนที่ด้อยความรู้ บกพร่องในความสามารถและทุนทรัพย์หรือเป็นคนพิการก็ย่อมเป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างมากในการต่อสู้คดีโอกาสที่จะต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรมย่อมมีความยุ่งยากและก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในการแสวงหาความยุติธรรมให้กับตนเองจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้ความคุ้มครองและสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงความยุติธรรมให้แก่ประชาชน

ในเรื่องการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในความสามารถหรือคนพิการนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่งซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 โดยพอสรุปได้ว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมาตรา 13 วรรคสาม ได้ให้การคุ้มครองผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย โดยการจัดหาล่ามภาษามือหรือวิธีการอื่นใดเพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างสมบูรณ์ แต่ยังไม่มีบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือจากทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้ต้องหาที่พิการในการต่อสู้คดีดังเช่นประเทศเยอรมันตะวันตก ที่ได้บัญญัติให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญาที่เป็นใบ้หรือหูหนวกไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรามาตรา 140 วรรค ข้อ 4 และบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองซึ่งความลับในการแปลคำให้การในระหว่างได้รับการช่วยเหลือปรึกษาของผู้ต้องหากับทนายความ ดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้บัญญัติการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้แม้ว่าไม่มีล่ามอยู่ด้วยก็ตาม เพราะผู้ต้องหาที่หูหนวกจะไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงกับทนายความอย่างเต็มที่และซื่อสัตย์ ถ้าสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือปรึกษากับทนายความยังไม่ได้รับการคุ้มครองซึ่งความลับในการแปลรวมทั้งการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราวอันเนื่องมาจากการถูกควบคุมตัวในระหว่างการทำการสอบสวน ดังนี้ผู้เขียนเห็นควรว่าควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการมีทนายที่ให้ความช่วยเหลือในระหว่างการสอบสวนที่เป็นบทบัญญัติที่รัฐจะต้องจัดหาให้โดยเฉพาะและการคุ้มครองความลับในการแปลคำให้การของผู้ต้องหากับทนายความรวมถึงเงื่อนไขการพิจารณาการปล่อยชั่วคราว เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มาตรา 14 ก็จะให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่มีความวิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ เนื่องจากในการดำเนินคดีชั้นสอบสวน ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญในการพิจารณาว่าสมควรดำเนินกระบวนพิจารณาต่อผู้ต้องหาที่มีความพิการในประเภทดังกล่าวอย่างไร ซึ่งหากเป็นผู้พิการที่ยังสามารถรับรู้ในสิ่งที่ตนกระทำว่าเป็นความผิด กล่าวคือ รู้ในสิ่งที่ตนกระทำลงไปโดยมีเจตนาในการกระทำความผิดแล้วนั้น ย่อมต้องรับผิดทางอาญาตามกฎหมาย แต่ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะให้เขาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยในทางการแพทย์ได้ให้ความเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ถือได้ว่า เป็นผู้มีความพิการทางจิตเช่นกัน ดังนี้ ผู้เขียนเห็นควรที่จะให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ตั้งแต่ในขั้นตอนแรก เพื่อที่จะสามารถดำเนินคดีกับเขาเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ ควรมีการทดสอบ IQ เพื่อวัดถึงความสามารถในการต่อสู้คดี เพื่อให้ทราบถึงระดับความสามารถของผู้กระทำความผิดและเลือกใช้วิธีดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเขาเหล่านั้นอย่างเหมาะสม ว่าจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือจะนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่สถานบำบัดโดยอาศัยพยานแวดล้อมเป็นองค์ประกอบเพื่อยืนยันถึงความพิการดังกล่าว ซึ่งขั้นตอนเป็นการทดสอบตั้งแต่ในชั้นสอบสวนเพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ดีกว่าที่จะดำเนินคดีกับเขาเช่นเดียวกับการดำเนินคดีต่อบุคคลธรรมดาทันที เพราะหากมีการส่งตัวเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการรักษาก่อน อาจทำให้อาการดังกล่าวดีขึ้นจนสามารถต่อสู้คดีของเขาได้ต่อไป หรือสามารถเลือกวิธีการลงโทษหรือลดโทษแก่ผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะต่อไป

ต่อมาปัญหาที่สำคัญอีกประการคือ ในเรื่องประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ในการช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความนั้น การทำหน้าที่ของทนายความในการให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นก็เป็นอีกเรื่องที่ความสำคัญไม่แพ้กัน โดยหลักแล้วทนายความในชั้นก่อนการพิจารณาคดีหรือชั้นสอบสวนนี้ มีลักษณะที่แตกต่างจากการทำหน้าที่ของทนายความที่ศาลขอแรงให้ไปทำหน้าที่แก้ต่างให้แก่จำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล ทั้งในแง่ระยะเวลาและรูปแบบในการดำเนินการของทนายความที่รัฐจัดให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนอาจจะไม่ถึงกับต้องมีประสบการณ์ในการว่าความคดีอาญาก็ได้เพราะหน้าที่หลักของทนายความในขั้นสอบสวนคือการให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาและเข้าฟังการสอบสวนแต่มิได้หมายความว่าทนายความที่ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนนั้นมีมาตรฐานต่ำกว่าทนายความที่ให้ความช่วยเหลือจำเลยในชั้นพิจารณาคดี เพราะจากการศึกษาข้อมูลและการที่ผู้เขียนได้เข้าร่วมทำหน้าที่ในการให้การปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาพบว่า

ทนายความที่อาสาเข้าร่วมโครงการดังกล่าวของสภาทนายความมีทั้งทนายความที่ได้รับใบอนุญาตไม่กี่ปีและทนายความในระบบศาลขอแรงพบว่า มีปัญหาด้านประสิทธิภาพในการทำงานของทนายความเพราะทนายที่ศาลขอแรงนั้นส่วนมากเป็นทนายความใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ส่วนทนายความที่อาสาเข้าร่วมโครงการให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นก็มีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกัน แต่ไม่ใช่เพราะปัญหาทนายความขาดประสบการณ์เท่านั้น ที่สำคัญยังเป็นปัญหาของระบบ คือ แม้ผู้ต้องหาจะมีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวและมีสิทธิให้ทนายความหรือหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวนก็ตาม แต่โดยสภาพที่เป็นจริงก่อนการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา ทนายความมีเวลาพบและพูดคุยกับผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวน้อยมาก บางครั้งก็ไม่มีโอกาสพูดคุยสอบถามข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวก่อนการสอบสวนเนื่องจากไม่ได้รับความสะดวกจากพนักงานสอบสวน

แม้ที่ผ่านมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้มีการขยายสิทธิในการคุ้มครองผู้ต้องหาให้เท่าเทียมกับสิทธิของจำเลย ทำให้มีแนวโน้มที่จะมีทนายความเข้าทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาและเข้าฟังการสอบสวนคดีอาญามากขึ้นแล้วก็ตาม แต่จากการศึกษาปัญหาการจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาในบทที่ 4 นั้น พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดงบประมาณสนับสนุน ผู้ต้องหาไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างทั่วถึงทุกประเภท รวมทั้งปัญหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ

โดยจากสภาพปัญหาที่กล่าวมาผู้เขียนเห็นว่า สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายยังมีปัญหาอยู่มาก แม้สิทธิดังกล่าวจะได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติสิทธิของผู้ต้องหาได้ถูกละเลย โดยเฉพาะในเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมาย การจัดให้มีทนายความในชั้นสอบสวนแม้เป็นเรื่องที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ให้เป็นสิทธิประการหนึ่งของผู้ต้องหาที่มีความสำคัญมากแต่ที่ผ่านมาการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนนี้แทบจะไม่มีทนายความอยู่ด้วยเลยด้วยซ้ำ

ดังนั้นไม่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องตระหนักในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของประชาชนเท่านั้น ที่สำคัญยังต้องอาศัยการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบของทนายความ โดยต้องมีความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ซึ่งหน้าที่ของทนายความมิใช่มีเพียงการเข้าฟังการสอบปากคำอย่างเดียงแต่ยังรวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ต้องหาด้วย และก่อนการสอบปากคำควรเผื่อเวลาเพื่อขอพบเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาเพื่อให้ทราบความเป็นมาของคดี ทั้งยังวิเคราะห์ในเบื้องต้นว่าผู้ต้องหา ได้กระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่แม้บางครั้งผู้ต้องหาจะให้การรับสารภาพชั้นจับกุมแล้วก็ตาม

นอกจากนี้ ยังต้องอธิบายให้ผู้ต้องหาเข้าใจสาระสำคัญของความผิดที่เขาถูกกล่าวหาโดยสรุปและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการให้ปากคำต่อพนักงานสอบสวนด้วย หากเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิดจริงก็แนะนำให้รับสารภาพ หากมิได้กระทำผิดตามข้อกล่าวหาก็แนะนำให้ให้การปฏิเสธเพื่อพิสูจน์ความจริงในชั้นศาลต่อไป การเข้าไปทำหน้าที่ของทนายความแก่ผู้ต้องหาดังกล่าวนี้มิใช่เป็นการช่วยผู้กระทำผิดให้ไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย แต่เป็นการช่วยให้เขาได้รับความเป็นธรรมตั้งแต่ชั้นสอบสวนซึ่งถือเป็นต้นสายแห่งกระบวนการยุติธรรม

ยังมีข้อสำคัญที่ต้องพิจารณาอีกสองประการคือประการแรกหน้าที่ของทนายความในการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือกฎหมายของผู้ต้องหาตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าทนายความที่จัดหาให้จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในเรื่องที่ว่าควรจะให้การหรือไม่ให้การอย่างไรและการดูแลเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายในหลักประกันสิทธิเสรีภาพที่ผู้ต้องหาควรจะได้รับ เช่น การได้รับประกันตัวการได้รับการปฏิบัติที่ไม่มีลักษณะประจานการควบคุมเท่าที่จำเป็นและการสอบสวนที่เป็นการบังคับขู่เข็ญหรือให้สัญญาเป็นต้นแต่ทนายความในชั้นสอบสวนนี้จะไม่ได้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบพยานที่นำสืบเหมือนหน้าที่ของทนายวามจำเลยในคดีอาญาหรือการนำสืบพยานฝ่ายจำเลยเพราะการดำเนินการดังกล่าวไม่มีในชั้นสอบสวน

ประการที่สองประเภทคดีที่รัฐจะต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาข้อพิจารณานี้หากจะพิจารณาให้สิทธิของผู้ต้องหา ได้รับเท่ากับสิทธิที่จำเลยได้รับกำหนดไว้ในคดีที่มีโทษจำคุกทุกคดีซึ่งก็จะทำให้มีความเสมอภาคว่าสิทธิของผู้ต้องหามีเท่ากับจำเลยในปัจจุบันแต่หากคำนึงถึงความเป็นไปได้และคุณภาพของทนายความที่จะเข้ามาให้บริการอย่างทั่วถึงแก่ผู้ต้องหาอาจต้องพิจารณาว่าประเทศไทยมีจำนวนทนายความที่จะเข้ามาให้การช่วยเหลือทุกคดีที่ผู้ต้องหาไม่มีทนายความและต้องการทนายความหรือไม่เพราะจำนวนผู้ต้องหานั้นมีความแตกต่างกันแต่ถ้ามีกฎหมายที่ให้รัฐจัดหาทนายความให้กับผู้ต้องหาทุกคดีที่มีโทษจำคุกเช่นเดียวกับจำเลยข้อที่ควรคำนึงถึงก็คือทนายความที่จะเข้ามาทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหานั้นจะมีเพียงพอกับความต้องการหรือไม่

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา ผู้เขียนขอเสนอแนะทางทางในการปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังต่อไปนี้

5.2.1 เห็นว่า ควรมีการกำหนดนโยบายให้มีการพัฒนาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้ต้องหาโดยจัดให้มีระบบทนายความพิทักษ์สิทธิหรือทนายความสาธารณะตามแบบของ

สหรัฐอเมริกาโดยให้ครอบคลุมทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น เพื่อจะได้เป็นการกระจายความรู้ทางด้านกฎหมายและเป็นการให้ประชาชนเข้าถึงระบบกฎหมายได้อย่างเต็มที่

5.2.2 ควรกำหนดกฎหมายในเรื่องการจัดหาผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาที่บกพร่องในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีหรือคนพิการ รวมทั้งผู้หย่อนความสามารถที่เป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถอย่างเป็นพิเศษ เพื่อมาช่วยเหลือผู้ต้องหาที่มีความพร่องและพิการ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

5.2.3 ควรจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอให้แก่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ที่มาทำหน้าที่ในการจัดการด้านทนายความแก่ผู้ถูกจับหรือถูกคุมขังหรือผู้ต้องหาที่เป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปรวมถึงผู้ต้องหาที่บกพร่องในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีหรือคนพิการรวมทั้งผู้หย่อนความสามารถที่เป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถอย่างเป็นพิเศษในคดีอาญา ทั้งนี้อาจส่งเสริมให้องค์กรเอกชนหรือทนายความเข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนงบประมาณของการให้ความช่วยเหลือด้วย และให้มีติดตามผลการทำงานเพื่อพัฒนาระบบให้สอดคล้องกับประเทศไทย

5.2.4 สนับสนุนหน่วยงานที่ดำเนินการในปัจจุบันให้มีงบประมาณในการจัดการอย่างเพียงพอ โดยการให้งบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้น และในขณะเดียวกันเพิ่มอัตราค่าตอบแทนทนายความที่อย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของอัตราที่ทนายความเอกชนได้รับจากการว่าความในคดีอาญา

5.2.5 ควรเพิ่มการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความแก่ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่ในชั้นจับกุมหรือชั้นสอบสวน โดยแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 134/1 เป็นการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลอันได้แก่หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฯ เพื่อให้ครอบคลุมถึงผู้ต้องหาหรือผู้ถูกควบคุมตัวในทุกๆ คดี รวมถึงผู้ต้องหามีฐานะยากจนหรือพิการ ไม่ว่าผู้ต้องหาจะต้องการหรือไม่ก็ตาม รวมถึงกำหนดมาตรการบังคับหรือบทลงโทษให้ชัดเจน กรณีการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวโดยไม่มีเหตุอันสมควร ทั้งนี้ เพื่อมิให้พนักงานสอบสวนละเลยหรือเพิกเฉยต่อสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหา และเป็นการสร้างความเป็นธรรมในคดีให้แก่ผู้ต้องหา ให้ได้รับการสอบสวนและการดำเนินคดี อันจะนำไปสู่การได้รับการพิจารณาในชั้นศาลที่บริสุทธิ์และยุติธรรม

5.2.6 ควรกำหนดให้ทนายความสามารถเข้าไปตรวจสอบกระบวนการแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวนโดยกำหนดให้ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในขณะแจ้งข้อหาทุกคดี และให้ทนายความตรวจสอบบันทึกคำให้การของผู้ต้องหาได้ในทันที รวมถึงให้ทนายความเข้าไปตรวจสอบการแจ้งสิทธิต่างๆ ที่มีอยู่ให้ผู้ต้องหาทราบนั้น หากไม่มีผู้เข้าไปตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการ

แจ้งข้อกล่าวหารวมถึงการแจ้งสิทธิดังกล่าว ผู้ต้องหาอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายเท่าที่ควรและสิทธิของผู้ต้องหาอาจถูกละเลยไปได้ โดยอาจกำหนดให้มีทนายความประจำในสถานีตำรวจทุกท้องที่ โดยให้ทนายความได้รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนรายคดีเช่นเดียวกับทนายความในภาคเอกชน

DPU

บรรณานุกรม

DPU

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กฎกระทรงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบจะต้องปฏิบัติตามในการจัดหา ทนายความให้ผู้ต้องหาในคดีอาญา 2549

กุลพล พลวัน. (2518). "วันสิทธิมนุษยชน." *บทบัณฑิตย์,32.*น. 619

_____. (2518). "วันสิทธิมนุษยชน." *บทบัณฑิตย์, 32, ตอนที่ 4.*

โกเมน ภัทรภิรมณ์ "การสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส" *อัยการนิเทศ*, 31(3).

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ การควบคุมอำนาจของพนักงานสอบสวน *วารสารนิติศาสตร์, 9(4)*

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2547). *หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ.* กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

กำหนด โสภณวสุ. (2553). *ศักดิ์ศรีของทนายความขอแรง* สืบค้น 16 ธันวาคม 2557,จาก http://www.oknation.net

เข็มชัย ชุติวงค์. (2543). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

คณิต ณ นคร "ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา" *นิตยาสารบทบัณฑิตย์,4,42*

_____. "อัยการกับการสืบสวนคดีอาญา" *อัยการนิเทศเล่ม*, 38(4)

_____. (2533). "อัยการเยอรมันและการดาเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง." อัยการสอบสวนคดีอาญา, รวบรวมโดยศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ. กรุงเทพฯ: ชุติมาการพิมพ์.

_____. "ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา" *อัยการนิเทศ, 38(4)*

_____. "การแจ้งข้อหา กับเสรีภาพของบุคคล" *วารสารอัยการ* 2, 13, คณิต ณ นคร การสอบสวนผู้ต้องหา หนังสือ 84 ปี อาจารย์สัญญาธรรมศักดิ์ น. 178-179

_____. (2539). "อัยการกับภารกิจในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล" *บทบัณฑิตย์,5*

_____. "ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม" *หนังสือที่ระลึก วันระพี 31*

_____. "แนวความคิดในการคุ้มครองบุคคลของพนักงานอัยการ" *หนังสือ 100 ปี อัยการ*

_____. "กรมสอบสวน ทางแก้ความเดือดร้อนของประชานจริงหรือ" *อัยการนิเทศ*, 42 (1).

_____. "อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา" *วารสารอัยการนิเทศ, 38, ฉบับที่ 42 ตอน 2.*

_____. "ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ" *วารสารอัยการ, เล่ม 5, 57*

_____. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

คะนึง ฤาไชย. (2545). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2.*โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คดี Mirandav.Arizona, 384 U.S. 436. (1966). สืบค้น 16 ธันวาคม 2557, จาก www.supreme.justia.com/cases/federal/us/384/436/

จรัญ ภักดีธนากุล. (2546, 9 มกราคม). *การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย: การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย.*

จรัญ ภักดีธนากุล . (2546). *ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนญแห่งราชอาณาจักรไทย*, เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ

จิรนิติ หะวานนท์. (2522). "สำนักงานทนายความจำเลยของรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา." *ดุลพาห, 4, 26.*

ชุติมณฑน์ บริสุทธิ์. (2551). *การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชีพ จุลมนต์. (2557). รวมบทความทางวิชาการชุดที่ 12 ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครอง*สิทธิ*เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยการจัดหาทนายความช่วยเหลือทางคดี (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ)

ชวเสิศ โสภณวัต "กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ" *ดุลพาห,* 28 พ.ศ. 2524

ณรงศ์ ใจหาญ. (2540). *และคณะโครงการศึกษาวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญาเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา* สำนักนายกรัฐมนตรี

ณรงค์ ใจหาญ. (2546). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเล่ม 1* (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ณรงศ์ ใจหาญและคณะ. (2547). รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่อง โครงการศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ โดยคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอกรมคุ้มครองสิทธิกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2547

เดชอุดม ไกรฤทธิ์ เสวนาทางวิชาการเรื่อง *"การศึกษาและพัฒนาระบบทนายความสาธารณะ* (public defender)" วันที่ 28 เมษายน 2547 ณ ห้องประชุมจิตติ ติงศภัทิย์ คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547

บัญญัติ สุชีวะ. (2516). "กระทรวงยุติธรรม และศาลของอเมริกา." *ดุลพาห, 20, 4.*

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิ มนุษยชน ค.ศ. 1948, จาก www.l3nr.org/posts/363438

ธง ลีพึ่งธรรม. (2522). “สิทธิของจำเลยคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา.” *วารสารอัยการ, 2,14.*

พิเชฐ คูหาทอง. (2555). *สิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาเมื่อถูกดำเนินคดีอาญา.* เอกสารวิชาการ การอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 16 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม 2555.

พีรศักดิ์ ศรีสุพล. (2544). *การชะลอฟ้อง* งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระทรวงยุติธรรมระดับสูง วิทยาลัยการยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม

พรเพชร วิชิตชลชัย. (2546, 9 มกราคม). *การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย: การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย.* รายงานการเสวนาทางวิชาการจัดโดย เนติบัณฑิตยสภา ร่วมกับกระทรวงยุติธรรม และโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานเสวนาทางวิชาการ เรื่อง การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาและจำเลย การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย โดยเนติบัณฑิตยสภา ร่วมกับกระทรวงยุติธรรมและโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย 2546

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว 2557

ลิขิต ธีรเวคิน. (2550). *สิทธิของจำเลยในคดีอาญา.* สืบค้น 16 ธันวาคม 2557, จาก www.thaiidea.tarad.com/webboard_490190_15879_th?lang=th

วิชัย วิชิตเสวี. (2534). *สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในคำบรรยายเนติบัณฑิตยสภา ภาค 2* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปริ้น.

วิษณุ เครืองาม. (2522). “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.”*วารสารอัยการ, 2, 13.*

สุพจน์ จันทราอุปกฤษฎ์ ประสิทธิภาพทนายความขอแรง การอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 11 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม น. 3.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543). “หลักความเสมอภาค.” *วารสารนิติศาสตร์, 30, 2*

โสภณ รัตนากร. (2545). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป เกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

อุทัย อาทิเวช. (ม.ป.ป). *รวมบทความวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วี.เจ.พริ้นติ้ง

Crooker V. Califonia, 357 US 433 (1958), สืบค้น 16 ธันวาคม 2557, จาก https://supreme.justia.com/cases/federal/us/357/433/case.

S. Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoners. สืบค้น 16 ธันวาคม 2557, จาก www.un.org

ภาษาต่างประเทศ

Circulaire Crim. 00-13 F1 du 4 décembre 2000

Frank Schmalleger. (1997). *Criminal Justice Today*

Jerold H. Israel &Wayne R. Lafave. (1988). *Criminal Procedure in a Nutshell.*

John Henry Merryman. Civil Law Tradition.

Jeffrey E. Richardson. (1993). “It’s not easy being green : The scope of the Fifth Amendment Right to counsel.” *in American Criminal Law Review*.

KitipongKittiyarak Toward Equal Justice the right to counsel in Thailand chulalongkorn law Riview Vol.1989-1990.

Nancy Albert-Goldberg & Marshall J. Hartman. (1983). “The Public Defender in America.” *In The Defender Counsel.*

Rolando V. del Carmen. (1995). *Criminal Procedure Law and Practice*.

Steven Emanuel & Steven Knowles. (1991). *Criminal Procedure*

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวรุ่งนภา เอี่ยมศรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2549 ปริญญาตรีนิติศาสตร์บัณฑิต เกียตรินิยมอันดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยสยาม
	พ.ศ. 2549 ประกาศนียบัตรอบรมวิชาว่าความแห่งสภาทนายความ
	พ.ศ. 2550 เนติบัณฑิตไทยสมัย 60 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	ทนายความ สำนักกฎหมายรุ่งนภา เอี่ยมศรี เลขที่ 36 หมู่ 6 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

DPU